

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE VE DENETİM ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**YARATICI MUHASEBE NEDENLERİ,
YÖNTEMLERİ VE SONUÇLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Hatice BALIKCI

1350Y74220

İstanbul, 2016

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE VE DENETİM ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**YARATICI MUHASEBE NEDENLERİ,
YÖNTEMLERİ VE SONUÇLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Hatice BALIKCI

1350Y74220

Danışman: Prof. Dr. Ahmet Hayri DURMUŞ

İstanbul, 2016

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek lisans öğrencisi Hatice Balıkcı in “Taratici Muhasebe Nedenleri, Töntemleri, Sonuçları” konulu tez çalışması jürimiz tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi olarak (oybirliği / oyçokluğu) ile başarılı bulunmuştur.

	Adı – Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Ahmet Hayri DURMUŞ	
Jüri Üyesi	: Doç. Dr. İlker KAYMETLİ FETH	
Jüri Üyesi	: Doç. Dr. Fatma PAMUKÇU	

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisanüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin, resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

ETİK KURALLARA UYGUNLUK YAZISI

Hazırlanan bu çalışma özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel ahlak kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Hatice BALIKCI

ÖZET

YARATICI MUHASEBE NEDENLERİ, YÖNTEMLERİ VE SONUÇLARI

Muhasebe bilgisi kullanıcıları farklı nitelikte bilgiye ihtiyaç duyan, farklı sesler duymak isteyen çıkar gruplarıdır. Yaratıcı muhasebe, muhasebe ilkelerinden ve finansal bilginin taşınması gereken niteliklerden ödün vermeden çıkar grupları arasında denge kurabilme ve bu dengeyi firma lehine kullanabilme gerekliliğinden ortaya çıkmıştır. Yaratıcı muhasebe uygulamalarının etik sınırlar içinde kalarak tanınması, değer yarattığı halde klasik muhasebe sisteminde ihmal edilen bir takım unsurların üzerine dikkatleri çekecektir. Ayrıca yaratıcı muhasebe uygulamalarının tespit edilmesi ve ölçülmesi, denetleyici ve düzenleyici kuruluşların ve bağımsız dış denetçilerin bu uygulamaların etik sınırlarını aşanlarını yakalayabilmeleri açısından çok büyük öneme sahiptir. Yaratıcı muhasebe, muhasebe uygulamalarını kullanarak finansal tabloların yanıtıcı bir şekilde hazırlanması ve sunulması amacıyla yapılan işlemler bütünüdür. Yaratıcı muhasebe uygulamasında temel amaç finansal tablo okuyucusunu ve ilgili kuruluş veya grubun paydaşlarını yanıltmak olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın amacı; yaratıcı muhasebe nedenleri, sonuçları ve yöntemlerini incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Finansal bilgi, Manipülasyon, Muhasebe, Yaratıcı Muhasebe

ABSTRACT

CREATIVE ACCOUNTING REASONS, METHODS AND THE RESULTS

Financial information can be produced for an activity or company. Although the accounting function of financial information, only accounting service or accountant of a company does not collect such information or hazırlamaz cost. All units of the company contribute to the production of financial data. But of course the main responsibility belongs to the accounting unit. Financial data collection, classification, analysis and reporting of financial information is the responsibility of and conversion to the accounting department.

Accounting information users who need information on the different qualities are interest groups who want to hear different sounds. Creative accounting, establish the accounting principles and financial information needed to carry a balance between interest groups without compromising the quality and stability of these companies has emerged in favor of the necessity to use. The recognition of the creative accounting practices while remaining within the limits of ethics, although classical accounting system in value creation will attract attention on a number of factors neglected. In addition, the detection and measurement of creative accounting practices, supervisory and regulatory bodies and the independent external auditors for their ability to capture these applications beyond the limits of ethics is very important. Creative accounting, preparation of financial statements in a misleading manner using accounting practices and overall operations performed in order to be available. The main objective reader in creative accounting practices and financial statements are considered to mislead the stakeholders about the organization or group.

The purpose of this work; creative accounting reasons, to examine the results and methods.

Keywords: Financial Data, Manipulation, Accounting, Creative Accounting

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.Kâr Dağıtım Tablosu.....	7
Tablo 2.Öz Kaynak Değişim Tablosu.....	8
Tablo 3.Net İşletme Sermayesi Kaynak ve Kullanımları.....	9
Tablo 4.Manipülasyonlardaki Potansiyel Kazançlar.....	24
Tablo 5.Tahakkukların Sınıflandırılması	55
Tablo 6.Nakit ve Tahakkuk Esasına Göre Gerçekleşme	71
Tablo 7.İşletmelerin Yapmış Oldukları Gelir İşlemleri ve Olası Gelir Hileleri	80

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Yaratıcı Muhasebe Teknikleri.....69

KISALTMALAR

a.g.e	Adı Geçen Eser
AOL	America On Line
ATM	Automated Telephone Management Systems
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CFO	Chief Financial Officer
CEO	Chief Executive Officer
ÇEAŞ	Çukurova Elektrik A.Ş.
GKGMİ	Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
HBO	Home Box Office
IASB	Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IFRIC	International Financial Reporting Interpretation Committiee
IFRS	International Financial Reporting Standards
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (BİST Borsa İstanbul)
NASDAQ	National Association of Securities Dealers Automated Quotation
NYSE	New York Stock Exchange
OPEC	Organization of Petroleum Exporting Countries
OTC	Orzax Medicine
RWAY	Rent Way Inc.
s	Sayfa
SEC	Securities and Exchanges Commision
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu

TÜRMOB Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali
Müşavirler Odaları Birliği

TTK Türk Ticaret Kanunu

VUK Vergi Usul Kanunu

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
KISALTMALAR.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
GİRİŞ	1
1.FİNANSAL BİLGİ KAVRAMINA GENEL BAKIŞ.....	3
1.1.Finansal Bilgi ve Kavramı	3
1.2.Finansal Bilgi Kullanıcıları.....	4
1.3.Finansal Bilgi Kaynakları.....	5
1.3.1.Bilanço.....	5
1.3.2.Satışların Maliyeti Tablosu	5
1.3.3.Fon Akım Tablosu.....	5
1.3.4.Kâr Dağıtım Tablosu	7
1.3.5.Öz Kaynaklar Değişim Tablosu	7
1.3.6.Net İşletme Sermayesindeki Değişim Tablosu.....	8
1.4.Finansal Bilginin Özellikleri.....	9
1.4.1.Anlaşılabilirlik.....	9
1.4.2.Güvenirlik	9
1.4.3.Tarafsızlık	10
1.5.Finansal Bilginin Önemi.....	10
1.6.Finansal Bilginin Önemi.....	11
2.FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU	14
2.1.Manipülasyonun Tanımı.....	14
2.2 Manipülasyon Türleri	16
2.3.Finansal Bilgi Manipülasyonunun Nedenleri	20
2.3.1.Şirketlerin Zayıf Yönetim Yapıları.....	24
2.3.2.Yöneticilerin Menfaatleri ve Şirketlerin Ortaklık Yapıları	25
2.3.3.Yetersiz İç Denetim Sistemi, Bağımsız Denetim Komitesinin Yapısı ve Bağımsız Denetim	25
2.3.4 Tahakkuk Muhasebesi ve Muhasebe Standartlarının Sağladığı Esneklik.....	26
2.3.5.Periyodik Bilgilendirme Sistemi ve Analistlerin Kâr Tahminleri	26
2.3.6.Muhasebede Gerçekleşme ve Tahsis Etme Kavramları.....	28
2.4.Finansal Tablo Manipülasyonunun Amaçları	29

2.4.1.Hisse Senedi Fiyatlarını Etkilemek	29
2.4.2.Borçlanma Maliyetlerinin Azaltılması.....	30
2.4.3.Politik ve Yasal Düzenlenmelerden Kaynaklanan Maliyetlerin Azaltılması	30
2.4.4.Yöneticilerin Ücret ve Primlerini Manipüle Etmek.....	31
2.4.5.Halka Arz veya Sermaye Artırımı Suretiyle Sağlanacak Fon Tutarını Artırmak.....	31
2.4.6.İçerden Öğrenenlerin Ticareti	32
2.4.7.Ödenecek Vergi Tutarını Azaltmak.....	32
2.4.8.Şirket Performansının Gelecekte Daha İyi Görünmesini Sağlamak ve Kârı İstikrarlı Hale Getirmek.....	32
2.4.9.Şirketlerin Ele Geçirilme Maliyetini Düşürmek.....	33
2.5.Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri.....	34
2.5.1.Kâr Yönetimi.....	35
2.5.2.Kârın İstikrarlı Hale Getirilmesi.....	38
2.5.4.Yaratıcı Muhasebe.....	40
2.5.5.Agresif Muhasebe.....	42
2.5.6.Büyük Temizlik Muhasebesi.....	43
2.5.7.Hileli Finansal Raporlama	44
3.YARATICI MUHASEBE.....	46
3.1.Yaratıcı Muhasebenin Tanımı.....	46
3.2.Yaratıcı Muhasebeyi Elverişli Kılan Nedenler	47
3.2.1.Muhasebe Teorisinden Kaynaklanan Nedenler.....	47
3.2.2.Muhasebe Ortamından Kaynaklanan Nedenler.....	50
3.2.3.Muhasebe İlkelerinden Kaynaklanan Nedenler.....	52
3.2.3.2. Erteleme	57
3.2.3.3.Dağıtma	57
3.2.3.4.Değerleme	58
3.3.Yaratıcı Muhasebenin Sebep Olduğu Sonuçlar	60
3.3.1.Şirket ve Yatırımcılar Açısından	61
3.3.2.Yöneticiler Açısından	63
3.3.3.Bağımsız Dış Denetçiler Açısından.....	64
3.3.4.Çevre Sistemler Açısından.....	65
3.4.Yaratıcı Muhasebe ve Hilenin Karşılaştırılması	65
4.YARATICI MUHASEBEUYGULAMA YÖNTEMLERİ.....	68
4.1.Varlık Ve Gelirlerin Fazla Bildirimi	69
4.1.1.Uygun Olmayan Gelir Tanınması.....	70

4.1.1.1.Gelirin Tanınma Zamanı ve Gerçek Olmayan Gelirin Tanınması.....	70
4.1.1.2.Siparişi Alınmış Ancak Sevk Edilmemiş Mallar	73
4.1.1.3.Siparişi Alınmamış Ancak Sevk Edilmiş Mallar	75
4.1.1.4.İşletmelerin Gelir Tanıma Politikalarının Anlaşılması	75
4.1.2.Bir Kerelik Kazançlarla Gelirin Yüksek Gösterilmesi	77
4.1.3.Gelir Hilelerinin Yapılma Yöntemleri ve Gelir İlişkilerinde Oluşan Değişimler.....	79
4.2.Yükümlülüklerin ve Giderlerin Eksik Bildirimi	84
4.2.1.Giderlerin Uygun Olmayan Şekillerde Aktifleştirilmesi	85
4.2.1.1.Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri	85
4.2.1.2.Finansman Giderleri.....	86
4.2.1.3.Araştırma ve Geliştirme Giderleri	87
4.2.2.Muhasebe Politikalarının Değiştirilmesi ve Cari Giderlerin Daha Önceki Dönemlere Kaydırılması	88
4.2.3.Uzun Dönemli Amortisman Ayrılması	89
4.2.4.Değersiz Varlıkların Zarar Kaydedilmemesi	90
4.2.5.Varlıkların Karşılıklarının Azaltılması	91
4.3.Değerleme İşlemlerinde Yaratıcı Muhasebe.....	93
4.3.1.Stok Değerleme	93
4.3.2.Menkul Kıymetlerde Değerleme	94
4.3.3.Duran Varlıklarda Değerleme	94
4.3.4.Alacak ve Borçlarda Değerleme.....	95
4.4.Yanlış, Yetersiz veya Atlanılan Bildirimler, Açıklamalar.....	97
4.5.Özellikli İşlemlerin Muhasebeleştirilmesinde Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları	99
4.5.1.İşletme Birleşmeleri Sırasında Uygulanan Yaratıcı Muhasebe Yöntemleri.....	100
4.5.2.Özel Amaçlı Girişimlerde Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları	101
SONUÇ	104
KAYNAKÇA	107

GİRİŞ

Finansal bilgi, hakkında bilgi sağladığı işletme ile ilgili olarak, bir taraftan bu işletme ilgilenenlere, diğer taraftan işletme yönetimine bilgi sağlamaktadır. Bu bilgiler, gerek işletme yönetiminin yatırım kararlarında, gerekse işletme ile ilgilenenlerin bu işletme ile ilgili kararlarında etkili olmaktadır. Bir ekonomideki kaynakların tahsisi ile ilgili kararlar, doğru finansal bilgilere dayalı olarak, zamanında verilirse, ekonomideki kaynak tahsisinin etkin bir şekilde gerçekleşmesi ile sonuçlanarak ekonomik gelişmeye katkı sağlarken, yanlış ya da eksik finansal bilgiye dayalı olarak alınan kararlar da ekonomide kaynak israfına neden olmaktadır.

İşletme ile ilgili bilgilerin, işletmenin faaliyet amaçlarına uygun, güvenilir ve yasal çerçevede olması işletmeyle ilgili bütün kesimler için çok önemlidir. Ancak her kesimin çıkarlarını koruyarak bunu başarmak oldukça zordur. Bazen işletmenin faaliyet amacına uygun olan bir karar, bir muhasebe işlemi, yasalar ya da yatırımcılar açısından uygun olmayabilir. İşletmeyle ilgili kesimlere doğru bilgi sunma işletme sahip ve yöneticilerinin sorumluluğundadır.

Son yıllarda yaşanan büyük şirket skandalları finansal bilgiye olan güvenin azalmasına, var olan düzenlemelerin gözden geçirilmesine ve bu düzenlemelerde değişiklik yapılmasına neden olmuştur.

Sözkonusu skandalların yarattığı finansal krizler, yaratıcı muhasebe uygulamalarının piyasalar üzerindeki etkisinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Piyasalarda haksız rekabet ortamı yaratan finansal bilgiyi manipüle eden yaratıcı muhasebe uygulamaları, kamuyu aydınlatma ve yatırımcının korunması ilke ve kurallarına zarar verdiği gibi sağlıklı fiyat oluşumunu önleyerek, etkin piyasa oluşumunu engellemektedir.

Yaratıcı muhasebe, işletmenin ya da doğrudan tepe yönetiminin çıkarlarını korumak ve belirli hedeflere ulaşmak amacıyla finansal tabloları, gerçek durumunu ört bas ederek hazırlamak, yatırımcı algısını etkileyecek şekilde sunmak şeklinde ortaya çıkan uygulamalardır. Yaratıcı muhasebe kullanılarak yapılan manipülatif işlemler, yanıltıcı olmakla birlikte, muhasebe politikalarındaki esneklikler, düzenlemelerdeki eksiklik ve yetersizliklerden faydalanılarak yapıldığından illegal değildir. Yaratıcı muhasebe, muhasebenin kaçınılmaz olarak insiyatife dayanan alanlarını kullanarak

gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla yaratıcı muhasebe düzenleyici tüm unsurlar ile hile arasındaki sınırdaki gerçek durumu tam olarak yansıtmamakla birlikte, yasal sınırları ihlal etmeden finansal tablo hazırlamak için başvurulan uygulamalardır.

Enron başta olmak üzere dünyada yaşanan şirket skandallarının çıkış noktası finansal tablolardaki bilgilerin; anlaşılabilir, ihtiyaca uygun, güvenilir ve karşılaştırılabilir olmasını engelleyen yaratıcı muhasebe uygulamalarıdır.

Bu çalışmanın amacı; doğurduğu sonuçlar nedeniyle, özünde hileyatan yaratıcı muhasebe uygulamalarının nedenleri, yöntem ve sonuçları itibarıyla incelemek ve yaratıcı muhasebeyi elverişli kılan muhasebe unsurlarını açıklamaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde finansal bilginin tanımı, kaynakları, taşınması gereken özellikler ve önemi incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde; finansal bilgi manipülasyonunun tanımı, nedenleri, amaçları ele alınmış, finansal bilgi manipülasyon yöntemleri olarak kabul edilen; kâr yönetimi, kârın istikrarlı hale getirilmesi, agresif muhasebe, büyük temizlik muhasebesi, yaratıcı muhasebe ve hile yöntemleri genel olarak açıklanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde yaratıcı muhasebenin tanımı yapılarak, yaratıcı muhasebeyi elverişli kılan nedenler ele alınmış, yaratıcı muhasebenin çeşitli çevreler açısından doğurduğu sonuçlar değerlendirilmiştir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise yaratıcı muhasebe yöntemleri ve bu yöntemler kullanılarak ortaya çıkan uygulamalara yer verilmiştir. Çalışma sonuç ve değerlendirme bölümü ile tamamlanmıştır.

1.FİNANSAL BİLGİ KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

Ekonomik gelişmeler sebebiyle işletmelerin çalışma alanları, dolayısıyla da işletme yönetiminde alınacak kararların etki alanları genişlemiştir. Alınacak kararlar işletmenin cari ve gelecekteki durumu için ne kadar önemliyse bu kararları alırken kullanılacak bilgiler de o denli önemlidir. Bu bağlamda işletmeler için oldukça önem arz eden finansal bilgilerin bir sistem dâhilinde işletme içinde var olması finansal bilgi sistemini meydana getirmektedir. Finansal bilgi sisteminin güçlü bir hizmet yeteneğinin olması dolayısıyla, işletme içinde ihtiyaç duyan birimler, karar alma aşamalarında finansal bilgi sisteminden yararlanabilmektedir.¹

1.1.Finansal Bilgi ve Kavramı

İşletmeler faaliyetlerini devam ettirebilmek, talep yaratmak, talebi karşılayabilmek ve büyüebilmek, hepsinden önemlisi değerini artırmak için çeşitli yatırımlar yapmak durumundadırlar. Aynı zamanda bu yatırımların nasıl elde edileceğine ve nasıl ödeneceğine karar vermek zorundadırlar. İşte bu karar sürecinde, işletmelerin finans bölümü devreye girmekte ve oldukça önemli roller üstlenmektedir.² Aynı zamanda, işletmelerin amaçlarını gerçekleştirebilmesi ve sorumluluklarını zamanında yerine getirebilmesi için ihtiyaç duyulan fonların sağlanması, kullanılması, sermaye kaynaklarının seçilmesi gerekmektedir. Teşebbüs sahiplerinin koydukları sermayeye en yüksek kazancı sağlayabilmesi için fonların iyi bir şekilde yönetilmesi şarttır. İşte bu gibi konularla ilgili olarak uygulanacak yöntemler, takip edilecek yol ve tutumlar hakkındaki kararlar da en doğru finansal yönetimle oluşturulabilmektedir.³ Böyle bir bilgi de finansal bilgi sistemi ile elde edilebilmektedir. Bu anlamda finansal bilgi sistemi, muhasebe, yönetim, organizasyon ve iç kontrol ile ilgili bilgilerin sağlanması ve bilgi sistemleri gibi disiplinlerle alakalıdır.⁴ Finansal bilgi sistemi yönetim bilgi

---

¹ Ümit Ataman ve Rüstem Hacırüstemoğlu, **Muhasebe ve Finans Bilgileri**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 1999, s.1.

² Metin Kamil Ercan ve Ünsal Ban, **Finansal Yönetim**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2005, s.3.

³ Muammer Erdoğan, **İşletme Finansmanı**, (Dicle Üniversitesi, Diyarbakır Meslek Yüksek Okulu, Yayın No:2), Diyarbakır, 1990, s.3.

⁴ Havva Hilal Alkan, "Hisse Senedi Satın Almada Finansal Bilgi Sisteminin Etkisinin Analizi", (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi),

sisteminin bir alt sistemidir. Yönetim bilgi sistemi; üretim bilgi sistemi, pazarlama bilgi sistemi, insan kaynakları bilgi sistemi, finans bilgi sistemi, muhasebe bilgi sistemi gibi sistemlerden meydana gelmektedir.

Yönetim bilgi sistemleri, işletme içinde ve işletme dışında bilgiler üreten sistemlerin oluşturduğu bir sistemler bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. İşletmeler; faaliyet sistemlerine, faaliyet hacimlerine ve yoğunluğuna, örgütlenme şekillerine, yönetim anlayışlarına, yasal düzenlemelere ve içinde buldukları diğer bazı koşullara göre, birçok bilgi sistemi geliştirmek, kurmak, çalıştırmak, kullanmak ve izlemek durumunda kalmaktadır.⁵

Aynı zamanda işletmeler belirledikleri amaçlara ulaşabilmek için sürekli olarak bir takım faaliyetler yapmaktadır. Örneğin, mal alır-satar, para kullanılır, işçi çalıştırır ve üretim yapmaktadırlar.⁶

Finansal bilgidен temel anlamda bir kamusal mal olarak söz edilebilir. Saf kamusal bir malın iki temel özelliği vardır. Bunlar; ortak tüketim, yani her bireyin bu malı tüketmesi ve bireylerin birbirlerini malın tüketilmesi konusunda engelleyememesidir. Bu tespitten hareketle, finansal piyasaların etkin ve rekabetçi piyasa koşullarında çalışabilmesi için, piyasa katılımcılarının, bu piyasalarla ilgili bilgilerden eşit biçimde yararlanması gerektiği sonucuna varılmaktadır.⁷

1.2.Finansal Bilgi Kullanıcıları

Finansal bilgi sistemini sadece yöneticiler kullanmamaktadır. Yöneticilerin yanında işletme içinden ve dışından birçok kişi ve gruplar finansal bilgilerden yararlanmaya çalışmaktadır. Bu kişi ve gruplar ihtiyaçları olduğu için işletmelerden bilgi talep etmek durumundadır.⁸

İşletme içi bilgi kullanıcılar veya yöneticiler, işletme faaliyetlerinin yerine getirilebilmesi için alınan kararlar sonucunda, varlıklar ve kaynaklar üzerinde yaşanan

---

Isparta, 2007, s. 28.

⁵ Fevzi Sürmeli vd, **Muhasebe Bilgi Sistemi**, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2007, s.25-26.

⁶ Durmuş Acar ve Hüseyin Dalğar, "Entelektüel Sermayenin Ölçülmesinde Muhasebe Bilgi Sisteminin Katkısı", **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, S.14 (Ocak 2005), s.30.

⁷ Mustafa Özer, Finansal Krizler, Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar, Eskişehir: T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1999, s.149-150.

⁸ Murat Erdoğan, **Finansal Muhasebe**, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2002, s.8.

değişmelerin ve ulaşılan finansal sonuçların ölçülmesi ve değerlendirilmesinde ölçüleni, önceden planlanan ile karşılaştırarak ortaya çıkan sapmaların nedenlerini belirlemektedirler. Finansal bilgilerin dış kullanıcıları ise şirketin yeterli gelir elde edip etmediği, borçlarını ödeme yeterliliği, rakipleri ile mukayese edildiğinde ortaya koyduğu farklılıklar itibariyle değerlendirmeye çalışır.⁹

1.3.Finansal Bilgi Kaynakları

Finansal bilgilerin kaynağı olan bazı finansal tablolar zaman diliminin belirli bir noktasında ilgili şirketin fotoğrafını gösterirken, bazıları ise belirli bir dönem boyunca meydana gelen değişiklikleri yansıtır. Türkiye Muhasebe Standartları (TMS): Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı'na (FTSS) göre, genel amaçlı finansal tablo setini; bilanço, gelir tablosu, nakit akış tablosu, özkaynak değişim tablosu ve dipnotlar olarak açıklanmıştır.¹⁰

1.3.1.Bilanço

Her iki tarafında eşitliğini ifade eden bu tablo terazi anlamına gelen bilanx kelimesinden türemiştir. Eşitliğin sol yanı varlıkları, sağ yanı ise bu varlıkların sağlandığı sermaye ve borçları gösterir.¹¹

1.3.2.Satışların Maliyeti Tablosu

Dönem sonlarında düzenlenen gelir tablosunda, net satışlardan bir indirim kalemi olarak yer alan satışların maliyetinin ayrıntısı satışların maliyeti tablosunda görülür.¹² Bu tablonun düzenlenmesi, sadece mal alım satımı ile uğraşan ticaret işletmelerinde basitken, üretim faaliyetlerinin de olduğu sanayi işletmelerinde ise daha karmaşıktır.

1.3.3.Fon Akım Tablosu

Fon akım tablosu işletmenin finansal gücünün büyüklüğünü ve bu gücü nasıl kullandığını gösterir. Fon akım tablosuna konu olan fon, en geniş anlamıyla, bir

---

⁹ Aydın Kayabaşı, Erhan Demireli ve Murat Yıldırım, "Küreselleşme Sürecinde İşletmelerin Finansal Kararlarını Etkileyen Temel Dinamiklere Totaliter Bir Yaklaşım", **D.E.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 9, Sayı 3, 01 Temmuz-30 Eylül, 2007, s.21.

¹⁰ Remzi Örtün, Hasan Kaval ve Aydın Karapınar, **Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2007, s.16

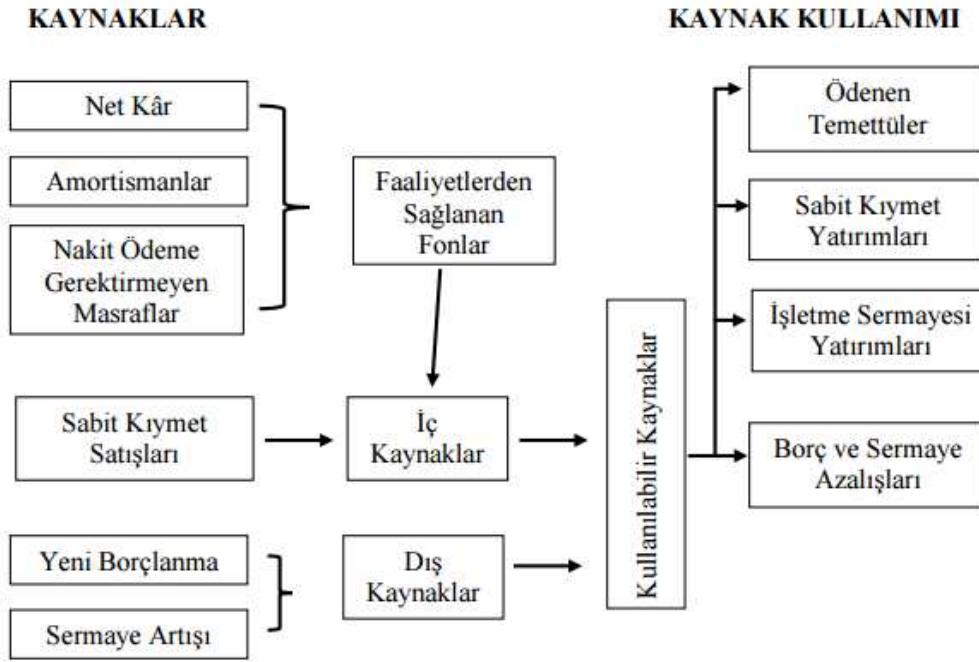
¹¹ Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, 26.12.1992 tarih ve 21447 Sayılı Resmi Gazete, Sıra No:1

¹² Mehmet Uragun, **Maliyet Muhasebesi ve Mali Tablolar**, Ankara: Yetkin Basımevi, 1993, s. 669.

işletmenin üçüncü kişilerle olan ilişkilerinden doğan mali olanakların tümüdür.¹³ Buna göre işletmede herhangi bir varlık azaldığında fon yaratılmış, bir varlık kalemi elde edildiğinde ise fon kullanılmış olur. Benzeri durum kaynaklar için de geçerlidir.¹⁴

Fon akım tablosunun temelini oluşturan fon kaynakları ve kaynak kullanımları şekil 1’de gösterilmiştir:

Şekil 1: İşletmelerde Fon Akışı

Kaynak: Cengiz Erol, **Nakit Akım Yaklaşım Yöntemiyle Kredi Değerlendirmesi**, 1. Basım, Ankara: Türkiye Bankalar Birliği, 1991, s. 20.

Şekil 1’de görüldüğü gibi işletmeler, faaliyetleri sonucu elde ettiği kâr, sabit kıymet satışları vb. iç kaynaklar ile borçlanma, sermaye artışları vb. dış kaynaklardan fon sağlar. Sağladığı bu fonları ise temettü ödemesi, sabit kıymet yatırımı, işletme sermayesi yatırımı, borç ödemesi vb. faaliyetlerde kullanılır. Fon akım tablosu ise tüm

¹³ Öztin Akgüç, **Finansal Yönetim**, 7.Basım, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı, 1998, s.237.

¹⁴ Atilla Gönenli, **Finansal Tablolar: Analiz ve Yorum**, 2. Basım. İstanbul: Sermet Matbaası, 1999, s.200.

bu döngüyü özetler.¹⁵

1.3.4.Kâr Dağıtım Tablosu

Kâr dağıtım tablosu, vergiden önceki kârdan (ticari kârdan) başlayarak bu kârın ne şekilde kullanıldığını açıklamayı amaçlayan finansal tablodur.¹⁶

Kâr dağıtım tablosunun biçimsel yapısı için Tablo 1.'deki örnek kullanılabilir:¹⁷

Tablo 1.Kâr Dağıtım Tablosu

Dönem Kârı		X
I. Kurumlar Vergisi		(X)
II. Yedek Akçeler		(X)
— Birinci Tertip Yedek Akçe	X	
— İkinci Tertip Yedek Akçe	X	
— Diğer Yedek Akçeler	X	
III. İlan Edilen Temettüleri		(X)
— Kuruculara	X	
— Yönetim Kurulu ve Denetçilere	X	
— Ortaklara	X	
— Kâra Katılnmalı Tahvil Sahiplerine	X	
— Memur ve İşçilere	X	
— Diğer	X	
— Gelir Vergisi Stopajı	(X)	
IV. Gelir Vergisi Stopajı		(X)
Toplam		X

Kâr dağıtım tablosunun düzenlenebilmesi için Türk Ticaret Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu ile şirketin ana sözleşmesi ve genel kurul kararlarının bilinmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

1.3.5.Öz Kaynaklar Değişim Tablosu

Hem işletme faaliyetlerinin yürütülmesi hem de işletmenin alacaklılarına karşı güvence oluşturması nedeniyle ihtiyaç duyulan öz kaynaklardaki değişimler analistler için büyük

¹⁵Yasin Cebeci, Finansal Tablolar Analizi Açısından Türkiye Finansal Raporlama Standartları Kapsamında Düzenlenen Finansal Tablolar İle Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ndeki Finansal Tabloların Karşılaştırılması, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2014, s.9

¹⁶Gönenli, a.g.e., s.138.

¹⁷Nejat Tenker, **Şirketlerin Halka Açılmasında Finansal Tabloların ve Dış Denetimlerinin Önemi**. 1. Basım. Ankara: Gazi Üniversitesi, 1992, s.96.

önem taşır. Bu değişimlerin gösterildiği öz kaynak değişim tablosu, öz sermayedeki artışlar ve öz sermayedeki azalışlar olmak üzere iki bölümden oluşur.¹⁸

Öz kaynaklar değişim tablosu net aktiflerdeki değişmelerin özeti ile gelir tablosu, kâr dağıtım tablosu ve kayıtlı sermaye hesaplarına aktarılmış olan öz sermaye azalış veya artışlarının özetlenerek gösterilmesidir.

Öz kaynak değişim tablosu Tablo 2.'deki gibi düzenlenebilir:¹⁹

Tablo 2.Öz Kaynak Değişim Tablosu

Dönem Başı Öz sermayesi			XXX
Öz Sermayedeki Artışlar			XXX
	Dönem İçinde Sağlanan Net Kâr	XX	
	Hisse Senedi Çıkarılması	XX	
	Hisse Senedi İhraç Primi	XX	
	Çıkarılan Katılma Ve İntifa Senetleri	XX	
	Yeniden Değerleme Değer Artışları	XX	
	Diğer Artışlar	XX	
Öz Sermayedeki Azalışlar			XXX
	Dönem Zararı	XX	
	Dağıtılan Kâr Payları	XX	
	İşletmeden Çekilen Varlıklar	XX	
	Sermayenin Azaltılması Veya İtfası	XX	
	Geri Satın Alınan Katılma Ve İntifa Senetleri	XX	
Dönem Sonu Öz Sermayesi			XXX

1.3.6.Net İşletme Sermayesindeki Değişim Tablosu

Net çalışma sermayesi değişim tablosu, net çalışma sermayesinin oluşumunda yer alan dönen varlık ve kısa vadeli yabancı kaynak kalemlerindeki değişimi gösteren tablodur. Kredi kurumları, kredi verecekleri işletmelerin net işletme sermayesi durumuna önem vermekte, hatta kredinin ödenmesini garanti altına almak için kredi sözleşmesine, kredi verdikleri işletmelerin net işletme sermayesinde azalmayı önleyecek hükümler koymaktadır.²⁰

Net işletme sermayesini arttıran kaynaklar ve azaltan kullanımları Tablo 3.'de gösterilmiştir:

¹⁸ Akgüç, a.g.e., s.195.

¹⁹ a.g.e. s.198.

²⁰ a.g.e. s.201.

Tablo 3.Net İşletme Sermayesi Kaynak ve Kullanımları

KAYNAKLAR	KULLANIMLAR
Faaliyet sonucu yaratılan kaynaklar	İşletme faaliyetlerinin zararlarla sonuçlanması
Duran varlık azalışlarından sağlanan kaynaklar	Duran varlık alımları
Uzun vadeli borçlanma ile sağlanan kaynaklar	Uzun vadeli borç ödemeleri
Sermaye artırımıyla sağlanan kaynaklar	Sermayenin azaltılması
	Ödenen kâr payları
	Ödenen vergiler

1.4.Finansal Bilginin Özellikleri

Finansal bilginin taşınması gereken başlıca özellikler aşağıda açıklanacak olan anlaşılabilirlik, güvenilirlik ve tarafsızlık olarak sayılabilir.

1.4.1.Anlaşılabilirlik

Mali tablolar konuları itibari ile de anlaşılması güç bilgi kaynaklarıdır. Ancak finansal raporlar olarak nitelendirilen mali tabloların karmaşıklığı nedeniyle kullanıcılar tarafından anlaşılammama zorluğu gerekçe gösterilerek, bazı bilgilerin mali tablolarda yayınlanmasından kaçınılmamalıdır.²¹ Mali tablolarda yer alan finansal bilgilerin anlaşılabilir olması onun kalitesini artıran bir özelliktir.²² Karar alıcıların ihtiyaca uygun ve kendileri için önem arz eden bilgiler edinmeleri, daha hızlı ve doğru karar vermelerini sağlayacağından bu özellikteki finansal bilgiler, finansal bilgi sistemi için kaliteli olan bilgilerdir.

1.4.2.Güvenirlik

Finansal bilginin, seçim ve sunuş şekli bakımından ya da içerik olarak, ilgililerin doğru karar vermelerini olumsuz yönde etkileyecek bir biçimde mali tablolarda yer alması

²¹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulundan, Muhasebe Uygulama Yönetmeliği, Haziran, 2002

²² Dilek Coşkun, Finansal Bilgi Sisteminin İşletme Fonksiyonları Üzerine Etkisi: Aydın İli Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**, Isparta, 2010, s.30

tarafsızlık kavramına aykırı olmaktadır.²³

Finansal bilgi sistemi ihtiyaç duyduğu bilgileri muhasebe verilerinden almaktadır. Dolayısıyla muhasebe bilgilerinin yanlış olması finansal bilgi sisteminde oluşturulan bilgilerin de yanlış olmasına ve kullanıcıların yanlış kararlar almasına, sonuç olarak da işletmelerin zora girmesine neden olabilmektedir.²⁴

1.4.3. Tarafsızlık

Finansal bilgilerin dolayısıyla finansal tabloların tarafsız olma özelliği, finansal tabloların belirli bazı kullanıcıların istekleri doğrultusunda hazırlanmaması anlamına gelmektedir. Muhasebe ve muhasebe verileri her zaman için tarafsız olmak zorundadır. İşletmedeki olaylar tarafız bir gözle, olduğu şekilde, topluma aktarılmalıdır.²⁵

1.5. Finansal Bilginin Önemi

Bilgi, iletişim ve üretim teknolojilerinde meydana gelen değişmeler ve gelişmeler, işletmelerin üretim yapılarını ve aynı zamanda rekabet yapılarını değiştirmiştir. İşletmelerin rekabet edebilmek, hissedarların servetlerini artırmak ve işletmenin geleceğine ilişkin kararlar alabilmek amacıyla çok yönlü, eksiksiz, zamanında ve ihtiyaca uygun bilgi gereksinimi günümüzde giderek artmıştır. İletişim ve üretim teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmelerin ışığında işletmenin rekabet koşullarına ayak uydurabilmesi için daha fazla bilgiyi zamanında ve eksiksiz olarak elde etmesini zorunlu bir hale getirmiştir.²⁶ İşletmelerde planlama, standardizasyon, üretim, stok kontrol, araştırma, koordinasyon, eğitim, güvenlik ve danışmanlık gibi hizmetlerin verimli bir şekilde yürütülmesi için mutlaka etkili bir bilgi sisteminin oluşturulması gerekmektedir.²⁷ Bu bağlamda işletmelerin finansal kapasitelerini etkili ve verimli bir

---

²³ Coşkun, **a.g.e.**, s.31

²⁴ **a.g.e.**, s.31

²⁵ Akdoğan, Tenker, **a.g.e.**, s.46.

²⁶ Haluk Duman, Rabia Özpeynirci ve Muhammet Bezirci, "Bilgi Çağının Değiştirdiği 21. Yüzyılın Rekabet Anlayışına Bağlı Olarak Geleneksel Muhasebeden Stratejik Muhasebeye", **Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.5, S.2, (Aralık 2005), s.1.

²⁷ Şevki Özgener, "Büyüme Sürecindeki KOBİ'lerin Yönetim ve Organizasyon Sorunları: Nevşehir Un Sanayi Örneği", **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S.20, (Ocak-Haziran, 2003), s.149.

şekilde kullanmaları için bir finansal bilgi sistemine ihtiyaçları vardır. Çünkü ancak finansal bilgi sistemi, işletmelerin bu amaçlarını yerine getirebilmesinde aracılık görevi yapabilecektir.

İşletmenin yönetimi ile ilgili kararların bilimsel bir şekilde alınabilmesi amacıyla finansal bilgilere önemli ölçüde gereksinim duyulmaktadır. Bu bilgiler; bütçe, finansal raporlar, maliyet bilgileri, nakit tabloları, yatırım analizleri, iş denetim raporları vb. den meydana gelmektedir.²⁸ Aynı zamanda bir şirketin performansı, finansal muhasebe ve raporlama pratiklerinin kullanılması ile değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu anlamda finansal raporlamanın en önemli görevi finansal raporların kullanıcılara etkin ve verimli bir karar verme amacı için faydalı bilgiler sunmaktır. İşletmenin dışında, finansal raporlama mevcut ve potansiyel yatırımcıların ve kreditorlerin rasyonel yatırım ve kredi kararları vermesine yardımcı olan bir olgudur.²⁹ Ayrıca finansal bilgi sistemine yatırım yapan işletmeler, oluşabilecek her türlü kötü duruma karşı, güncel bilgiler ile donanımlı olması sebebiyle, diğer işletmelere karşı her zaman üstünlük sağlayabilecektir.³⁰

İşletmeler için oldukça önem arz eden finansal yönetimin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için işletmelerin finansal bilgi sisteminden yararlanması gerektiği bir gerçektir. Finansal bilgi sistemi sayesinde işletmeler tam, doğru ve zamanlı bilgilere ulaşmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda da gelecek ile ilgili kararlara varılmaktadır. Örneğin işletmeler açısından bir risk unsuru her zaman vardır ancak bu kriz dönemlerinde daha ön plana çıkmaktadır. İşte çok yüksek riskin olduğu dönemlerde finansal bilgi sistemi ihtiyacı daha da artmaktadır. Çünkü bu zor dönemlerde bilgiye olan ihtiyaç artmakta aynı zamanda bilginin daha hızlı ve kolay ulaşılabilir olması gerekmektedir.

1.6.Finansal Bilginin Önemi

Bilgi, iletişim ve üretim teknolojilerinde meydana gelen değişimler ve gelişmeler, işletmelerin üretim yapılarını ve aynı zamanda rekabet yapılarını değiştirmiştir.

---

²⁸ Emin Uzun, Zehra Türk ve Ersen Uzun, "İşletme Başarısında Finansal Planlama ve Yeniliklerin Rolü", **Celal Bayar Üniversitesi, İİBF Dergisi**, 2003, C.10, s.2, 65.

²⁹ Duman, Özpeynirci ve Bezirci, **a.g.e.**, s.2.

³⁰ Münir, Şakrak, "Kriz Döneminde Muhasebe Bilgi Sisteminin Rolü", **Muhasebe-Finans Araştırma ve Uygulama Dergisi**. Y.8, S.10, s.67.

İşletmelerin rekabet edebilmek, hissedarların servetlerini artırmak ve işletmenin geleceğine ilişkin kararlar alabilmek amacıyla çok yönlü, eksiksiz, zamanında ve ihtiyaca uygun bilgi gereksinimi günümüzde giderek artmıştır. İletişim ve üretim teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmelerin ışığında işletmenin rekabet koşullarına ayak uydurabilmesi için daha fazla bilgiyi zamanında ve eksiksiz olarak elde etmesini zorunlu bir hale getirmiştir.³¹ İşletmelerde planlama, standardizasyon, üretim, stok kontrol, araştırma, koordinasyon, eğitim, güvenlik ve danışmanlık gibi hizmetlerin verimli bir şekilde yürütülmesi için mutlaka etkili bir bilgi sisteminin oluşturulması gerekmektedir.³² Bu bağlamda işletmelerin finansal kapasitelerini etkili ve verimli bir şekilde kullanmaları için bir finansal bilgi sistemine ihtiyaçları vardır. Çünkü ancak finansal bilgi sistemi, işletmelerin bu amaçlarını yerine getirebilmesinde aracılık görevi yapabilecektir.

İşletmenin yönetimi ile ilgili kararların bilimsel bir şekilde alınabilmesi amacıyla finansal bilgilere önemli ölçüde gereksinim duyulmaktadır. Bu bilgiler; bütçe, finansal raporlar, maliyet bilgileri, nakit tabloları, yatırım analizleri, iş denetim raporları vb. den meydana gelmektedir.³³ Aynı zamanda bir şirketin performansı, finansal muhasebe ve raporlama pratiklerinin kullanılması ile değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu anlamda finansal raporlamanın en önemli görevi finansal raporların kullanıcılara etkin ve verimli bir karar verme amacı için faydalı bilgiler sunmaktır. İşletmenin dışında, finansal raporlama mevcut ve potansiyel yatırımcıların ve kreditorlerin rasyonel yatırım ve kredi kararları vermesine yardımcı olan bir olgudur.³⁴ Ayrıca Finansal bilgi sistemine yatırım yapan işletmeler, oluşabilecek her türlü kötü duruma karşı, güncel bilgiler ile donanımlı olması sebebiyle, diğer işletmelere karşı her zaman üstünlük sağlayabilecektir.³⁵

İşletmeler için oldukça önem arz eden finansal yönetimin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için işletmelerin finansal bilgi sisteminden yararlanması gerektiği bir gerçektir. Finansal bilgi sistemi sayesinde işletmeler tam, doğru ve zamanlı bilgilere

---

³¹ Haluk Duman, Rabia Özpeynirci ve Muhammet Bezirci, "Bilgi Çağının Değiştirdiği 21. Yüzyılın Rekabet Anlayışına Bağlı Olarak Geleneksel Muhasebeden Stratejik Muhasebeye", **Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, (Aralık 2005), s.1.

³² Şevki Özgener, Büyüme Sürecindeki KOBİ'lerin Yönetim ve Organizasyon Sorunları: Nevşehir Un Sanayi Örneği, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:20, Ocak-Haziran, 2003, s.149.

³³ Uzun, Türk, Uzun, **a.g.e.**, s.65.

³⁴ Duman, Özpeynirci, Bezirci, **a.g.e.**, s.2.

³⁵ Şakrak, **a.g.e.**, s.67.

ulaşmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda da gelecek ile ilgili kararlara varılmaktadır. Örneğin işletmeler açısından bir risk unsuru her zaman vardır ancak bu kriz dönemlerinde daha ön plana çıkmaktadır. İşte çok yüksek riskin olduğu dönemlerde finansal bilgi sistemi ihtiyacı daha da artmaktadır. Çünkü bu zor dönemlerde bilgiye olan ihtiyaç artmakta aynı zamanda bilginin daha hızlı ve kolay ulaşılabilir olması gerekmektedir.

2.FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU

2.1.Manipülasyonun Tanımı

Fransızca kökenli bir sözcük olan manipülasyonun Türkçe'deki anlamı “yönlendirme”dir. Finansal anlamda manipülasyon, piyasaların serbest halde olan işleyişine dışarıdan müdahale etmektir. Arz ve talebin serbest bir şekilde etkileşimini engelleyerek fiyat mekanizmalarına müdahalede bulunmak, insanları kandırarak bir menkul kıymette işlem yapmaya sevk etmek, menkul kıymet fiyatını yapay bir seviyede tutmak maksadıyla tasarlanan eylemler manipülatif eylemler olarak kabul edilmektedir.³⁶

Finansal piyasalarda mevcut olan malların değerlerini belirleyen çeşitli faktörler vardır. Bu mallara verilen önem ile oluşan ve yine bu mallar için ödenmesi kabul edilen bedele fiyat denir. Değer kavramı malın özüne ilişkin olduğundan, fiyat ile değer her zaman dengede olmayabilir. Mala olan talebin azalması, piyasaya mevcut maldan daha işlevsel bir malın sürülmesi, malın arzının talepten fazla artması, dönemsel olarak ihtiyaç duyulan bir malın söz konusu olduğu bir durumda malın kullanıldığı dönemin geçmiş olması gibi durumlarda malın fiyatı değerinin altında kesinleşebilir. Bunun aksi olarak değer üzerinde fiyatlanmalar da oluşabilmektedir.³⁷

Günümüz liberal ekonomik koşullar içerisinde yatırımcı davranışlarının takibi ve öngörülebilirliğinin neredeyse imkansız oluşu, kaynakların dolaşımının izlenebilmesinin zor olması ve bunlar gibi birçok faktör, malların değerlendirilmesinde fiyatın temel ölçüt olmasına neden olmuştur. Sermaye piyasalarında yatırım yapılacak olan malların değer ölçüsünün fiyat olması, haksız kazanç elde etmek ya da sermaye hareketlerini istedikleri yönde hareket ettirmek isteyen kişilerin fiyatlara yönelik hukuk dışı müdahaleler içerisinde olmasına sebep olabilmektedir.

Yatırımcıların; bilginin serbestçe dolaştığı, piyasaya herhangi bir dış müdahalenin bulunmadığı tam rekabet içeren etkin piyasalarda fiyatlarda anormal (piyasadan farklı)

---

³⁶ Aydın Alber Yüce, “Sermaye Piyasasında Manipülasyon”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.98, 2012, s.381.

³⁷ a.g.e., s.387.

kazançlar elde etmeleri olanaksızdır. Etkin piyasa hipotezine göre hisseler her zaman dengededir ve yatırımcıların piyasayı “yenmeleri” imkansızdır. Böyle piyasalarda fiyat, bilgiyi taşır. Kyle ve Viswanathan (2008), fiyat manipülasyonunun, finansal piyasalarda fiyatların iki temel rolünün bozulması sonucu oluştuğunu belirtmişlerdir: Pazara ait bilgi taşıyıcılığı ve pazar likiditesine bağlı işlemsel etkinlik. Sağlam formdaki bir piyasa, özel bilgilere ulaşabilen uzmanlar ve kendi firmaları ile ilgili içeriden bilgi sahibi olabilen kişiler sebebiyle sorgulanmaktadır. Bu kişiler bu bilgileri ile piyasadan farklı olarak kâr edebilmektedirler. İçeriden öğrenenlerin ticareti ile ortaya çıkan manipülatif hareketleri inceleyen Aggarwal ve Wu (2003) ve Forde ve Punins (2011); içeriden öğrenenlerin, borsa aracılarının, yüklenicilerin ve büyük hisse sahiplerinin potansiyel manipülatörler olduklarını belirtmişlerdir. Manipülasyonun olmadığı sağlam formdaki bir piyasa, hayali bir piyasadır.³⁸

En basit şekilde manipülasyon, aracılar tarafından toplu hisse satışı sonrasında tedirgin olan bireysel yatırımcıların da satışa geçmesi sonucu fiyatların düşürülmesi ile yapılabilir. Bu fiyatlardan aracılar tekrar alım yapacak ve fiyatlar dengelendiğinde kâr elde etmiş olacaklardır. Aynı etkiyi yaratacak bir başka hamle de yanlış ve yönlendirici bilgilerin bilinçli olarak yayılmasıdır.

1929 yılında yaşanan “büyük çöküş” sonrası kamuoyunda, fiyatlardaki düşüşlerin toplu hareketler sonucu yaşandığını fikri oluşmuştur. Artan haberleşme ve iletişim teknolojileri ile birlikte sistemik risklerin çok yüksek olduğu, dünyanın neresinde olursa olsun finansal piyasaları etkileyebilecek haberlerin hızla yayıldığı ve bu haberlerin en basit yatırımcılar tarafından bile kolaylıkla öğrenilebildiği günümüz piyasalarının, 1930’ların piyasalarına göre ne kadar tehlike içerisinde olduğu fark edilebilir. Bir firmaya ait hisse senedinin dünyanın farklı noktalarındaki borsalarda işlem görüyor olması yatırımcıları, farklı yerlerde yapılabilecek olan manipülatif hareketlere karşı hassas bir konuma sokmaktadır. Üretim- finans ilişkileri de göz önüne alındığında problemlerin yalnızca belirli sektörlerle sınırlı kalmayacağı ortadadır.

Manipülatif hareketlerin, genel olarak üç olası amacı vardır. En çok karşılaşılan amaç

---

³⁸Cemal Küçüksözen, “Finansal Bilgi Manipülasyonu: nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2004, s.36.

fiyatları yükseltmektir. Sonradan yapılacak satışlar ile kâr hedeflenir. Diğer amaç fiyatı sabitlemek olabilir. Böylece hisse, gerçek seviyesinin üzerinde bir fiyattan işlem görecektir. Bu, özellikle kendisine ait olan şirketin hisse senetleri üzerinde yöneticiler tarafından yapılmaktadır. Daha nadir görülen amaç fiyatları düşürmek olabilmektedir ancak vadeli işlemlerde kâr amacı güdülmesi dışında sık karşılaşılmamaktadır.

2.2 Manipülasyon Türleri

1929 krizi sonrası Amerika’da yürürlüğe giren 1934 tarihli “Menkul Kıymetler Borsası Kanunu” ile manipülasyon iki kategoriye ayrılır: Hareket bazlı manipülasyon ve bilgi bazlı manipülasyon.

1934 tarihli kanunda belirtilmeyen ancak günümüzde sıklıkla uygulanan ve birçok çalışmanın araştırma konusu olan bir diğer manipülasyon türü de işlem bazlı manipülasyonlardır.

a)Hareket Bazlı Manipülasyon

Bu tür manipülasyonlar, varlıkların gerçek ya da beklenen değerlerini değiştirmek amacıyla yapılmaktadırlar. Bir menkul kıymetin piyasada alım satımına konu olan kısmının önemli bir bölümünü ele geçirmeyi veya şirket çalışanlarının elinde bulundurdukları şirket hisselerini kendi lehlerine kullanmaları, ayrıca bazı durumlarda aracı kurumların müşteri emirlerini gerçekleştirilmemeleri hareket bazlı manipülasyona örnek olarak gösterilebilir.³⁹ Hareket bazlı manipülasyonu işlem bazlı manipülasyondan ayıran önemli unsur büyük işlem hacimleri ile gerçekleştirilmesidir.

Menkul Kıymetler Borsası Kanunu, yöneticilerin ve yetkililerin, kendi firmalarına ait menkul kıymetler için açığa satış yapmalarını yasa dışı hale getirmiştir.

---

³⁹ Küçüksözen, a.g.e., s.29

Aktaş ve diğeri (2009), hareket bazlı manipülasyon yapılmasının, birçok ülkede yöneticilerin kendi firmalarına ait hisselerde açık ya da uzun pozisyon alması kısıtlandığından çok nadir karşılaşılan bir durum olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁰

b) Bilgi Bazlı Manipülasyon

Bilgiye dayanan manipülasyonlar, piyasaları kendilerine faydalı olacak biçimde yönlendirebilmek amacıyla; yanlış bilgi ve ya yanlış söylentiler yayarak yapılır. Kamuyu aydınlatma ile yatırımcıların korunması ilke ve kuralları çerçevesinde halka açıklanması zorunlu bilgi ve verilere ilişkin olarak; asılsız, yanlış, yanıltıcı ve yetersiz beyanda bulunularak veya açıklama yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınarak eksik açıklama yapılması söz konusudur.⁴¹

Piyasayı düzenli takip edemeyen ve her türlü bilgiye ulaşması imkansız olan yatırımcılar yatırım kararlarını alırken genellikle belirli kişilerin fikir ve yönlendirmelerine ve medya haberlerine bakarlar. Özellikle tarafsız olması gereken ekonomist ve gazeteciler, aralarında çıkar ilişkisi olabilen firmalar vs. hakkında nesnel olmayan yorumlar yapabilmekte ve kişileri yanıltabilmektedirler. Firmalar tarafında ise kamuoyunu aldatmaya yönelik olarak; şirketin finansal durum, faaliyet ve faaliyet sonuçları hakkında gerçeğe aykırı bilgi açıklanması söz konusu olmaktadır. Bunu yapanlar da çoğunlukla şirketlerin yönetici kadroları olabilmektedir.

Manipülâtörün açık pozisyon alarak yanlış bilgi yaydığı; sonrasında hisseyi daha düşük fiyattan aldığı bir örnek göstermiştir. Benabou and Laroque (1992), özel bilgiye sahip kişilerin (firma yetkilileri, finans habercileri veya gurular), yanlış yönlendirici duyurular ile kamudaki bilgiyi ve varlık fiyatlarını manipüle edebildiklerini ve bunun yalnızca uzun dönemde kamunun, güvenilirlikleri ile ilgili sabit değerlendirmeleri ile mümkün olduğunu göstermişlerdir. Eğer farklı aktörler manipülâtör etkisi ile pozisyonlarını alırken birbirlerini takip ederlerse, gerçeğin ortaya çıkması gerçekleşmeyeceğinden, uzun dönemde manipülasyon için sabit bir etki alanı oluşacaktır.⁴²

---

⁴⁰ R. Aktaş, M. M. Doğanay, Ö. Hulisi, Detecting stock-price manipulation in an emerging market: The case of Turkey. Expert Systems with Applications. 2009, 36.

⁴¹ Küçüksozen, a.g.e., s.29

⁴² Aktaş vd., a.g.e., s.46

Menkul Kıymetler Borsası Kanunu, söylentilerin daha zor yayılması amacıyla firmaların kamuya yayınladıkları bilgileri standart bir temele dayandıran düzenlemeler yapmıştır.

Manipülâtör varlığının ortaya çıkardığı negatif durumların ortaya koyulduğu çalışmalara rağmen Hanson ve Oprea (2009), bilgi piyasalarının doğruluğunun, manipülâtörlerin varlığı ile arttığını söyledikleri bir çalışma yapmıştır. Hedefbir fiyat bilgisine sahip manipülâtörün piyasa fiyatı üzerinde etkisi olmadığını, hedef fiyatı olmayan manipülâtörün ise diğer piyasa katılımcıları gibi davrandığını söylemişlerdir. Bu durumda da varlığın fiyatı, gerçek değerine yaklaşacaktır. Çalışmalarının sonunda manipülâtörlerin fiyatları yanlış yöne çekecekleri endişelerinin abartılı olduğunu belirtmişlerdir.⁴³

c) İşlem Bazlı Manipülasyon

İşlem bazlı manipülasyonu hareket bazlı manipülasyon ayıran en önemli unsur, manipülâtörün ciddi bir portföye gereksinim duymamasıdır. Belirli miktarlardaki alım satımlar ile yapay hareketler kolaylıkla gerçekleştirilebilir.

Belirli bir hisse için yüksek fiyatlardan alım emirleri veren bir aracı, söz konusu hisse için aktif bir ilgi yaratabilir. Yükselen fiyatlar karşısında ellerindeki hisseleri satarak kazanç elde edebilirler. Bagnoli ve Lipman (1996), fiyat arttıran kişilerin tek başlarına alım teklifi vererek de hedef firmanın hisse fiyatını arttırdıklarını ve kazanç elde edebildiklerini göstermişlerdir. Ancak teklifi yapanın, hisse fiyatını etkilemek için belirli bir güvenilirliği olmalıdır.

Kimi araştırmacılara göre zaman asimetrisi bulunan durumlarda manipülasyon, varlıklı aracılar/kişiler tarafından risk oluşturmadan ortaya çıkar. Fischel ve Ross'a (1991) göre, işlem bazlı manipülasyon, bilgi bazlı manipülasyon ile desteklenmelidir.

Fiyatların, kaynakların etkili dağılımını kolaylaştıran bilgi taşıyıcı özelliğinin sınırlarını araştırdıkları çalışmalarında Goldstein ve Guembel (2007), özel bir bilgiye sahip olmayan manipülâtörün ancak satış emirleriyle kazanç elde edebileceklerini söylemişlerdir. Satış yapan manipülâtör, fiyatın bilgi vericiliğini azaltmakta ve finans

---

⁴³ Robin, Hanson., Ryan Oprea., **Manipulator Can Aid Prediction Market Accuracy** *Economica*. 76, 2009, s.313

pazarının yatırım karar üzerindeki faydası zayıflamaktadır. Hisse fiyatı düşen firma üzerinde, durumu iyi de olsa yatırım yapılmaz ve düşüş devam ettikçe manipülatör, sattığı senetleri düşük fiyattan alarak kazanç elde eder.⁴⁴

Kumar ve Seppi (1992) çalışmalarında, bilgisi olmayan yatırımcıların, menkul kıymet fiyatlarını stratejik ticaret ile (alım-satımlar) kâr ederek manipüle edip edemeyeceğini araştırmışlardır. Tersini belirten çalışmalara rağmen, risk almayan yatırımcılar varsa bile, bir grup çok zayıf tahmin altında bile kâr edecek manipülasyonun oluştuğunu belirtmişlerdir. Bilgi sahibi yatırımcılar türev piyasalarda pozisyon alıp spot piyasalarda işlem yaparak pozitif getiri elde edebilmektedirler.

Carhart ve diğerleri (2002), son dakika işlemlerinin, son işlem fiyatları üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarında, fon yöneticilerinin, çeyrek sonlan ve özellikle yılsonu portföy fiyatlarını, halihazırda ellerinde bulunan senetler için yaptıkları son dakika alımlarıyla yükselttiklerini göstermişlerdir. Alımların ertesi günü yaptıkları satışlar ile de kazanç elde edebilmektedirler. Kazanç elde etme durumu olmasa da fon yöneticileri bu şekilde yükselttikleri performansları ile yatırımcıları kandırabileceklerdir.

Chakraborty ve Yılmaz (2004), içeriden öğrenenlerin işlem stratejilerini analiz ettikleri çalışmalarında; içeriden öğrenenlerin agresif olmayan işlemler ile dikkat çekmemeye çalışmanın yanı sıra, diğer piyasa katılımcılarını, yanlış yönde işlemler yaparak kandırmaya çalıştıklarını göstermişlerdir. Eğer piyasa katılımcıları, bilgi sahibi bir yatırımcının işlem yaptığından emin değilse ve manipülatif hareketlerin gerçekleştirilmesi için yeterli süre varsa denge fiyatının manipülatif hareketlerden etkileneceğini söylemişlerdir. Sürenin uzun olması, manipülatörün kayıplarını kapatıp kazanç durumuna geçmesi için fırsat verecektir.

John ve Narayanan (1997), içeriden öğrenenlerin işlem hareketlerinde; 1934 tarihli kanun ile zorunlu hale getirilen, içeriden öğrenenlerin yaptıkları işlemleri açıklamasını zorunlu kılan kuralın etkilerini araştırdıkları çalışmalarında; içeriden öğrenenin “yanlış” yönde işlem yaparak manipülasyon yapmaya eğilimli olduğunu göstermişlerdir. Özellikle bilgi avantajı düşükse ve pazarın likiditesi yüksekse bu yöntem

---

⁴⁴Itay, Goldstein, Alexander Guembel, **Manipulation and the Allocational Role of Prices**. Review of Economic Studies. 75:2008, s.133-164.

başvurabilmektedirler. Amaçları diğer pazar katılımcılarını yanlış yöne çekerek bundan kazanç etmeye çalışmaktır. Manipülasyon maliyetlerinin yüksek olduğu durumlarda ise manipülasyona yönelim azalmaktadır.

İçeriden öğrenenlerin, ikincil halka arzlar öncesi söz konusu hisse senedinin fiyatını düşürmeye yönelik yaptıkları manipülasyonlar üzerine bir çalışma Gerard ve Nanda (1993) tarafından yapılmıştır. İçeriden öğrenenlerin, ikincil halka arz öncesi satışa geçerek fiyatları düşürmek isteyebileceğini göstermişlerdir.

İşlem bazlı manipülasyon ile kâr etmek teoride imkansız görülebilir. Bir yatırımcı bir hisseyi almaya çalıştığı zaman fiyatı yükseltir. Satmaya çalıştığı zaman ise aşağıya çeker. Böylece yalnızca alarak ya da satarak fiyatı manipüle etmek, yatırımcının yüksek fiyattan alması ve düşük fiyattan satması ile mümkündür. Etkin bir piyasada bunu yapmak imkansızdır. Ancak daha önce de belirtildiği gibi etkin piyasa kavramı pratikte yan-etkin ve ya zayıf piyasa olarak kendini göstermektedir.

Ailen ve Gale (1992), rasyonel katılımcıların olduğu bir borsa dengesi durumunda da, bilgi sahibi manipülatörlerin yaptığı gibi manipülasyon yapılabileceğini göstermişlerdir.

İşlem bazlı manipülasyonların fark edilmesindeki en büyük problem, işlemlerin tek başlarına yasal bir görüntüye sahip olmalarıdır. Ancak koordineli şekilde yapılan işlemler belli bir amaca hizmet ediyor olabilirler. İşlem bazlı manipülasyon farklı şekillerde yapılabilmektedir.

2.3.Finansal Bilgi Manipülasyonunun Nedenleri

Küçükkocaoğlu ve Küçüksözen'e göre, sermaye piyasalarının etkinliğinin temelinde, bilgisel anlamda etkinlik olarak da bilinen ve sermaye piyasalarında hisse -senetlerine ilişkin olarak gerçekleşen fiyatların, o senet ve onu ihraç eden şirkete ilişkin bütün bilgileri yansıttığı kabulüne dayanan varsayım yatmaktadır. Sermaye piyasalarının temel fonksiyonu, bir ekonomideki sermayeyi tahsis etmektir. Genel olarak, ideal bir piyasada fiyatlar kaynak tahsisi için doğru sinyallerdir. Diğer bir ifade ile hisse senedi fiyatlarının hisse senedi ile ilgili elde edilebilir bütün bilgileri yansıttığı varsayımı

altında, şirketler için yatırım ve üretim kararlarının, yatırımcılar için ise; yatırım yapılacak hisse senedi seçimine ilişkin kararların verilmesini sağlayan sinyallerdir. Fiyatların elde edilebilir bilgileri tam olarak yansıttığı piyasalar da etkin piyasalar olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla etkin bir piyasada oluşan finansal bilgi, ilgili menkul kıymetin fiyatına hızlı bir şekilde yansımaktadır. Bu varsayım esas itibariyle, işletmeler tarafından sermaye piyasalarına sunulan bilgilerin, işletmelerin gerçek finansal durumlarını ve faaliyet sonuçlarını yansıttığı kabulüne de dayanmaktadır. Finansal bilgi manipülasyonu nedeniyle, işletmelerin gerçek finansal durumlarının ve faaliyet sonuçlarının finansal bilgi kullanıcılarına yansıtılmaması, bir taraftan bu şirketlerin menkul kıymetlerine yatırım yapan yatırımcıların zarara uğramalarına ve sisteme olan güvenlerinin sarsılmasına neden olmaktadır. Ayrıca, yanlış bilgi üzerine alınan yatırım kararları ve menkul kıymet alım-satım kararları kaynakların (fonların) yanlış ve verimsiz alanlara tahsis edilmesine, dolayısıyla ekonomiye ek bir maliyet yüklenmesine neden olmaktadır.⁴⁵

Finansal bilgiler, finansal tablolar halinde kullanıcılara ya da karar alıcılara sunulmaktadır. Finansal tablo ve raporların üretildiği ya da hazırlandığı muhasebe sistemi, pek çok farklı durum için uygulanabilirliğin sağlamaması açısından bazı esneklikler içermektedir. Muhasebe sistemindeki bu gerekli esneklik her ne kadar muhasebe standartları ile kontrol altına alınmaya çalışılsa da, işletmelerin finansal durum ve faaliyet sonuçları hakkında bu bilgileri kullananları yanıltmalarına ve yanlış karar almalarına neden olmamalıdır.⁴⁶ Ancak bazı durumlarda bu esneklik kötüye kullanılmakta ve finansal bilgiler, kullanıcılarına istenen bilgiyi vermemektedir. Finansal bilginin karar alıcılara ve bu bilgileri kullananlara yanlış iletilmesindeki, yani işletmeleri finansal bilgi manipülasyonu yapmaya iten nedenler aşağıdaki gibi özetlenmektedir:⁴⁷

- Şirketlerin yönetim yapılarının zayıf oluşu,
- Yöneticilerin çıkarları,

---

⁴⁵ Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, **a.g.e.**, s.160-163.

⁴⁶ Gonca Canbulut, “Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Örnek Bir Uygulama”,(Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Finansman Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2008, İzmir, s.19.

⁴⁷ Küçüksözen, **a.g.e.**, s.67-68.

- İşletmelerdeki iç denetim sistemi ve bağımsız denetim komitelerinin olmaması ya da yetersiz olması,
- Finansal raporlama sürecinde gerçek zamanlı bilgilendirmenin değil, periyodik bilgilendirmenin esas alınması,
- Periyodik finansal raporlama sisteminin ortaya çıkardığı finansal analistlerin ve bunların tahminleri ile bu tahminlerin şirketlerin yönetimi üzerinde oluşturduğu baskı,
- Muhasebe standartlarındaki, gerçekleşme, tahsis ve tahakkuk kavramları ve bu kavramlar da dahil olmak üzere muhasebe sisteminin bir işletme için ekonomik sonuç doğuran işlem ve olayların kaydedilme zamanı (gerçekleşme), tutarı (tahmin dahil değerlendirme) ve raporlanmasına ilişkin sağladığı esnekliklerdir.

İşletmeler yukarıda sayılan nedenlerle finansal bilgi manipülasyonuna yönelirler. Ancak bunu yaparken de birtakım amaçlara ulaşmayı beklemektedirler. Stolowy ve Breton'a (2004) göre, finansal bilgi manipülasyonunun temel amacı, hisse basına kazanç ve borç/öz sermaye oranını istenen şekildedeki değiştirmek olarak ifade edilmektedir. Dechow, Sloan ve Sweeney' e (1996) göre ise, finansal bilgi manipülasyonunun en önemli amaçları, daha düşük maliyetle kaynak temin edebilmek ve borç sözleşmelerindeki koşulları karşılayamamaktan kaçınmaktır.⁴⁸

Başka bir açıdan değerlendirildiğinde etkin bir piyasa yapısına sahip olmayan pazarlarda, piyasaları denetleyen kurum ve kuruluşlarda yeterli yetki ve sorumluluğun olmaması, piyasa katılımcılarının sorumluluklarını yerine getirip getirmediğinin takip edilmemesi manipülatif hareketlerin artmasına sebep olabilir. Yetersiz yargılamalar ve finans piyasası ve finansal suçlar konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan hukukçular da, farkına varılan ve yargıya intikal eden vakalar sonucunda başka manipülasyon hareketlerini caydırıcı kararların alınamamasına sebep olacaktır. Yetkili kurumlar arası yetersiz işbirliği, doğru bilginin akışının her zaman sağlanamaması ve denetimsizlik de manipülatif çabalara ortam hazırlayacaktır. Manipülasyonlara neden olan faktörlerin iyi anlaşılması ve önlenmesi yatırımcının güvenini sağlayan başarılı bir piyasa için gereklidir.

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda gerçekleşen manipülasyonların nedenleri

---

⁴⁸ Canbulut, a.g.e., s.28.

aşağıda sayılan etkenlere bağlanmaktadır.

1. Eğitim düzeyi yetersiz ve küçük-bireysel yatırımcı ağırlıklı katılımcı kitlesi,
2. Ara ve yardımcı kuruluşların yeterli ölçekte olmaması ve bu kuruluşlarda meslek geleneklerinin oluşmamış olması,
3. Komisyon ve kredi piyasasında aşırı rekabet,
4. Halka açıklık oranlarının düşük olması nedeniyle, hisse senedi fiyatlarının şirketlerin sermaye maliyetlerini ve idari kontrolünü etkileme potansiyelini pek yansıtmaması,
5. Soruşturmalarda manipülatörlerin caydırılmasını sağlayacak ilave tedbirlerin yeterli olmayışı.⁴⁹

Halka açılmaların teşvikler ile artması, piyasaların şirketler üzerinde otomatik bir denetim fonksiyonuna sahip olmasını sağlayacaktır.

Yukarıda sayılan bu amaçlar sayesinde yatırımcıların ve kredi verenlerin finansal davranışlarına etki etmeyi hedeflemektedir. Karar alıcılar yani finansal tablo kullanıcıları, finansal davranışın yani kararın rasyonel bir şekilde yapılmasında doğrudan işletmelerin finansal tablolarına başvurmaktadır. Finansal bilgi manipülasyonlarının yapılma amaçları da incelendiğinde bunu gerçekleştiren aktörlerin birtakım kazançlar elde ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Finansal bilgi manipülasyonunun kazançları yani getirileri konusunda uluslararası literatürde birçok çalışma yapılmıştır. Bu nedenle çalışmaların bir kısmı Tablo 4’de gösterilmektedir.

---

⁴⁹Cemal Küçüksözen ve Güray Küçükkocaoğlu, "Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma", 1st International Accounting Conference On The Way To Convergence, İstanbul: Muhasebe Bilim Dünyası (Möдав) Bildiri Kitabı, (Kasım 2004), s.36.

Tablo 4.Manipülasyonlardaki Potansiyel Kazançlar

Aktörler	Kazançları	Çalışmalar
Yöneticiler	Sermaye Maliyetlerinin Azaltılması	Watts and Zimmerman (1986) Dechow et al. (1996)
	Uyarılar	Ronen and Sadan (1980)
	İşini Koruma	Fudenberg and Tirole (1995)
	İstihkakların Yönetimi	Watts and Zimmerman (1978), Ronen and Sadan (1981), Lambert (1984), Healy (1985), Moses (1987), McNichols and Wilson (1988), Brawshaw and Eldin (1989), Fern et al. (1994), Gaver et al. (1995), Holthausen et al. (1995), Bhat (1996), Balsam (1998)
	Kredi Sözleşmeleri	Watts and Zimmerman (1986), Sweeney (1994), DeFond and Jiambalvo (1994), DeAngelo et al. (1994), Fern et al. (1994)
	Resmi Sınavlar	Jones (1991), Magnan et al. (1999)
	Vergilerin Minimizasyonu	Scholes et al. (1992), Guenther (1994), Chaney and Lewis (1995), Maydew (1997), Eilifsen et al. (1999)
	Vergi Avantajının Kazanılması	Hepworth (1953)
	Hedef Odaklı Yönetime Yönelik Maliyetlerin Azaltılması	Wu (1997)
	Yatırımcılar, kredi verenler ve çalışanlar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi	Hepworth (1953), Godfrey and Jones (1999)
	Sabit Kap Payları	Kasanen et al. (1996)
Politik Maliyetlerden Kaçınma	Hall (1993), Fern et al. (1994)	
Başlangıç Ortakları	Kazançlarını Arttırma	Titman and Trueman (1986), Datar et al. (1991), Aharony et al. (1993), Neill et al. (1995)
Ortakların Kontrolü	Hisse Senetlerinin Piyasa Değerinin Arttırılması Sermaye Maliyetlerinin Azaltılması İşlemlerin Düzeyini Azaltmak Çalışanların Kontrolü	Dye (1988), Schipper (1989)
Tahvil Sahipleri	Tahvillerin Piyasa Değerini Arttırmak	Schipper (1989)
İşverenler/Çalışanlar	İşlerini Korumak Kazançlarını Arttırmak	Liberty and Zimmerman (1986)

Kaynak: Stolowy, Hervé., and Breton Gaétan, "Accounts Manipulation: A Literature Review and Proposed Conceptual Framework", **Review of Accounting & Finance**, Volume:3, Issue:1, 2004, s.40

Yukarıdaki tabloda özetlenen çalışmalar manipülasyonunun aktörlerinin kazançlarını ifade etmek açısından önemli çalışmalardır. Bununla birlikte, finansal bilgi manipülasyonunun kazançları olduğu kadar sermaye piyasalarına olan maliyeti yani kayıpları bulunmaktadır. Bu nedenle ilerleyen bölümlerde finansal bilgi manipülasyonunun sonuçlarına yer verilecektir.

2.3.1.Şirketlerin Zayıf Yönetim Yapıları

Dechow, Sloan ve Sweeney (1996) tarafından yapılan araştırmaya göre, ABD’de 1982-1992 yılları arasında finansal bilgi manipülasyonu yaptıkları, tespit edilerek kamuya açıklanan şirketlere ilişkin olarak, şirketlerin genelinde;

- Yönetim kurulu üyelerinin çoğunluğunun, şirkette aynı zamanda üst düzey yönetici konumunda oldukları,
- Üst düzey yönetimde bulunan büyük çoğunluğun aynı zamanda şirketin kurucusu oldukları,
- Şirket hisselerinin paydaşları arasında yönetim dışında bulunanların önemli bir paya sahip olmadıkları,
- Bağımsız denetim komitesine sahip olmadıkları ve bağımsız denetimlerinin - büyük bağımsız denetim kuruluşları tarafından yapılmadığı tespit edilmiştir.

Bu tespitler sonucunda, şirketlerdeki zayıf yönetim yapılarının finansal bilgi manipülasyonuna imkan verdiği görülmektedir.

2.3.2.Yöneticilerin Menfaatleri ve Şirketlerin Ortaklık Yapıları

Şirket yöneticileri ve ortakları şirket menfaatleri doğrultusunda daha fazla kâr etmek adına, piyasadaki itibarlarını gözetmek vb. nedenlerle finansal bilgi manipülasyonu yapabilmektedirler. Şirketteki yöneticiler ve ortaklar bu amaçları gerçekleştirdiklerinde itibarlarını yükseltip, hisselerine değer kazandırmış olacaktırlar.

Yöneticiler her zaman kendi menfaatlerini maksimum seviyede tutmak isterler, bu nedenle birçok girişimde bulunarak karlarını maksimize etmek, kardaki dalgalanmayı azaltmak, karlarının istikrarlı olduğunu göstermek amacıyla, menfaatleri doğrultusunda şirketlerinde finansal bilgi manipülasyonu yapmaktadırlar.

2.3.3.Yetersiz İç Denetim Sistemi, Bağımsız Denetim Komitesinin Yapısı ve Bağımsız Denetim

Şirketlerdeki iç denetim yetersizliği ve bağımsız denetim sisteminin çok yetersiz olması şirketlerdeki finansal verilerin analizinin ve finansal raporlama sürecinin doğru ve güvenilir bir şekilde yapılıp yapılmadığının denetlenmesine engel teşkil etmektedir. Bağımsız denetim komitesinden beklenen şirketin finansal raporlama sürecinin doğru ve gerçeğe uygun bilgi üretecek şekilde çalışmasını gözetlemektir. Şirkette yeterli niteliklere sahip finans ve muhasebe müdürü istihdam edilip edilmediğini, muhasebe servisinin doğru ve güvenilir bilgi üretecek şekilde uzman personelden ve donanımdan

oluşturulup oluşturulmadığını araştırması, incelemesini bağımsız denetim komitesi gerçekleştirmelidir Aynı şekilde bağımsız denetim komitesindeki yetkili kişilerin de görevlerinde yeterli bilgiye ve niteliği sahip olması gerekmektedir. Şirket içinde ve dışında bulunan denetim sistemi ve yetkili kişilerin olması doğru bir finansal raporlamayı sağlayarak şirket yönetimine katkıda bulunacaktır.

2.3.4 Tahakkuk Muhasebesi ve Muhasebe Standartlarının Sağladığı Esneklik

Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'ne göre şirketin ömrünün belli dönemlere bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak saptanması gerekmektedir. Gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi, aynı döneme ait gelir ve giderlerin karşılaştırılması gereğini ifade eder.

Tahakkuk esasının bir sonucu olarak yöneticiler gelir ve giderlerin tahakkuk zaman ve miktarı konusunda bir değerlendirme yapıp, karar vermelidirler. Bu durum, finansal bilgi manipülasyonuna neden olmaktadır. Tahakkuk esas, nakit akımı esasına göre şirketlerin bir döneme ilişkin ekonomik performanslarını daha iyi ölçmektedir. Finansal bilgi manipülasyonunun temel nedenlerinden birisi tahakkuk muhasebesi ve bunun yöneticilere sağladığı esnekliktir. Bu esnekliği ortadan kaldırmak ise, mümkün görünmemektedir ve kaldırıldığı düşünülürse de sonuç olarak, şirketlerin ekonomik performansını daha iyi ölçen bir ölçüden mahrum kalacaktır.⁵⁰

2.3.5.Periyodik Bilgilendirme Sistemi ve Analistlerin Kâr Tahminleri

Finansal bilgiler 1930'larda büyük depresyon sonrası yapılan düzenlemelerle önce yıllık, sonra altı aylık ve üç aylık olarak kamuya duyurulmaktadır. Yıllık finansal bilgiler de en erken üç ay sonra yatırımcıya ulaştırılmaktadır. Sonuçta en yeni bilgi üç ay öncesine aittir, diğer bir ifade ile finansal bilgiler periyodiktir. Ancak artık güncel bilgilere ulaşmak çok daha hızlı ve kolaydır.

Şirketler üçer aylık dönem aralıklarıyla finansal bilgilerini sunabilmektedirler. Finansal

---

⁵⁰Patricia M. Dechow ve J. Skinner Douglas, Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners, and Regulators, (June 2000), Vol.14, No.2.

bilgi kullanıcıları olan mevcut ve potansiyel yatırımcılar bu bilgileri kullanarak yatırımlarını bu açıklanan finansal bilgilere göre yönlendirebilmektedirler. Ancak bu bilgilerin doğru ya da yanlış olduğu bilinmemektedir. Açıklanan bu finansal bilgiler doğrultusunda finansal analistler yorum yapmaktadırlar. Bu yorumlara ilişkin olarak yaptıkları tahminler doğrultusunda yatırımcılarda analistlerin tahminleri doğrultusunda girişimlerde bulunmaktadır. Ancak bu bilgilerin kesinliği yoktur, tahminden öte olmayan bu bilgiler elde edilebilir nitelikte olması nedeniyle finansal bilgi kullanıcıları tarafından göz önünde bulundurulmaktadır.

Bağımsız denetimden geçmemiş üçer aylık finansal tablolar çok önemli olmalarına rağmen, bu tabloların piyasaya etkisi azdır. Diğer bir ifade ile üçer aylık finansal tablolarda yer alan bilgiler finansal analistlerin tahminleri ile tutarlı ise, piyasada herhangi bir etki yaratmamakta, ancak bu tablolarda yer alan bilgiler finansal analistlerin tahminleri ile uyumlu değilse, bu durumda bu bilgilerin piyasada etkisi bayağı yüksek olmaktadır. Piyasaları yönlendirenler finansal analistlerdir. Gerçekte, finansal analistlerin kamuya açıklanmış tahminleri, çok az bir sapma ile gerçekleşecek gibi algılanmaktadır.⁵¹

Finansal piyasaların beklediği anında finansal bilgi talebi ile mevcut finansal sistemimizin sağladığı yıllık ya da üçer aylık dönemlere ilişkin gecikmiş bilgi sunumu arasındaki boşluk, son zamanlarda çok artan finansal bilgi manipülasyonunun temelini oluşturmaktadır. Bu boşluk finansal analistler tarafından doldurulmakta, bu ise şirket yönetimi üzerinde yoğun bir baskı oluşturmaktadır.⁵²

Young 'a göre (2002), finansal bilgi manipülasyonunun nedenlerinden biri, finansal piyasalardaki mevcut periyodik raporlama sistemidir. Bu tür bir finansal raporlama sistemi finansal piyasalarda gerçek zamanlı bilgilendirme ihtiyacını karşılayamamakta, ortaya bir boşluk çıkmaktadır. Bu boşluğu analistler doldurmaktadır. Analistlerin tahminlerinin de subjektif olmasından dolayı şirketler üzerinde çok büyük bir baskı oluşmaktadır. Bu nedenle finansal bilgi manipülasyonu ortaya çıkmaktadır, gerçek zamanlı finansal bilgilendirme sistemine geçerek çözüm bulunabilir.

---

⁵¹Michael, R. Young., **Accounting Irregularities and Financial Fraud**, A Corporate Governance Guide, Aspen Law & Business, 2002, s.310.

⁵² Young, s.311.

2.3.6.Muhasebede Gerçekleşme ve Tahsis Etme Kavramları

Finansal bilgi manipülasyonu; genel kabul görmüş muhasebe standartlarının amacı dışında uygulanması şeklinde tanımlanmaktadır Bu sorunun bir nedeni de, muhasebe standartlarında iki temel kavram olan gerçekleşme ve tahsis etme kavramlarından kaynaklanmaktadır.

Bir şirketin portföyündeki 1.500 dolarlık (her bir hissenin değeri 150 dolardır) 10 hisse senedi satışı ele alalım. Bu işlem (ki bu işlem üzerine aktifte meydana gelen miktar değişikliği nedeniyle muhasebe kaydı yapılması gerekmektedir) şirketi çok fazla etkilemez. Ancak, şirketin portföyünde yer alan hisse senedi fiyatında meydana gelen 150 dolardan 100 dolara düşüş şeklindeki bir fiyat değişimi (böyle bir değişimde, dönem sonunda değerlendirme nedeniyle yapılacak kayıt hariç, herhangi bir muhasebe kaydı yapılmamaktadır) şirketi etkiler.⁵³

Muhasebe standartlarında bir şirketin finansal durumunu tam olarak kamuya açıklayamamak gibi şeffaflığı önleyen bir yapısı vardır. En çok eleştirilen durum finansal tabloların bir şirketin durumunu tam olarak yansıtmamasıdır. Bu durum raporlamanın sadece işleme dayalı olmasından ve sadece miktarlardaki değişimleri yansıtmamasından; ancak, stokların, arsa ve binaların fiyatlarındaki artış gibi bir işleme bağlı olmayan değer artışlarının tahakkuk ettirilerek kayıtlara geçirilmesi ve böylece kamuya açıklanmasını sağlayamamasından kaynaklanmaktadır. Tahsis, özellikle amortismanların, stokların, yatırımların, gelir vergisinin, emeklilik yükümlülüklerinin, şerefiye ve maddi olmayan diğer duran varlıkların ve borçların raporlanmasında çok önemli sonuçlar doğurmaktadır. Tahsis esasında borçlar (birleşik faiz formülü kullanılmaktadır), amortismanlarda azalan bakiyeler yöntemi hariç, diğer aktif ve pasif kalemler için sistematik olarak istikrarlı, düz bir formül kullanılmaktadır. Bir şirket örneğin amortismanlar konusunda dönem başında bir yöntemi seçmekte ve bu yöntemin o ekonomik olayın yıllar itibariyle etkisini finansal tablolara yansıttığını varsaymaktadır. Bu formülleri kullananlar, kullanmaya başladıktan sonra, formüldeki varsayımları değiştiren bir olay gerçekleştiğinin pek farkına varmazlar, zaten formül de

---

⁵³ P.Rosenfield, What Drives Earnings Management, 2002, <http://www.journalofaccountancy.com/issues/2000/oct/whatdrivesearningsmanagement.html>, (Erişim Tarihi: 24.11.2015).

böyle bir olayın gerçekleşmeyeceğini varsayar. Bunun yanında tahsis esası, ilgili ekonomik olayın etkisini doğru bir şekilde yansıtmaz.⁵⁴

Muhasebe standartlarındaki gerçekleşme, tahsis etme ve tahakkuk kavramları, muhasebe sisteminin bir şirket için ekonomik sonuç doğuran işlem ve olayların kaydedilme zamanı, tutarı ve raporlanmasına ilişkin sağladığı esneklikler neticesinde finansal bilgi manipülasyonuna neden olmaktadır.

2.4.Finansal Tablo Manipülasyonunun Amaçları

Finansal tablo manipülasyonunun amaçları konusunda literatürde bir fikir birliği bulunmamaktadır. Her araştırmacı kendine göre bir sınıflandırma yapmıştır. Bununla birlikte, birçok amaç üzerinde yoğunlaşan çalışmalar bulunmaktadır. Ancak genel olarak finansal tablo manipülasyonunun amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir.⁵⁵

- Şirketin hisse senedi fiyatlarını etkilemek,
- Borçlanma maliyetlerinin azaltılması,
- Politik ve yasal düzenlenmelerden kaynaklanan maliyetlerin azaltılması,
- Yönetici ücret ve primlerini manipüle etmek,
- Halka arz ve sermaye artırımını suretiyle sağlanacak fon tutarını artırmak,
- İçerden öğrenenlerin ticareti,
- Ödenecek vergi tutarını azaltmak,
- Şirket performansının gelecekte daha iyi görünmesini sağlamak,
- Kârı istikrarlı hale getirmek,
- Şirketlerin ele geçirilme maliyetini düşürmek.

2.4.1.Hisse Senedi Fiyatlarını Etkilemek

Yatırımcılar ve analistler tarafından muhasebe bilgilerinin gelecekteki hisse senedi değerlerini tahmin etmek amacıyla yaygın bir şekilde kullanılması, yöneticileri kısa vadeli hisse senedi fiyat performansını etkilemek için kârı manipüle etmeye yöneltmektedir. Yöneticilerin bu etki altında yaptıkları finansal tablo manipülasyonu

⁵⁴ P. Rosenfield, What Drives Earnings Management, 2002, <http://www.journalofaccountancy.com/issues/2000/oct/whatdrivesearningsmanagement.html>, (Erişim Tarihi: 24.11.2015).

⁵⁵ Nevin Yörük ve Ebubekir Doğan, **Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Finansal Bilgi Manipülasyonun Belirlenmesine Yönelik İ.M.K.B'nda Bir Uygulama**, Ankara: Detay Yayıncılık, 2009, (1. Basım), s.29.

esasen, yatırımcıların şirketle ilgili risk ve getiri algılarını yöneterek ve etkileyerek; yatırımcıları şirketin hisse senetlerini almaya yönlendirmek ve bu yolla şirketin değerini arttırmaya çalışmaktır.⁵⁶

2.4.2.Borçlanma Maliyetlerinin Azaltılması

İşletmelerin finansal durumları borçlanma maliyetlerine önemli etkilerde bulunmaktadır. Bu nedenle işletmeler finansal tablo manipülasyonu ile kredi koşullarının iyileştirilmesini sağlama yoluna gidebilmektedirler.

Yüksek raporlanan kâr, yüksek kara eşlik eden büyük tutarlı varlıklar, düşük tutarlı yükümlülükler ve daha yüksek özsermaye miktarı; tahvil yatırımcısında ya da işletmeye borç ve kredi sağlayan diğer kişi ve kurumlarda, işletmenin kredi kalitesinin geliştiği izlenimini yaratabilmektedir. Bu nedenle işletmeler yaratıcı muhasebe uygulamalarını kullanarak oluşturdukları finansal tablolar ile kurumsal borçlanma maliyetlerinin düşürülmesini sağlamaya çalışmaktadırlar.⁵⁷

2.4.3.Politik ve Yasal Düzenlenmelerden Kaynaklanan Maliyetlerin Azaltılması

Politik ve yasal düzenlemeler işletmeleri önemli ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle işletmeler politik ve yasal düzenlemelerin olumsuz etkilerinden korunmak amacıyla çeşitli yöntemler geliştirmektedirler. Bu yöntemlerden biride finansal tablo manipülasyonudur.

Dikkat çekmemeye yönelik işlemler dışında, bir şirket ya da sektörle ilgili mevzuata aykırı bazı uygulamalar yapıldığında ortaya çıkabilecek kamu denetiminden kaçınmakta, finansal tablo manipülasyonunun amaçları arasında yer alır. Finans sektöründe faaliyet gösteren şirketler ile faaliyetleri stratejik öneme sahip, enerji, gaz ve telekom gibi sektörlerde faaliyet gösteren şirketler diğer şirketlerden daha farklı yasal düzenleme ve denetim sistemine tabidirler. Bu kapsamda banka ve aracı kurumların muhasebe verileri ile ifade edilen sermaye yeterliği düzenlemelerine uymaları, sigorta şirketlerinin asgari bir finansal yapıya sahip olmaları ve enerji ve telekom şirketlerinin uygulayacakları fiyatlar için ilgili otoritenin belirleyeceği tarifelere göre hareket etmeleri zorunluluğu vardır. Dolayısıyla bu tür şirketler açısından, tabi oldukları

---

⁵⁶ Yörük ve Doğan, s.30

⁵⁷ C. W. Mulford ve E.E. Comiskey, **The Financial Numbers Game, Detecting Creative Accounting Practices**, John Wiley & Sons,Inc., 2002, s.22.

mevzuatın gerektirdiği şartları sağlamakta yine finansal tablo manipülasyonunun amaçları arasında yer almaktadır.⁵⁸

İşletmeleri finansal tablo manipülasyonuna yönelten diğer bir durumda işçi ücretleridir. Çalışanlar ve sendikalarda işletmenin son derece kârlı bir şirket olduğu izlenimi varsa, sendikaların ücret talepleri buna paralel olarak yüksek olacaktır. Bu durum işletmelerin kârı olduğundan düşük göstermek amacıyla manipülatif işlemlere yönelmesine sebep olabilmektedir.⁵⁹

2.4.4.Yöneticilerin Ücret ve Primlerini Manipüle Etmek

Yöneticilerin göstermiş olduğu performanslarına dayalı olarak prim sistemlerinin uygulandığı şirketlerde, bu durum şirket yöneticilerini finansal tabloları manipüle etmeye güçlü bir şekilde teşvik etmektedir. Genellikle finansal tablo manipülasyonunun yönetici çıkarlarına yönelik olarak gerçekleştirilmesine yönetici performanslarının kâra dayalı olarak ölçüldüğü durumlarda rastlanmaktadır.⁶⁰ Yöneticilerin ücret paketleri ya da teşvik primlerinin kamuya açıklanan kâra bağlı olarak değişmesi durumunda, yöneticiler alacakları ücret ya da teşvik primi tutarını artırmak için finansal tabloları manipüle edebilmektedirler. Dolayısıyla, yöneticilerin ücret tutarlarını artırmaları finansal tablo manipülasyonunun amaçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶¹

2.4.5.Halka Arz veya Sermaye Artırımı Suretiyle Sağlanacak Fon Tutarını Artırmak

Düşük maliyetle özkaynak sağlama motivasyonu, kâr manipülasyonunun ekonomik olarak en önemli nedenlerinden birisidir. Şirketlerin sermaye artırımlarının hisse senedi fiyatlarının en yüksek olduğu zamanlara rastlaması bu bulgunun en önemli kanıtıdır. Halka yeni açılan şirketin hisse senetleri için bir piyasa fiyatı yoktur. Dolayısıyla finansal bilgi kullanıcılarının halka yeni açılan şirketin hisse senedini alma kararları verebilmek için başvurabilecekleri tek bilgi kaynağı finansal tablolardır. Bu durumda, finansal tabloların manipüle edilmesi halka açılan şirketin ortakları açısından yanlı

---

⁵⁸ Cemal Küçüksözen, “Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2005, s.98.

⁵⁹ Mulford ve Comiskey, **a.g.e.**,s.32

⁶⁰ Yörük ve Doğan, **a.g.e.**, s.36

⁶¹ Küçüksözen, **a.g.e.**,96.

bilgilerle şahsi servetlerini artırmak için önemli bir fırsat olmaktadır.⁶²

2.4.6.İçerden Öğrenenlerin Ticareti

İçerden öğrenenlerin ticaretiyle yapılmak istenen, menkul kıymetin fiyatı üzerinde etkili olabilecek kamuya açıklanmamış bilgiyi, fiyat üzerinde etkisini göstermeden kullanmaktır. Muhasebe standartlarını ihlal ederek kârlarını yüksek göstermek suretiyle finansal tablo manipülasyonu yapan şirketlerin yöneticileri, bu süreçte diğer şirketlerin yöneticilerine göre ellerinde daha fazla bulundurdıkları şirket hisse senetlerini satmakta veya hisse senetlerine ilişkin haklarını nakde dönüştürmektedirler. Şirket içerisinde kamuya henüz açıklanmamış özel bilgilere sahip olan şirket yöneticileri, şirketin gelecekteki performansı ya da kârlılığı konusunda iyimser bir beklenti içerisinde değillerse, şirketin cari dönem kârını finansal tablo manipülasyonu ile artırarak ellerindeki şirket hisse senetlerini satmaktadırlar. Dolayısıyla yöneticilerin kârı manipüle ederek şirket hisse senetlerini daha yüksek fiyattan satarak menfaat sağlamak amacıyla uyguladıkları içerden öğrenenlerin ticareti de finansal tablo manipülasyonun bir başka amacı olarak değerlendirilebilir.⁶³

2.4.7.Ödenecek Vergi Tutarını Azaltmak

Finansal tabloların manipüle edilmesi ile ilgili uygulamalar incelendiğinde büyük çoğunluğunun dönem kârını arttırmaya dönük işlemler olduğu görülmektedir. Ancak bazı uygulamalar dönem kârını azaltarak dönem kârı üzerinden ödenecek vergi tutarının azaltılmasını amaçlamaktadır. Böylece bazı şirketler finansal tablolarını manipüle ederek, mümkün olan en az vergiyi ödemeye çalışmaktadır.⁶⁴

2.4.8.Şirket Performansının Gelecekte Daha İyi Görünmesini Sağlamak ve Kârı İstikrarlı Hale Getirmek

Şirket performansını daha iyi göstermek yönetim açısından oldukça önemlidir. Şirketin daha önceki yönetiminin eksiklerini göstermek ve/veya kendi başarılarının üstünlüğünü göstermek amacıyla kârlılık yüksek gösterilmeye çalışılmaktadır. Şirket yöneticilerinin hatalarını kapatmak ve başarılı olduğunu göstermek, olumsuzlukları gizlemek amacıyla

---

⁶² Rıdvan Bayırlı, “Yaratıcı Muhasebe, Etik, Firma Değeri Ve Örnek Bir Uygulama”, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2006, s.36.

⁶³ Yörük ve Doğan, **a.g.e.**, s.37.

⁶⁴ Ali Akaytay, “Bağımsız Denetimin Etkinliğini Arttırma Aracı Olarak Yapay Sinir Ağları: Analitik Bir İnceleme”, (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya, 2010, s.25.

şirket durumunu iyi göstererek başarılarını ispatlamak için finansal tablo manipülasyonu yaptıkları söylenebilir.⁶⁵

Aren (2009) yönetim değişikliği ve finansal rapor manipülasyonları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında yönetim değişikliğinin olduğu ilk sene genel giderlerin ve uzun vadeli borçların yükselmesi yaygın bir netice iken aktif kârlılığın ve satışların artmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bunun literatüre ve akla en uygun açıklamasını ise, yeni yöneticilerin giderleri ve sermayeyi ilk sene yükselterek kârları öteledikleri ve gelecek seneki çarpıcı yükselişin alt yapısını hazırladıkları şeklinde yapmıştır.

Şirket hisse senetleri fiyatlarında aşırı dalgalanma olması, geleneksel bir görüş olarak, şirketin riskinin yüksek olduğunun bir işareti olarak değerlendirilmekte ve bu durum şirketin risk priminin yükseltilmesi ve hisselerinin daha düşük fiyatlanmasına neden olmaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasını engellemek için şirket kârının uzun dönemli bir trendde istikrarlı hale getirilmesi, finansal tablo manipülasyonunun amaçlarından birini oluşturmaktadır.⁶⁶

Yatırımcılar kârları daha istikrarlı olan şirketlerin hisse senetlerine daha yüksek fiyat ödeme eğilimindedir. Şirketlerin kârlarındaki dalgalanmanın düşük olması, şirketlerin kârı ile ilgili belirsizliklerin azalması, dolayısıyla riskinin az olması anlamına gelmektedir ki; bu da şirket hisse senetlerinin fiyatlarını yükseltmektedir. Bu bakış açısıyla istikrarlı bir kâr politikası şirket yönetimlerinin önemli bir amacı olabilmekte ve kâra ilişkin bu trendin olumlu ya da olumsuz koşullar nedeniyle bozulmaması için kârdaki aşırı dalgalanmanın azaltılması finansal tablo manipülasyonu uygulamaları ile sağlanabilir.⁶⁷

2.4.9.Şirketlerin Ele Geçirilme Maliyetini Düşürmek

Yöneticiler tarafından şirketlerin ele geçirilmesi (management buy-out) olarak adlandırılan işlemlerde, yöneticiler, şirket yöneticisi olarak halka açık şirket hissedarlarının haklarını koruma ile hisse senetlerini halktan geri almayı şirket için mümkün olduğunca az maliyetli hale getirme amaçları arasında kalmaktadır.⁶⁸

---

⁶⁵ Canbulut, **a.g.e.**, s.18.

⁶⁶ Küçüksözen, **a.g.e.**, s.39.

⁶⁷ Yörük ve Doğan, **a.g.e.**, s.38.

⁶⁸ Küçüksözen, **a.g.e.**, s.106.

Yönetimin firma hisselerini piyasadan geri almadan önce raporlanan kârı manipüle edecek kararları alıp almadıklarını ölçmeye yönelik olarak yapılan çeşitli araştırmalarda, hisselerin yönetim tarafından geri alınmasından önce yönetimin kâr azaltacak şekilde finansal tablo manipülasyonu uyguladıkları sonucuna ulaşılmıştır.⁶⁹

Şirket yöneticileri şirketlerini ele geçirmek üzere, teklif öncesi döneme ilişkin kârı düşürmeye yönelik finansal tablo manipülasyonu uygulamasına gitmektedirler. Düşük kâr şirketin hisse senedi fiyatını düşürecek ve böylece yöneticiler açısından şirketin ele geçirilme maliyeti düşecektir.⁷⁰

2.5.Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri

Stolowy ve Breton (2004), finansal bilgi manipülasyonu yöntemlerini "Kâr Yönetimi (Earnings Management)", "Kârın İstikrarlı Hale Getirilmesi (Income Smoothing)", "Büyük Temizlik Muhasebesi (Big Bath Accounting)", Agresif Muhasebe (Agressive Accounting) ve "Hile (Fraud)" olarak incelemektedir. Stolowy ve Breton, finansal bilgi manipülasyonu yöntemlerinin daha iyi anlaşılması için bu yöntemleri ve gelişim sürecini bir şekil üzerinde özetlemişlerdir.⁷¹ İlk üç yöntem muhasebe ilke ve standartlarında yer alan boşluklardan ve esnekliklerden yararlanarak, işletme performansı ve işletmenin finansal yapısı hakkında yanıltıcı bilgiler sunmayı amaçlamaktadır. Bunun dışında kalan yöntemde ise, muhasebe ilke ve standartlarına aykırı faaliyetlerde bulunarak işletme performansı ve işletmenin finansal yapısını değiştirmek söz konusudur.

Potansiyel refah transferi temelinde hisse başına düşen kâr ve borç/ öz kaynak rasyosuna dayanmaktadır. Hisse başına düşen kâr, kâr yönetimi temelinde gelişmektedir. Kâr yönetimi, kârın istikrarlı hale getirilmesi, büyük temizlik muhasebesi ve yaratıcı muhasebe gibi yöntemleri içerisinde barındırmaktadır. İşletmelerde yapısal riskin ölçülmesi için esas alınan borç/öz kaynak rasyosu ise yaratıcı muhasebe uygulamaları temelinde manipülasyonun konusu içerisine girmektedir. Ancak burada

⁶⁹ Yörük ve Doğan, **a.g.e.**, s.41.

⁷⁰ Canbulut, **a.g.e.**, s.29.

⁷¹ Hervé Stolowy, Gaétan Breton., "Accounts Manipulation: A Literature Review and Proposed Conceptual Framework", **Review of Accounting & Finance**, Volume:3, Issue:1, 2004, s.35.

dikkat edilmesi gereken nokta; manipülasyonun yasal sınırlılıklar ve standartlar çerçevesinde oluşmasıdır. Tam tersi bir durumunda muhasebe manipülasyonu hile olarak adlandırılmaktadır.

2.5.1.Kâr Yönetimi

Son zamanlarda yaşanan pek çok finansal tablo hileleri (örn. Waste Management, Lucent, Sunbeam, Raytheon, Enron) çok değişik kâr yönetimleri ile ilgilidir ki bunların arasında; yasal olmayan gelir tanınması, uygun olmayan gider ertelenmesi, gerçek olmayan satışlar, erken tanınan satışlar, karşılıkların gerektiğinden az ayrılması veya makul olmayacak şekilde kullanılması yer alır. Tüm bu uygulamalar rapor edilen kârların kalitesi hakkında soru işaretlerine neden olmuş ve SEC ve diğer standart koyucuların dikkatlerini çekmiştir. Kâr hedeflerine ulaşma ve analistlerin kâr tahminlerini yakalama baskısı üst yönetimdekilere iş güvenliği açısından büyük baskı yaratmaktadır. Bu baskı finansal teşviklerle de birleşince yöneticileri agresif muhasebe uygulamaları ve doğru olmayan muhasebe yorumları yapmaya yöneltmiştir.⁷²

Birçok faktör yatırımcıların ilgilendikleri işletmeyle ilgili kâr kalitesini algılamalarını etkileyebilir. Bu sebeple yönettikleri işletmeyi olduğundan iyi göstermek isteyen yöneticiler muhasebe politikası seçimlerini belirlerken bu durumu göz önünde bulundurmaktadırlar. Bu faktörlerden biri işletmeyle ilgilenenlerin o işletme hakkındaki izlenimleridir. Bu sebeple yöneticiler işletmeyle ilgili olarak bilinçli bir biçimde işletmenin imajıyla oynamaktadırlar. Bir kişinin başarısında donanımı kadar kişisel olarak algılanması da son derece etkilidir. Benzer olarak şirketin gelecekteki piyasa başarısında algılanan kâr kalitesi şirketin gerçek kâr kalitesi kadar önemlidir. Yöneticiler bunun farkında oldukları için sürekli olarak işletmenin finansal durumunun iyi olduğunu göstermeye çalışmaktadırlar. Bu sebeple aynı finansal durumda olan iki şirket kâr yönetimi uygulamaları sebebiyle farklı kaliteye sahipmiş gibi algılanabilir.⁷³

Bir şirket hakkında finansal tablo kullanıcılarının elbette ki izlenimleri son derece önemlidir. Bu sebeple yöneticiler, yönettikleri şirketin piyasada iyi bilinmesi için şirketin karlarıyla oynayabilmektedirler. İşletmenin kârıyla istenildiği şekilde oynanması esasen tipik bir yaratıcı muhasebe uygulaması olup bu uygulama daha ayırıcı

⁷² Akdoğan ve Sevilengül, **a.g.e.**, s.54.

⁷³ Nevin Yörük ve Ebubekir Doğan, **Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Finansal Bilgi Manipülasyonun Belirlenmesine Yönelik İ.M.K.B'da Bir Uygulama**, Ankara: Detay Yayıncılık, 2009, (1. Basım), s.50.

bir başlık olarak kâr yönetimi kavramıyla ifade edilmektedir.

Kâr yönetimi kavramı, yaratıcı muhasebe uygulamalarının bir bölümünü oluşturmaktadır. Finansal sayılarla ilgili oyunlardan biri olan kâr yönetimi, son zamanlarda işletmelerin sıkça başvurduğu uygulamalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Kâr yönetimini" tam olarak tanımlama gerekliliği ortaya çıkmaktadır çünkü bazı kâr yönetimi tekniklerinin hileli olmadığı söylenebilmektedir. Hatta birçok muhasebeci, analist ve yatırımcı yöneticilerin kârı yönetmesi gerektiğine inanmaktadırlar.⁷⁴ Kâr yönetimi akademisyenler, araştırmacılar, uygulamacılar ve yetkili kurumlar tarafından farklı şekillerde algılanmaktadır.

Uygulamacılar kâr yönetimini, yöneticilerin karları yönetmek için sahip oldukları teşvikler ve sonuçları açısından ele almaktadırlar. Tepe yönetimi bunu muhasebe politikası seçimiyle yapmaktadır. Yöneticiler normal faaliyetlerini gerçekleştirirken kârı yönetebilirler. Aslında kârın yönetilmesi yasaldir ve GKGMİ ile uyumludur. Ancak kâr beklentilerini yakalamak için yapılan bu uygulama zararlı sonuçlar doğurabilmektedir.⁷⁵

Kâr yönetimi, yöneticilerin şirketin performansı hakkında herhangi bir hak sahibini yanıltmak veya rapor edilen sonuçlara dayanarak elde edilecek anlaşmaları etkilemek için finansal raporları değiştirmek amacıyla kullandıkları bazı işlemlerdir.

İşletme yöneticileri karar alma yetkilerini kullanarak, işletmenin ekonomik performansı hakkında gerek işletme sahiplerini ve gerekse üçüncü kişileri yanıltmak amacıyla veya şirket raporlarına dayanan sözleşmeleri etkilemek amacıyla kâr yönetimine başvurumaktadırlar. Kâr yönetimi, daha çok işletmenin hisse senedi fiyatlarının artması beklentisi, borç sözleşmelerindeki şartlara uyulduğunu gösterebilmek gibi nedenlerden dolayı gerçekleşmektedir.⁷⁶

Kâr yönetimi, hem gelir düzgünleştirme davranışını hem de rapor edilen geliri değiştirme çabalarını kapsar. Özel kâr sağlamak amacıyla dış raporlama sürecini bilerek değiştirme kâr yönetiminin uygulandığının göstergesidir. Örneğin, yönetim gelir

---

⁷⁴ Yörük ve Doğan, a.g.e., s.51.

⁷⁵ a.g.e., s.51.

⁷⁶ a.g.e., s.52.

durumuna bakarak bir reklam kampanyasını yapmamayı seçerse, bu karar gelir yönetiminden çok, makul karar verme olarak kabul edilir. Bunun tersi olarak, eğer bir şirketin reklam kampanyası için yeterli fonu varsa ve bunun giderlere etkisi olacağı düşünüüyorsa, ancak bunun önemli bir kâr değişikliği yapmayacağına inanıldığı için reklam kampanyası yapılmamaya karar verilirse bu karar, kâr yönetimine bir örnek oluşturur.

Kâr beklentilerini tatmin etmek doğru ifadenin önüne geçilebilir. Kâr kalitesinde ve böylece de finansal tablo kalitesinde bir erozyon oluşmaktadır. Yönetimin bu tür uygulamaları dürüstlüğün kaybolmasına neden olmaktadır.⁷⁷

Burada önemli olan nokta yöneticilerin muhasebe politikalarını belirlerken hileli sayılabilecek seçimlerinin agresif fakat kabul edilebilir uygulamalar olup olmadığıdır. Bir başka ifadeyle açıkça aldatmak için kasıt olduğunu gösteren hileli muhasebe uygulamalarıyla GKGMİ'nin sınırları içinde olan ve yönetimin niyetine bağlı olarak kâr yönetimi oluşturabilecek kararlar ve tahminler arasında açık bir kavramsal ayrım olduğudur. Ancak, kastın kesin bir kanıtı olmadan, kâr yönetimini yasal muhasebe uygulamalarından ayırt etmek çoğu durumda zor olmaktadır.⁷⁸

Kâr yönetimi, hedeflenen sonuçları elde etmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Buradaki temel hedef şunlar olabilir;

- Zarar etme olasılığını ortadan kaldırmak,
- Kârın azalmasına engel olmak,
- Analist beklentilerini yakalamak ve aşmak.

Kâr yönetimi tekniklerinden biri olan *gelirin düzgünleştirilmesi* de önemli bir konudur. Gelirin düzgünleştirilmesi demek, bir işletme için normal olarak kabul edilen gelirdeki dalgalanmaların bilinçli olarak azaltılması şeklinde tanımlanabilir.

Gelirin düzgünleştirilmesi de düzgün veya artan bir kazanç rapor etme çabalarıdır. Yöneticilerin bunu denemelerinin nedenleri şunlar olabilir. Yöneticiler;

- Düzgün kazancın daha fazla değerli olduğunu,

---

⁷⁷ Canbulut, a.g.e., s.92.

⁷⁸ Yörük ve Doğan, a.g.e., s.54.

- Düzgün karın olası borç ve temettü anlaşmalarının ihlalleri riskini azalttığını,
- Yönetim ikramiyelerini artırdığını düşünmektedirler.

Genel olarak, düzgünleştirilen ya da yönetilen kazançların yatırımcılar, kredi verenler ve diğer kullanıcılar için daha az bilgilendirici ve dolayısıyla da düşük kalitede olduğu düşünülmektedir. Her ne kadar bazı kâr yönetimleri finansal tablo okuyucularına açıkça görünmese de, bazılarının ise tespit edilme olasılığı bulunmaktadır.

2.5.2.Kârın İstikrarlı Hale Getirilmesi

Kârın istikrarlı hale getirilmesi, yapay (muhasabe) ya da gerçek (işlem) değişkenlerin manipülasyonu yoluyla, dönem kârındaki sapmaları azaltmak için yöneticiler tarafından kullanılan bir araç olarak tanımlanabilir. Yöneticileri raporlanan dönem kârlarını istikrarlı hale getirmeye yönelten nedenler; yatırımcıların zaman içinde istikrarlı kârlara sahip firmaları tercih etmeleri ve raporlanan kâr rakamlarına bağlı anlaşmalar olarak gösterilebilmektedir.⁷⁹ Bir işletmenin ortaklarının ve yöneticilerinin, kendi yetkileri dahilinde, diğer bir ifade ile muhasabe standartlarının elverdiği esneklik ölçüsünde; kamuya açıklanan kârı istikrarlı hale getirmek ve kârın büyüme oranını istikrarlı hale getirmek amacıyla yaptıkları uygulamalardır.⁸⁰

Stolowy ve Breton'a (2004) göre, kârın istikrarlı hale getirilmesine yönelik yapılan kâr manipülasyonunun amacı, işletme kârının istikrarlı bir şekilde büyüyen bir eğilim oluşturmasını sağlamaktır. Bu tür bir kâr manipülasyonunun gerçekleştirilebilmesi için işletmenin bazı dönemlerde yüksek tutarda kâr etmesi gerekmektedir. Böylece kârın yüksek olduğu bu dönem ya da dönemlerde yüksek karşılık ayırmak ve bu karşılıkları gerektiği dönem ya da dönemlerde gelir olarak kaydetmek suretiyle kâr edilmesi ya da kârın yükseltilmesi mümkün olabilecektir. Dolayısıyla bu tür kâr manipülasyonunda temel amaç, kâr varyansını; yani kardaki değişimi azaltmaktır.⁸¹

Kârın istikrarlı hale getirilmesi yönteminin finansal bilgi manipülasyonu yöntemleri içerisinde sayılmasının temel nedeni, kârın ne kadarlık kısmının üzerinde artış yapılması gerekliliği konusudur. Özellikle kârın düşürülmesinde, muhasabe ilkeleri ve muhasabe standartları kapsamında anormal gözükten giderleri veya maliyetleri aşağıya çekmek

⁷⁹ Volkan Demir, Oğuzhan Bahadır, "Muhasebe Manipülasyonu - Yöntemler ve Teknikler", Mali Çözüm Dergisi, İSMMMÖ Yayınları, 2007, Y.17, S.84, s.10.

⁸⁰ Stolowy ve Breton, **a.g.e.**, s.15.

⁸¹ Canbulut, **a.g.e.**, s.77.

suretiyle geçmiş dönemin verileri üzerinden yapılmasında bir sorun yani manipülasyon ortaya çıkmamaktadır. Kârın istikrarlı hale getirilmesinde işletme yöneticileri en az iki döneme ihtiyaç duymakta ve belirlenen döneme ilişkin işletme giderlerini yine yönetim tarafından belirlenen oranlarda aşağıya çekmektedir. Böyle bir uygulama sonrasında da, kârın istikrarlı hale getirilmesi yöntemi finansal bilgi manipülasyonunun konusu içerisinde yer almaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, kârın istikrarlı hale getirilmesi, kârın genel trendinden sapmasını en aza indirgeyecek ölçüm ve raporlama kurallarının kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle bir muhasebe uygulamasının ya da ölçüm kuralının istikrar sağlayıcı bir araç olarak kullanılması için birtakım özelliklere sahip olması gerekir. Bazı muhasebe uygulamaları her zaman kârın istikrarlı hale getirilmesinde kullanılacak araç niteliği taşırlarken, bazıları da yalnızca özel durumlarda kârın istikrarlı hale getirilmesine katkı sağlamakta; ya da hiçbir zaman istikrar sağlayıcı bir araç olarak kullanılamamaktadırlar. Copeland'e göre iyi bir istikrar aracı aşağıdaki özellikleri taşımalıdır:⁸²

- Bir defa kullanıldıktan sonra, işletmeyi gelecekte özel bir hareket yapmak zorunda bırakmamalıdır.
- Kullanımı profesyonel görüşe dayanmalı ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin çizdiği sınırların içerisinde yer almalıdır.
- Kârdaki farklılıkları ortadan kaldırabilmelidir.
- Tek başına ya da diğer uygulamalarla uyumlu olarak birbirini takip eden dönemlerde kullanılmalıdır.

Bunlara ek olarak kârın istikrarlı hale getirilmesi yöntemleri üzerinde birçok tartışma bulunmaktadır ve üzerinde henüz bir uzlaşma sağlanmış değildir. Ancak kârın istikrarlı hale getirilmesi esas itibariyle üç şekilde söz konusu olmaktadır. Bunlardan ilki, muhasebe işlemlerinde; diğeri yatırım, üretim ve satış gibi ekonomik veya faaliyete ilişkin kararlarında gerçekleştirilmektedir. Üçüncü yöntem ise, işletmenin gelir yaratma süreci sonucunda kendiliğinden gerçekleşmektedir. Bu yöntemler, işletme yöneticileri

---

⁸² Demir ve Bahadır, **a.g.e.**, s.10-11.

tarafından bilinçli olarak gerçekleştirilen işlemler sonucu ortaya çıkmaktadır;⁸³

Ronen ve Sadan'a göre, dönem kârları üç şekilde istenilen seviyede tutulabilir:⁸⁴

- *Tahakkuk yoluyla istikrarlı hale getirme:* Raporlanan kârlardaki değişkenliği azaltmak amacıyla yöneticiler bazı tahakkuk zamanları kendi yargılarına bağlı olayların zamanlamasını ayarlayabilirler.
- *Zamana dağıtım yoluyla istikrarlı hale getirme:* Yöneticiler raporlanan kârı istikrarlı hale getirmek için bazı gelirleri ve/veya giderleri farklı dönemlere yayabilmektedir. Örneğin, kur farkları aktifleştirilebilmekte ya da pasifte gösterilebilmekte ve raporlanan kârları istikrarlı hale getirmek amacıyla zaman içinde kâr veya zarar hesaplarına dağıtılabilmektedir.
- *Sınıflandırma yoluyla istikrarlı hale getirme:* Yöneticiler olağan kârı istikrarlı hale getirmek amacıyla kendi yargılarını kullanarak bazı gelir tablosu hesaplarını; örneğin olağan gelir/giderler ve olağan dışı gelir/gider gibi, yeniden sınıflandırabilmektedirler.

Kârın istikrarlı hale getirilmesi yöntemlerinde olduğu kadar kârın istikrarlı hale getirilmesinde kullanılan araçlar üzerinde de bir anlaşmaya varılamamıştır. Ancak yapılan çalışmalar içerisinde ortak nokta; muhasebe uygulamalarının ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin çerçevesinde net kâr, gelir ve giderler, fayda maliyeti vb. araçlar seçilmesi gerekliliğidir.

2.5.4.Yaratıcı Muhasebe

Yaratıcı muhasebe uygulamalarına yönelik literatürde üzerinde genel kabul görmüş bir tanım bulmak zordur. Bazı yazarlar tarafından kâr yönetimi, kârın istikrarlı hale getirilmesi, agresif muhasebe uygulamaları ve aldatici finansal raporlama gibi finansal bilgi manipülasyonu yöntemlerinin tamamını kapsamak üzere kullanılmaktayken; bazılarına göre farklı bakış açılarıyla yeni isimler altında sunulmaktadır. Yaratıcı muhasebenin tanımına geçmeden önce aşağıdaki tabloda yaratıcı muhasebe uygulamalarına yöneltilecek yeni bakış açıları sunulmaktadır.

Sonuçta yaratıcı muhasebe uygulamaları, finansal bilgi manipülasyonunun diğer

---

⁸³ Canbulut, **a.g.e.**, s.79.

⁸⁴ Demir ve Bahadır, **a.g.e.**, s.10-11.

yöntemlerinin bir karışımı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bazı yazarlar ise yaratıcı muhasebe uygulamalarına farklı tanımlamalar yapmaktadır. Bunlardan ilki yaratıcı muhasebeye, bir etki-tepki olayı olarak bakan Griffiths'dir. Griffiths'e (1992: 1) göre, yaratıcı muhasebe uygulamaları, finansal tablolarda nasıl bir bilgi açıklandığında nasıl bir tepki alınacağından önceden kestirilerek, finansal bilgi kullanıcılarının beklentilerini de göz önünde bulundurarak finansal tablolardaki görünümün değiştirilmesi esasına dayanmaktadır.⁸⁵

Naser'e göre ise, yaratıcı muhasebe; finansal raporların hazırlayanların istekleri doğrultusunda, avantajlardan oluşan kuralların seçilmesi veya bazı kuralların görmezlikten gelinmesi yoluyla finansal muhasebe verilerinin ve/veya finansal tabloların değişime tabi tutulmasıdır.⁸⁶

Bunu yaparken de yaratıcı muhasebe uygulamalarının bilanço, gelir tablosu ve nakit akım tablosu gibi finansal tablo kalemlerinin sınıflandırılması üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Bu doğrultuda yapılan işlem ve uygulamalar ise aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:⁸⁷

- Fiktif gelir yaratılması ya da gelirin tahakkuk etmeden muhasebeleştirilmesi,
- Faiz giderlerinin agresif bir şekilde aktifleştirilmesi veya amortisman periyodunun uzatılması,
- Varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak açıklanması,
- Olağanüstü gelirlerin faaliyet gelirleri olarak, faaliyet giderlerinin ise olağan üst giderler olarak gösterilmesi gibi işlemlerle gelir tablosu kalemlerinin sınıflandırılmasının değiştirilmesi,
- Şirketin nakit üretme gücünün yüksek olduğu izlenimi yaratmak üzere nakit akım tablosunda yatırımlardan ya da diğer faaliyetlerden sağlanan nakdin, faaliyetlerden sağlanan nakit gibi gösterilmesidir.

Mulford ve Comiskey'e göre ise, yaratıcı muhasebe uygulamaları, işletmelere kısa süreli borsada değerini ve işletme değerini arttırmak, hisse senedi ihracının kolaylaştırarak, daha düşük maliyetle kaynak sağlamak, hisse senedi opsiyonlarının

---

⁸⁵ Canbulut, **a.g.e.**, s.80.

⁸⁶ Stolowy ve Breton, **a.g.e.**, s.18-19.

⁸⁷ Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, **a.g.e.**, s.5.

değerini arttırmak, daha düşük maliyetle, daha yüksek tutarlarda borçlanma imkanı sağlamak, yüksek tutarda kâr, yüksek prim ve ikramiye olanağı sağlamak, daha az vergi, daha çok kâr dağıtımı ve imkanı yaratmak gibi bazı yararlar sağlamaktadır. Sonuçta Metcalfa (1977) göre yaratıcı muhasebe çoğunlukla genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun bir şekilde işletmenin finansal sonuçlarının işletmenin finansal faaliyetlerini gerçekte yansıtmayacak şekilde oynamalar ve değişiklikler yapılarak yeniden düzenlenmesidir. Bu doğrultuda da yaratıcı muhasebe uygulamaları temelinde aldatıcı finansal raporlamayı ve muhasebe manipülasyonlarını kapsayan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁸

2.5.5. Agresif Muhasebe

Agresif muhasebe uygulamaları, muhasebe standartlarındaki kurallar zorlanarak, finansal bilgi manipülasyonu yapılmasını içermektedir. Finansal raporlamada hata ve hile arasında kalan gri alanın, tanımlanması ve yorumlanmasında agresif muhasebe uygulamaları önemli bir yer tutmaktadır. Gri alan, özellikle muhasebe kuralları içerisindeki boşlukların araştırılıp, bulunması ve bu boşlukları kullanarak siyah alana yani hileye başvurmadan manipülasyon yapılmasını içermektedir.⁸⁹

Mulford ve Comiskey'e (2002) göre, agresif muhasebe uygulamaları temelinde gelir ve giderler üzerinde muhasebe ilkeleri ve kuralları çerçevesinde değişiklikler yapmayı öngörmektedir. Bunun yanında agresif muhasebe uygulamalarının bir bölümü de maddi duran varlıkların amortismanına tabi tutulmasıyla ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Maddi duran varlıkların maliyetleri (yapılmakta olan yatırımlar ve arsa ve araziler dışındakiler) faydalı ömürleri boyunca amortismanına tabi tutularak hurda değerlerine ulaşmaktadır. Hurda değeri, varlığın hizmet dışı kaldığı andaki tahmini gerçeğe uygun değeri olarak tanımlanmaktadır. Faydalı ömür ise varlığın faaliyetlerde kullanılacağı tahmini süreyi göstermektedir. Faydalı ömrün ve hurda değerinin tahmininde yönetici yargısı önemli rol oynamaktadır. Yöneticiler muhasebe ilke ve standartlarındaki bu esneklikten faydalanarak, varlığın faydalı ömrünü çok uzun ya da hurda değerini olduğundan daha yüksek gösterebilmektedir. Böylece agresif biçimde dönemin amortisman giderleri azaltılabilir, varlıkların defter değerleri yükseltilebilir ve dönem kârı yapay olarak

---

⁸⁸ Canbulut, **a.g.e.**, s.79.

⁸⁹ L. Powell, C. Jubb, Lange P. and Langfield- S. K., "The Distinction between Aggressive Accounting and Financial Reporting Fraud: Perceptions of Auditors", AFAANZ Conference, 2005.
<http://researchbank.swinburne.edu.au/vital/access/manager/Repository/swin:36618>, 24.11.2015

yüksek tutarlara (üst seviyelere) çekilebilir.⁹⁰

Agresif muhasebe uygulamaları 1996 yılında Amerika'da Sunbeam şirketinde görülmektedir. İşletmenin gelecekteki yeniden yapılanma ve büyüme planı dahilinde, işletme içindeki yönetsel birimlerin birleştirileceğini, üretim ve dağıtım ünitelerini rasyonelleştireceğini ve stok tutma ve ürün satma birimlerinde küçülmeye gideceğini açıklamıştır. Bu planın sonucunda oluşacak giderler ise Amerikan muhasebe ilke ve standartlarına uygun olarak önceden tahmin edilerek, planın uygulanmaya başlandığı 1996 yılında dönem gideri olarak kaydedilmiştir. Ancak, yeniden yapılanma giderleri kasıtlı olarak yüksek gösterilerek, gelecekteki giderler 1996 yılına çekilmiştir. Bunun sonucunda, 1996 yılındaki raporlanan dönem kârı azaltılmış ve gelecekteki dönem kârlarının artırılması sağlanmıştır.⁹¹

Agresif muhasebe uygulamalarında belirli dönemlerde kârı yüksek göstermek amacıyla, konsinye satışların ve faturası kesilmiş ancak henüz müşteriye sevk edilmemiş mal tutarlarının satış geliri olarak kaydedilmesi, ayrıca gelir olarak kaydedilen faaliyetlere ilişkin bazı harcama ve giderlerin sonraki dönemlere ertelenmesi gibi uygulamalarla yapılmaktadır. Dolayısıyla işletmenin finansal durum ve faaliyet sonuçlarına ilişkin, yalan ve yanlış bilgi vererek finansal bilgi manipülasyonu yapılması söz konusudur.⁹²

2.5.6. Büyük Temizlik Muhasebesi

Büyük temizlik muhasebesi, şirketlerde yönetimlerin değiştiği dönemlerde, yeni yönetimin bazı verimsiz varlıkları gider yazarak bilançodan çıkarması, böylece geçmiş yönetimin görevde olduğu dönemlerin olduğundan daha zararlı, gelecek dönemlerin daha kârlı olduğu izlenimi yaratılmasına yönelik işlem ve uygulamalardır.⁹³ Mulford ve Comiskey'e (2002) göre, bir işletme faaliyetlerinin zararlı olduğu yılda, kâr beklentilerini karşılayamayacağını dikkate alarak ve faaliyet sonucunun daha kötü olmasının da ek bir maliyet getirmediğini düşünerek, bilançosunda var olan itfa edilecek maddi olmayan duran varlıklarını bütün olarak gider kaydetmekte ve böylece bilançosunu temizlemektedir.

Bu durum da gelecek yıllarda kârlılığın yüksek olmasını sağlamaktadır. Diğer bir

---

⁹⁰ Demir ve Bahadır, **a.g.e.**, s. 12-13

⁹¹ **a.g.e.**, s. 12

⁹² Canbulut, **a.g.e.**, s.94.

⁹³ Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, **a.g.e.**, s. 6.

değişle, işletme bazı aktiflerini tamamen gider yazarak diğer bir ifade ile bilançosunu temizleyerek daha muhafazakar bir politika uygulamakta ve gelecek yıllardaki kârı bu işlemle artırma imkanına kavuşmaktadır.⁹⁴

Büyük temizlik muhasebesi uygulamalarının temelinde, bazı gelirleri erteleyerek dönem gelirini azaltmak veya bazı kalemleri zarar yazmak suretiyle finansal tablolardan çıkarmak yatmaktadır. Bu durum gelir arttırıcı veya gelir azaltıcı muhasebe uygulamaları olarak kabul edilmekte ve yöneticiler bir prim almak için gerekli kâr düzeyine efektif olarak ulaşmanın mümkün olmadığı durumlar için kullanılmaktadırlar.⁹⁵

Konuya ilişkin bir uygulama, Mulford ve Comiskey tarafından Sears şirketinin 1992 yılındaki uygulamaları olarak gösterilmektedir. Şirket zararlı olduğu dönemde, kârlı olmayan katalog programını kapatmış, yüksek ücret alan bazı çalışanlarına gönüllü emekli olma hakkı tanımış, bazı verimsiz satış bölümlerini tasfiye etmiş ve verimsiz varlıklarını da gider yazarak bilançodan çıkarmıştır. Bu düzenlemeler sonrasında 2.65 milyar dolar düzeyinde gider kaydetmiş ve bilançoda 4.3 milyar dolar zarar beyan etmiştir. İlerleyen yıllarda da, daha kârlı bir faaliyet sonucunu kamuya duyurarak büyük temizlik muhasebesi uygulamıştır.⁹⁶

2.5.7.Hileli Finansal Raporlama

Hileli finansal raporlama, işletmelerin; kasıtlı olarak finansal tablolardaki bilgileri değiştirmek, oynamak veya gerçek kanıtları ortadan kaldırmak suretiyle yatırımcılar ve kredi kuruluşları başta olmak üzere finansal tablo kullanıcılarını aldatmak ya da yanlış yönlendirmek amacıyla finansal tablo hazırlamalarını ve bunları sunmalarını ifade etmektedir. Bu noktada, hileli finansal raporlama işletme yöneticilerinin finansal tabloların hazırlanışı sırasında doğru ve güvenilir bilgi sunma sorumluluğunu taşıyamaması veya finansal raporlama sürecinin dürüst ve kaliteli yapılmasına engel olması şeklinde ortaya çıkmaktadır.⁹⁷

Hileli finansal raporlama; şirketlerin finansal durum ve faaliyet sonuçları hakkında yanlış, gerçeğe aykırı olarak bilgilendirilmesi sonucunu doğuran finansal bilgi manipülasyonu yöntemlerinin bir karışımıdır. Ancak hileli finansal raporlama gerek

---

⁹⁴ Canbulut, **a.g.e.**, s.94.

⁹⁵ Küçüksözen, **a.g.e.**, s. 95.

⁹⁶ Muldorf ve Comiskey, **a.g.e.**, s.33.

⁹⁷ Rezaee, **a.g.e.** s.1-2.

kasıt unsuru açısından ve gerekse bu kapsamda gerçekleştirilen fiktif kayıt oluşturulması; gerçeğe aykırı, sahte fatura, sevk irsaliyesi vb. belgeler düzenlenmesi gibi finansal tabloların yapısını etkileyen işlem ve uygulamalardır.⁹⁸

---

⁹⁸ Canbulut, **a.g.e.**, s. 95-96.

3.YARATICI MUHASEBE

Halka açık büyük işletmeler nasıl daha fazla kaynak (sermaye ve kredi) yaratabilirim düşüncesiyle zararlarını gizlemekte, aktiflerini şişirmekte ve kârlarını olduğundan daha yüksek gösterecek (yaratıcı) muhasebe uygulamalarına müracaat edebilmektedirler.⁹⁹ Muhasebe süreci, bir muhasebe işleminin finansal tablolarda nasıl sunulacağı ile ilgili teorik yaklaşımlarla, uygulamada söz konusu muhasebe işleminin finansal tablolarda nasıl sunulması gerektiği konusunda oluşan farklı görüşlerin idare edilmesinden oluşan bir süreçtir. Finansal tabloları yeniden düzenleyerek yaratılan manipülasyon fırsatı, bu konuda işletmeye esneklik kazandırmaktadır. Yaratıcı muhasebe, olarak anılmaya başlanan bu uygulamalar muhasebe uzmanlarının daha az dürüstlüğe sahip işlemleri olarak pratiğe dökülmektedir.¹⁰⁰

3.1.Yaratıcı Muhasebenin Tanımı

Yaratıcı muhasebe; finansal raporların hazırlayanların istekleri doğrultusunda, avantajlardan oluşan kuralların seçilmesi veya bazı kuralların görmezlikten gelinmesi yoluyla finansal muhasebe verilerinin ve/veya finansal tabloların değişime tabi tutulmasıdır.¹⁰¹

Yaratıcı muhasebe uygulamaları, finansal tablolarda nasıl bir bilgi açıklandığında nasıl bir tepki alınacağına önceden kestirilerek, finansal bilgi kullanıcılarının beklentilerini de göz önünde bulundurarak finansal tablolardaki görünümün değiştirilmesi esasına dayanmaktadır. Bu değiştirme işlemi yapılırken tabii ki; bağımsız dış denetçilerin ve kamu denetçilerinin beklentileri de göz önünde bulundurulmaktadır. Çünkü bu denetçiler muhasebe bilgisikullanıcılarının haklarını savunma pozisyonunda olan kişilerdir.¹⁰²

Yaratıcı muhasebe uygulamaları, bu insiyatifin firma değerinin yükseltilmesi amacıyla

---

⁹⁹ Ahmet Vecdi Can, “Muhasebe Ekonomik Terörün Bir Aracı Olabilir mi?”, **Akademik Bakış Dergisi**, S.19, 2010, s.5

¹⁰⁰Michael Jameson, “Practical Guide to Creative Accounting, London, 1988, s.7-8’den Aktaran, Rıdvan Bayırlı, Yaratıcı Muhasebe Etik Firma Değeri ve Örnek Bir Uygulama”, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), Ankara, 2006, s.62.

¹⁰¹ Kemal Naser, “Creative Financial Accounting: its nature and use” **Hemel Hempstead**, 1993, s.2’den Aktaran, Bayırlı, a.g.e., s.62-63.

¹⁰²Lan Gnnffiths, **New Creative Accounting, Palgrave Macmillan Hardcover**, London,1995, s.8- 9’dan Aktaran, Bayırlı, a.g.e., s.63.

kullanılmasına ait uygulamalardır. Sunulan finansal tabloların, muhasebe bilgisi kullanıcılarının beklentilerini karşılayacak nitelikte bilgileri içerecek şekilde sunulmaları yaratıcı muhasebenin konusunu oluşturmaktadır. Yaratıcı muhasebenin özü, gri alanın yorumlanma avantajlarıdır. Bu gri alan, özel kurallar içindeki boşlukların araştırılıp bulunması ya da düzenleyici kuruluşların düzenlemek şöyle dursun hayal bile edemeyecekleri uygulamalardan oluşmaktadır.¹⁰³

Bu kapsamda muhasebe standartları içinde ya da dışında kalan “atak muhasebe uygulamaları” ile “kâr yönetimi” ve “kârın istikrarlı gösterilmesi” yöntemleri “yaratıcı muhasebe uygulamaları” şeklinde değerlendirilmektedir. Ayrıca “aldatıcı finansal raporlama” uygulamaları da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, yaratıcı muhasebe uygulamaları, kasıt unsuru açısından olmasa bile sonuçları itibarıyla aldatıcı finansal raporlama uygulamalarından daha az tehlikeli ya da kötü olarak değerlendirilmektedir.¹⁰⁴

Finans mühendisliğinin tanımına bakıldığında yaratıcı muhasebe ile bağlantısı daha iyi anlaşılmaktadır. “Finans mühendisliği, yeni finansal araçların ve süreçlerin tasarımı, geliştirilmesi ve uygulanması ile finansal problemlere yaratıcı çözümler getirilmesidir”.¹⁰⁵

3.2.Yaratıcı Muhasebeyi Elverişli Kılan Nedenler

Yaratıcı muhasebe uygulamalarına zemin hazırlayan faktörler muhasebe teorisinden, muhasebe ortamından kaynaklanmalarına göre aşağıda incelenmiştir.

3.2.1.Muhasebe Teorisinden Kaynaklanan Nedenler

Muhasebe teorisi statik olmayıp, ekonomideki gelişmelere bağlı olarak değişen dinamik bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda yaratıcı muhasebeye neden olan etkenler şunlardır:

a- Muhasebe sistemi anlayışındaki değişim

Muhasebe teorisi bilimsel yöntemlere dayansa bile, muhasebe uygulaması onu uygulayan işletmelere göre farklılık göstermektedir. Bu duruma yol açan etkenleri;

¹⁰³Doreen Mcbarnet ve C Whelan, “Creative Accounting and the Cross -Eyed Javelin Throver”, **Wiley Pr.**, England 1999, s.6’ dan Aktaran, Bayırlı, **a.g.e.**, s.63

¹⁰⁴Charles Mulford. W. ve E. E. Comiskey, “The Financial Numbers Game, Detecting Creative Accounting Practice”, **John Wiley & Sons**, USA, 2002, s.49’ dan Aktaran, Bayırlı, a.g.e., s.64

¹⁰⁵Mehmet Bolak, **Finans Mühendisliği: Kavramlar ve Araçlar**, İstanbul: Beta Yayınevi, 1.Baskı, Y.824, 1998, s.1.

muhasebenin teknik olma özelliğinin tanıdığı yöntem çeşitliliği olduğu kadar onun dinamik ve sürekli değişen bir disiplin olmasında aramak gerekir.¹⁰⁶

Muhasebe sistemi anlayışında son elli yılda çok ciddi değişimler olmuştur. Geleneksel muhasebe sistemi anlayışı ile günümüzdeki muhasebe sistemini birbirinden ayıran temel unsur, geleneksel anlayışta bilgilerin aktif yönetilmemesi ancak günümüzde sermaye piyasalarının gelişmesi ile bilginin eş *zamanlı* (anlık) yönetilmesidir.

b- Muhasebe temel kavram ve ilkelerinin kanun gibi algılanmaması

Muhasebenin temel kavramları terimi, belirli bir zamanda mevcut muhasebe uygulamalarını tanımlamak için gereken gelenekleri, kuralları ve işlemleri kapsamaktadır.¹⁰⁷

Muhasebenin temel kavramları, muhasebe uygulamalarından doğmakta ve bu uygulamalarla birlikte şekillenmektedirler. Güncel ekonomik gelişmelere paralel gerçekleştirilen muhasebe uygulamaları bu temel kavramların tanım, kapsam ve kullanışlarını sürekli değiştirmektedir. Çünkü muhasebe uygulamaları, dinamik bir karaktere sahiptir ve bulunduğu ortamın sosyal, ekonomik çevre ve politik gereksinmelerine göre farklılık gösterir.

Muhasebe uygulamaları, muhasebe faaliyetleri ile ilgili yöntem, işlem ve tekniklerin kullanılmasıdır. Buna göre; temelinde ölçme ve değerlendirme faaliyeti bulunan, muhasebeye ilişkin farklı yöntemlerden farklı işlemlerden ve farklı tekniklerden oluşan farklı muhasebe uygulamalarından söz etmek mümkündür. Muhasebe uygulamasındaki farklılıkların asgariye indirilmesi, bazı temel kavramlara uyulmak suretiyle sağlanmaktadır. Bu temel kavramlar, muhasebe ilke ve kurallarının zeminine ve muhasebe uygulamalarına yön veren disiplinini oluşturur.¹⁰⁸

Muhasebenin temel kavramlarında doğrudan ve somut bir birlik sağlanamaz. Bunları

---

¹⁰⁶ Erdoğan Arslan, “İlkelerine Kavuşan Muhasebe Uygulamalarına Doğru” Türkiye XIII. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu “Küreselleşme ve Muhasebe Eğitimi, (Editör: Prof. Dr. Oya Yıldırım, Dr. Ayşen Dalgıç) İzmir, 1993, s.17.

¹⁰⁷ Nalân Akdoğan ve H. Aydın, “Muhasebe Teorileri”, **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Yayın No:44, Ankara, 1987, s.251

¹⁰⁸ Uğur Büyükbalkan, “Türk Vergi Sisteminde Muhasebe Uygulamaları” Türkiye XIII. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Küreselleşme ve Muhasebe Eğitimi, der. Oya Yıldırım ve Ayşen Dalgıç, İzmir, 1993, s.249

somutlaştırma, uygulamada yol gösterme yerine karışıklık ve zorluk yaracaktır. Sonuç olarak; “uygulamada sağladıkları kolaylık ve yararları tartışmaya gerek olmamakla birlikte bu ilkelerin günümüz ekonomik koşullarında ne derece gerçekçi ve güvenilir oldukları kuşku uyandırmaya başlamıştır”.¹⁰⁹

c- Değerlemenin subjektifliği ve değerlendirme kavramlarının çeşitliliği

Kanunlarla ve muhasebe standartları ile değerlendirme kavramına objektiflik kazandırılmaya çalışılsa da değerlendirme işlemi, özünde subjektiflik içermektedir. Aslında yaratıcı muhasebe uygulamalarının çıkış noktalarından biri de budur. Bu nedenle muhasebe uygulayıcısı, değerlendirme işlemini yaparken; farklı çıkar gruplarının amaç ve hedeflerini işletme hedefleri ile birleştirerek mümkün olduğunca objektif ve tarafsız davranmak zorundadır.

Değerlemede öncelikle muhasebe teorisinde önerilmiş bir değerlendirme ölçü ve yöntemi varsa o kullanılmalıdır. Böyle bir ölçü yoksa kanunla belirlenmiş değerlendirme ölçü ve yöntemleri kullanılmalıdır. Her iki otorite tarafından belirlenmiş bir ölçü yoksa muhasebe uygulayıcısı objektif kriterler kullanmalıdır. Tabii ki; kanunlar ve muhasebe standartları değerlendirme işini muhasebe uygulayıcısının takdir yetkisine (insiyatif) bırakmayacak şekilde düzenlenmektedir. Ancak yine de yaratıcı muhasebe uygulamaları için; seçimlik haklardan, kanunlardaki boşluklardan ve keyfi uygulama biçimlerinden dolayı boş bir alan kalmaktadır.

d- Alternatif muhasebe yöntemlerinin çeşitliliği

Bazı ekonomik işlemlere ilişkin muhasebeleştirme kuralları çok net olarak ortaya konmuş olduğundan bu işlemlere ilişkin rakamları manipüle etmek pek mümkün değildir. Ancak; stok değerlendirme, karşılık ayırma, giderleri erteleme, duran varlıklara amortisman ayırma, borçlanma maliyetlerini muhasebeleştirme gibi bazı muhasebe uygulamalarında sözkonusu olan alternatif ölçü ve değerlemeler yöneticilerin karar alanlarına girmektedir.

Bremser (1975), muhasebe politikalarında değişiklik yapıp bunu kamuya açıklamayan 80 şirketin hisse başına kazançlarını, muhasebe politikalarını değiştirip bunu kamuya

¹⁰⁹ Mehmet Sayarı, **Enflasyonda Gerçek Satış Karının Saptanması**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Yayın No: 146, Ankara, 1981, s.5.

açıklayan 80 şirketin kamuya açıklanan hisse başına kazanç bilgileriyle karşılaştırmış ve sonuçta ihtiyari muhasebe politikası değişikliklerini kamuya açıklayan şirketlerin hisse başına kazancının diğerlerine göre daha kötü bir trend ortaya koyduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Ülkemizde muhasebe standartlarına henüz yasal olarak bir yaptırım sağlanamadığı için; halen muhasebe politikalarının seçimini ve değiştirilmesini yönlendiren en önemli unsur vergi mevzuatındaki değişikliklerdir.

3.2.2.Muhasebe Ortamından Kaynaklanan Nedenler

Yaratıcı muhasebeye neden olan muhasebe ortamı faktörleri muhasebe teorisi ve muhasebe çevresi dışında, ülkelerin yasal mevzuatından ve muhasebe uygulama araçlarından kaynaklanmaktadır.

a- Muhasebeyi yönlendiren mevzuatın bolluğu ve aralarındaki uyumsuzluklar

Ülkemizde işletmelerin içinde bulunduğu ekonomik, finansal ve ticari ortamı düzenleyen TTK, VUK, vb. pozitif hukuk kuralları yürürlükte. Bu düzenlemelerden her birinin kendine ait bir bakış açısı olmakla birlikte; odak noktaları işletme ve muhasebe değildir.

TTK'nun bakış açısı, "menfaatler dengesi", SPK'nun bakış açısı "yatırımcının korunması", vergi kanunlarının bakış açısı ise "devletin vergi gelirlerinin korunması ve mükellefin sürekliliğinin sağlanması" odaklıdır. Buna rağmen bu mevzuat seti her zaman muhasebe uygulamalarında ağırlıklı olarak yön verici olmuştur. Bu farklı normlardaki hukuki düzenlemeler arasında gerekli koordinasyon sağlanmadığından muhasebe uygulamalarına verilen yön de zaman zaman farklılaşmıştır.¹¹⁰

b- Bilgisayarın muhasebede kullanımının yaygınlaşması

Bilgisayarların muhasebede kullanılmaya başlanmasından, muhasebe mesleği, muhasebe uygulamaları ve muhasebe ilke ve kuralları büyük ölçüde etkilenmiştir.

Bilgisayarların, verilen bilgilerin saklanması, tekrar kullanılması, değişen koşullara uyulanabilmesi, değişik seçenekleri deneyebilmesi ve işlemleri hızlı sonuçlandırması

¹¹⁰ Rıdvan Bayırlı, Yaratıcı Muhasebe-Etik-Firma Değeri ve Bir Örnek Uygulama, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi), Ankara, 2006, s.69.

gibi önemli yararları bulunmaktadır.¹¹¹ Bu yararlardan bazıları yaratıcı muhasebe uygulamalarını bilgisayarlı muhasebe ortamında daha cazip hale getirmiştir.

c- İnternet yoluyla raporlamanın yaygınlaşması

Bilişim teknolojilerinin hızla gelişmesi sonucu internet finansal raporlama için uygun bir araç haline gelmiştir. İnternete dayalı finansal raporlama, çokuluslu şirketler ve bunlarla ilgili tarafların çoğalmasıyla birlikte daha fazla önem kazanmıştır.

İnternet ortamında finansal raporlama klasik raporlamaya göre daha esnektir. İnternet finansal olmayan bilgiler de etkili bir şekilde kullanıcılara iletilebilir. Bu nedenle internet ortamında finansal raporlama yaratıcı muhasebe amaçlarına daha uygun bir zemin hazırlamaktadır.

İşlemelerin internet ortamında finansal raporlamayı çeşitli amaçlarla yaptıkları görülmektedir. Bazı işletmeler imaj yaratmak, bazıları ise finansal raporlama ve finansal konulara önem verdikleri için bu yolu tercih etmektedirler. Firmaların internet ortamında finansal raporlama yapmaları zorunlu olmayıp, gönüllü sunum olarak karşımıza gelmektedir.

Şirketler, henüz internet üzerinden bilgi yayımlamaya pek meyilli değildirler. Bunun en önemli nedeni, internet üzerinden yapılan bilgi açıklamalarıyla ilgili hukuki sorumlulukların, henüz kesin bir çözüme bağlanamamış olmasıdır.

İnternet ortamında finansal raporlamanın zamanla yaygınlaşması beklenmektedir. Standart düzenleyici kuruluşların, bilişim teknolojilerindeki gelişim doğrultusunda finansal bilgilerin sunulması hususunda oluşan yeni yaklaşımları değerlendirmesi gerekmektedir. Daha sonra genel olarak ve sektörler bazında internette raporlama standartlarının ortaya konması gerekmektedir.

Bu konu ile ilgili olarak henüz bir muhasebe standardı olmamakla birlikte 3 Şubat 2005 tarihinde SEC, finansal raporlamanın gelecekte geleceği nokta göz önünde bulundurularak şirketlerin internet ortamında finansal raporlamada profesyonellikle ilgili olarak XBRL yazılım dilini kullanmaya hazır olmaları gerektiğini duyurmuştur.

---

¹¹¹ Ayten Ersoy, “Bilgisayarların Muhasebe Uygulamasında Kullanılmasına İlişkin Bir Anket Araştırması ve Değerlendirilmesi”, Ankara, 1990, s.6.

XBRL, İnternet endüstrisi kapsamında verileri tanımlayan ve finansal tablolar gibi yapılandırılmış dökümanlarda özel kalemlere bireysel "etiketler" koyabilen, verileri istenilen formata sokulabilen bir yazılım dilidir.¹¹²

d- Uluslararası şirketleşme formlarının yaygınlaşması

Ekonomik faaliyetlerin küreselleşmesi ve uluslararası şirketleşme formlarının yaygınlaşması, uluslararası şirketlere, çok uluslu şirketlere ve uluslar üstü şirketlere farklı ülkelerdeki farklı gümrük mevzuatından, vergi mevzuatlarından farklı muhasebe uygulamalarından ve diğer mevzuat farklılıklarından yararlanarak mal, hizmet ve sınaî haklar gibi maddi ve maddi olmayan değerlerin ve kârın transferi imkanını vermektedir. Her ne kadar uluslararası muhasebe standartları, gümrük birlikleri ve ortak pazar hükümleri bu konuda sınırlayıcı olsa bile böyle bir etki, açıklar arandığında her zaman mümkündür.

Jones'un yaptığı bir çalışmada ABD'deki şirketlerin *gümrük tarifelerinin yükseltilmesi* ya da *kotaların kısıtlanması* gibi gümrük bağımsızlıklarından yararlanmak için, ABD Ticaret Komisyonu tarafından inceleme yapılan dönemde, kâr yönetimi ile kârlarını düşük gösterip göstermediklerini test etmek üzere bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada otomobil, lastik, çelik, pamuk ve ayakkabı sektöründeki 23 şirkete ilişkin 1980-1985 yılları arasındaki finansal tablolar incelenmiştir.¹¹³ Çalışmanın sonucunda, bu şirketlerin incelenen dönemde tahakkukları geliri azaltıcı şekilde kullandıkları ve muhasebe manipülasyonu yaptıkları doğrulanmıştır.

3.2.3. Muhasebe İlkelerinden Kaynaklanan Nedenler

Bazı muhasebe teorisyenlerine göre "Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri", "Uluslararası Finansal Raporlama Standartları", yaratıcı muhasebe uygulamalarına neden olan tek şeydir. Muhasebe literatüründe yaratıcı muhasebe açısından GKGMİ, muhasebe standartlarının uygulamada esnetilmesi, amacı dışında kullanılması şeklinde tanımlanmaktadır. Halbuki finansal çevrelerin bir çoğu (ki buna SEC'de dahildir) GKGMİ'nin kâr yönetimini engellediğini ileri sürmektedir.¹¹⁴

¹¹² Bayırlı, a.g.e., s.77.

¹¹³ J. Jennifer Jones, "Earnings Management During İmport Relief Investigations" **Journal of Accounting Research**, 1991, Vol: 29, No:2, s.210.

¹¹⁴ Rosengield, a.g.e., s.1.

Bununla birlikte Rosenfield'e göre, yaratıcı muhasebe daha çok GKGMİ'nin yapısında var olan yanlış, hatalı standart veya ilkelerin uygulanmasından kaynaklanmaktadır. Yaratıcı muhasebenin GKGMİ'nin amaç dışı uygulanmasından ya da GKGMİ'nin uygulamasının esnetilmesinden kaynaklanması durumuna daha az rastlanmaktadır. Yani Rosenfield'a göre yaratıcı muhasebeye neden olan şey aslında GKGM ilkelerinin kendi doğasıdır.

GKGMİ'nin oluşabilmesi için muhasebe teorisi ile uygulamasının uyumlu bir şekilde sürdürülebilmesi öncelikli koşuldur. Ancak bu ilkeler fizik ya da kimya alanlarında olduğu gibi kesin bilgiye dayanmazlar. Bu sebeple, muhasebe ilkeleri karar alıcıların gereksinimleri ve zaman içindeki gelişmelerden etkilenerek oluşurlar.¹¹⁵

Muhasebe politikalarından tercih etmekle yaratıcı muhasebe uygulamalarında, esnetilen ve amacının dışında kullanılan dört muhasebe kavramı bulunmaktadır. Bunlar:

1. Tahakkuk,
2. Erteleme,
3. Dağıtma (Tahsis),
4. Ölçüm

olarak sıralanmaktadır.

Tahakkuk, erteleme ve dağıtma GKGMİ'nin temel üç konsepti olarak kabul edilmektedir. Bu varsayımlara dördüncü bir unsur olarak değerlendirme olarak standartlar ve vergi kanunları ile dahil olmuştur. Bu kısımda yukarıda bahsedilen dört faktör ayrıntılı olarak incelenecektir.¹¹⁶

3.2.3.1.Tahakkuk

Yapılan çalışmalar yöneticilerin kârı değiştirmek amacıyla tahakkuklar üzerinde yoğunlaştıklarını ortaya koymaktadır. Bir gelir veya giderin hangi döneme ait olduğunu belirleyebilmek için, öncelikle bu unsurların hangi dönemde gerçekleşmiş sayılacağına belirlenmesi gerekir.

Tahakkuk esasında, işletmenin performansını etkileyen gelir ve hasılat ile gider ve

---

¹¹⁵ Bayırlı, a.g.e., s.90.

¹¹⁶ a.g.e., s.91.

zararların bunlarla ilgili nakit tahsilat ya da ödemeleri yapıldığında değil, bu unsurların gerçekleştiği dönemle ilişkilendirilmelerini sağlamak üzere tahakkuk, erteleme ve dağıtma prosedürleri kullanılır. Dolayısıyla, gelir, harcama, kazanç ya da zararın belirlenmesi ve bunlarla ilgili aktif ve pasiflerde meydana gelen artış ya da azalışların gelir ve harcamaların, dağıtma ve amortismanların karşılaştırılması da dahil kaydedilmesi tahakkuk muhasebesinin esaslarını teşkil etmekte olup, bu şekilde bir işletmenin performansı belirlenmektedir.¹¹⁷

Tahakkuk muhasebesinin bu niteliği, işletme kârının nakit akışından farklı olmasına, kârın nakit akışına göre daha istikrarlı gösterilmesine (tahakkuklar nakit akışları ile ters yönde bir ilişki içinde olma eğilimindedir) olanak sağlamakta ve nakit akışına göre yatırımcılara şirketin ekonomik performansı hakkında daha iyi bilgi verilmesi sonucunu doğurmaktadır.¹¹⁸

Tahakkuk işlemi, yapısı gereği gerçek olmayan işlemlerle gelire ve gidere dönem atlatılmasına olanak sağlamaktadır. Dönem atlatma, bazen geliri ya da gideri erken gerçekleştirme, bazen de doğan geliri ya da gideri geciktirme şeklinde uygulanmaktadır. İşlemler bu yolu kullanarak, gelecekte kârların ertelenen giderleri, zararları karşılayacak kadar iyi olacağı umuduyla açık bir kumar oynamaktadır. Bu zamanlama farklılıkları, muhasebe manipülasyonlarının temeli olarak kabul edilmektedir. Tahakkuk esasları, dönemsellik kavramını sağlamaya çalışırken kötü niyetli yöneticilerin elinde dönemselliği zedeleyen önemli bir silah durumuna dönüşmektedir.¹¹⁹

Tahakkuklar, muhasebe manipülasyonuna fırsat sağlayıp sağlamamaları açısından, “vade esaslı” ve “yönetim kontrolü esaslı” olmalarına göre Tablo 3.’de gösterildiği gibi ikili bir sınıflandırılmaya tabi tutulmaktadır:

---

¹¹⁷Bayırlı, a.g.e.,92.

¹¹⁸Dechow ve Skinner, a.g.e., s.237-238

¹¹⁹ Bayırlı, a.g.e., s.93.

Tablo 5.Tahakkukların Sınıflandırılması

Vade Esaslı Sınıflandırma	Yönetim Kontrolü Esaslı Sınıflandırma
1- Cari Tahakkuklar	1- İhtiyari Tahakkuklar
2- Uzun Vadeli Tahakkuklar	2- İhtiyari Olmayan Tahakkuklar

Kaynak: Rıdvan Bayırlı, “Yaratıcı Muhasebe, Etik, Firma Değeri Ve Örnek Bir Uygulama”, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2006, s.93.

a- Cari Tahakkuklar

Cari tahakkuklar, dönen varlıklar ve kısa vadeli yabancı kaynakların içinde ele alınan, işletmenin günlük faaliyetlerinden kaynaklanan tahakkuklardır. Bu nedenle bu tahakkuklara net işletme sermayesi tahakkukları adı da verilmektedir. Cari tahakkuklar, yöneticiler tarafından hasılatı gerçekleşmeden gelir tablosuna almak, giderlere ilişkin tahakkukları ertelemek veya şüpheli ticari alacaklara daha az karşılık ayırmak yoluyla değiştirilebilmektedir.¹²⁰

b- Uzun Vadeli Tahakkuklar

Uzun vadeli tahakkuklar, uzun vadeli varlıkları kapsar. Yöneticilerin amortismanla ilgili tahminleri ve yöntemleri, ertelenmiş vergive olağanüstü gelir kalemlerini değiştirmek amacıyla kullandıkları tahakkuk olarak kabul edilmektedir. Yapılan bir araştırma sonucunda yöneticilerin cari tahakkuklarla oynama ihtimalinin uzun vadeli tahakkuklarla oynama ihtimalinden daha yüksek olduğu iddia edilmiştir.¹²¹

c- İhtiyari Tahakkuklar

Genel bir çerçeveden değerlendirildiğinde tahakkukların hangilerinin ihtiyari olduğu hangilerinin ise ihtiyari olmayan tahakkuk olduğunu belirlemek oldukça zordur. Bunun sebebi; ekonominin zaman bağlı olarak farklı nitelikteki durumları beraberinde getirmesi ve işletmelerin de yapısal olarak farklı olmasıdır. Bunula birlikte ihtiyari tahakkuklar, yöneticilerin takdiri sonucu gerçekleşen tahakkuklar olarak

¹²⁰Nuri Avşarlıgil, Finansal Tabloların Manipülasyonunda Yaratıcı Muhasebe Uygulama Teknikleri ve Beneish Modeli ile Bir Uygulama”. (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: 2010,s.44.

¹²¹a.g.e., s.44.

tanımlanabilmektedir. Ayrıca ihtiyari tahakkuklara, “tahakkukların anormal kısmı” adı da verilmektedir. Şüpheli alacak karşılıkları, değersiz alacaklar, konusu kalmayan karşılıklar, yeniden yapılanma harcamaları, muhasebe tahminlerdeki değişimlerin etkileri, varlık satışından kaynaklanan kâr/zarar, aktifleştirilen giderler, tahakkuk ettirilen giderler, ertelenen gelirler ve tahakkuk ettirilen gelirler; ihtiyari tahakkuklara örnek olarak gösterilebilir.¹²²

Hangi tür ve düzeyde tahakkukların ihtiyari olmayan, hangi tahakkukların ise ihtiyari olduğunun belirlenmesi oldukça zor bir işlemdir. Çünkü tahakkuklar, firma büyüklüğü, içinde bulunulan sektör, ekonominin genel durumu gibi bazı ekonomik değişkenlerin etkisi altında oluşmaktadır. Yine de ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkukların sınırları aşağıdaki gibi çizilebilir.

Firmanın içinde bulunduğu sektöre bağlı olarak ve/veya firmanın özel iş durumları gereği bazı tahakkuklar gerekli olabilmektedir. Tahakkukların firmanın özel durumlarının gerektirdiğini aşan kısmı ise ihtiyari tahakkuk olarak nitelendirilmektedir. Bu tahakkukların hangi düzeyde olmasının vergi kanunları ve muhasebe standartları açısından normal karşılanacağı konusunda bir ölçü belirlemek mümkün değildir. Örneğin duran varlık ağırlıklı çalışmak zorunda olan üretim firmalarında amortismanlar fazla olması bir gerekliliktir.¹²³

Yatırımcılar, finansal tablolarda tahakkukları gözleyebilseler de, tahakkukların ihtiyari yani yönetilen kısmını anlayamaz ve bunlarla ilgili analiz yapamazlar.

d- İhtiyari Olmayan Tahakkuklar

İhtiyari olmayan tahakkuklar, yöneticilerin kararlarının etkisi altında olmaksızın, firmanın durumuna göre yönlendirilir. İşletmenin normal faaliyetleriyle ilgili tahakkuklardır olarak kabul edildiğinden, ihtiyari olmayan tahakkuklar, “faaliyetle ilgili tahakkuklar” ve “tahakkukların normal kısmı” olarak da nitelendirilmektedir.¹²⁴

Değerleme işlemi muhaseb tahakkuk esasına göre yaparken, finans literatüründe değerlendirme işlemi nakit esasına göre yapılmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak

---

¹²² Avşarlıgil, **a.g.e.**, s.44.

¹²³ Bayırlı, **a.g.e.**, s.94.

¹²⁴ Avşarlıgil, **a.g.e.**, s.45.

tahakkuku esas alan değerlemelerle nakiti esas alan değerlemeler birbirinden farklı olmaktadır. İşletmenin bütün ömrü dikkate alındığında bu iki uygulama arasında herhangi bir fark yoktur. Başka bir ifadeyle uzun dönemde, bir işletmenin gelirleri, muhasebe kârı ile çok doğru bir şekilde açıklanabilir. Diğer yandan kısa dönemde ise, işletmenin gelirleri ile giderlerinin karşılaştırması iki yaklaşım arasında farklılıklar yaratabilir.¹²⁵

Analistler, faaliyetlerden sağlanan nakdin, dönem net kârı içindeki payının tahakkuklara göre daha yüksek olması durumunun kârın kalitesinin yüksek olduğuna işaret ettiği görüşündedir. Diğer bir ifadeyle yüksek oranda nakit kârı olup, düşük oranda nakit akımı olan işlemlerin tahakkuklar yoluyla kârı artırdığından şüphelenilir.¹²⁶

3.2.3.2. Erteleme

Erteleme, tahakkuktan sonra dönemselik kavramına işlevsellik sağlayan ikinci dinamik olup; tahakkuk kavramı gibi gelire ve gidere dönem atlatmakta kolaylıkla kullanılabilir. Dönemselik kavramının esnetilmesinin diğer bir şeklide dönem ayırıcı gider hesaplarının giderleri gerçek dışı dönemlere yaymak için kullanılmasıdır. Bununla yapılmak istenen, nakit ödenmişliği veya nakit tahsil edilmişliği giderin ve gelirin tanınması için yeterli görmek dolayısıyla gerçekleşip gerçekleşmediğine bakmamaktır. Esasen erteleme işlemini gerektiren husus nakit ödenmişlik ya da nakit tahsil edilmişlik değil; gelire veya gidere dönüşme sürecinin parça parça gerçekleşmesi ve bir muhasebe döneminden fazla muhasebe dönemini ilgilendirmesidir.¹²⁷

Erteleme çeşitli şekillerde uygulanarak finansal tablolarda yaratıcı muhasebe uygulanabilmektedir. Örneğin giderin, cari dönemde gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine bakılmaksızın hemen gider yazılması ya da, peşin ödenen giderle ilgili sözleşmenin ileri tarihlerden başlatılması yoluyla da gerçekleştirilebilmektedir.

3.2.3.3. Dağıtma

Giderlerden beklenen ekonomik yararın ilerideki birkaç muhasebe döneminde ortaya çıkmasının söz konusu olduğu ve gelirin kabaca ve doğrudan hesaplanabildiği durumlarda, giderler sistematik olarak ve belli bir dağıtım mantığına dayanarak bu

---

¹²⁵ Bayırlı, a.g.e., s.95.

¹²⁶ a.g.e., s.96.

¹²⁷ a.g.e., s.96.

dönemlere paylaştırılmak suretiyle tahakkuk ettirilir. Maddi duran varlıklar, şerefiye, patent hakkı ve marka hakkı gibi varlıkların kullanımları ile ilgili amortisman ve itfa payları olarak adlandırılan giderlerin tahakkukunun bu şekilde yapılması zorunludur. Bu dağıtım usulü, giderleri ekonomik yararın ilişkilendirildiği kalemlerin kullanıldığı ya da tüketildiği muhasebe dönemlerinde tahakkuk ettirmek amacını taşır.¹²⁸

Dağıtım uygulamalarının temel sebebi, örneğin amortisman uygulamasında duran varlık için yapılan harcamanın gerçekleştiği dönem doğrudan gider yazılmayarak ve üzerinden gelir elde edilecek dönemlere, istikrarlı bir biçimde dağıtılmasını sağlamaktır. Diğer taraftan aynı harcama doğrudan cari dönemde gider yazıldığı zaman da objektiftir. O halde dağıtmada uygulamasında esas sebep tahakkuk olup; dağıtım uygulamaları sadece, kamuya açıklanan kârın istikrarlı gösterilmesini sağladığı için savunulmaktadır.¹²⁹

Muhasebe teorisyeni Prof. Robert Sterling göre; “ölçmenin amacı ampirik olaylardaki değişimleri ortaya çıkarmaktır. Buna zıt olarak, tahsis muhasebesinin amacı, ampirik olaylardaki gerçek değişimleri dikkate almadan ampirik olayların düz görünmesini sağlamak olarak karşımıza gelmektedir”.¹³⁰

3.2.3.4. Değerleme

Değerleme, finansal tablolarda yer alan kalemlerin bilançoda ve gelir tablosunda tahakkuk ettirecekleri veya gösterilecekleri parasal tutarların belirlenmesi olarak ifade edilebilir. Bu işlem aynı zamanda değerlendirme için uygulanacak ölçüm esasının seçilmesini de içerir. Değerleme, işletme faaliyetlerine, aktif ve pasiflere anlamlı parasal miktarların atanması sürecidir.¹³¹

Vergi kanunlarının bakış açısıyla ise, bir iktisadi kıymetin belli bir zamandaki kıymetinin belli bir para cinsinden ifade edilmesi işlemidir.¹³² O halde değerlendirme, aktifteki varlıklara ve pasifteki kaynaklara değer takdir edilmesine ilişkin işlemler sürecidir.

¹²⁸ TMSK, Kavramsal Çerçeve, Madde 96.

¹²⁹ Bayırlı, **a.g.e.**, s.97.

¹³⁰ Rosenfield, **a.g.e.**, s. 5

¹³¹ Bayırlı, **a.g.e.**, s.98.

¹³² Muzaffer Küçük, **Değerleme ve Dönem Sonu İşlemleri**, Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2004, s.11.

Değerleme, kâr rakamını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen bir niteliğe sahiptir.

- Varlıkların, bilançoda olduğundan düşük değerlendirilerek gösterilmesi, kârın da gelir tablosunda düşük gösterilmesine,
- Varlıkların, bilançoda olduğundan fazla değerlendirilerek gösterilmesi, kârın da gelir tablosunda fazla gösterilmesine, neden olmaktadır.

Varlıkların ve kaynakların değeri tahmin ve takdir ile belirlenebilir. Tahmin ve takdir ise subjektiftir dolayısıyla görecelidir.¹³³ Değerleme sürecini göreceli hale getiren başlıca unsurlar şunlardır:

- Değerlemenin yapıldığı zaman,
- Değerlemeyi yapan uzman (kişi) ve onun kişisel tercihleri,
- Değerlemesi yapılan varlığın ve kaynağın nitelikleri,
- Değerlemesi yapılan varlığın ve kaynağın elde edilme amacı,
- Değerlemesi yapılan varlığın getirisinin nitelikleri, kaynağın maliyetinin nitelikleri,
- Değerlemede kullanılan yöntem ve modeller,
- Değerlemede kullanılan yöntem ve modellerle ilgili yasal veya geleneksel varsayım ve kısıtlamalar.

Bu unsurlardan dolayı değerlendirme sonucu elde edilen değer kavramı ise aşağıdaki nitelikleri taşımaktadır:

- Değerleme sonucu bulunan değer subjektiftir.
- Hiçbir zaman mükemmel bir değer bulunamaz ancak amaca ulaştıracak en elverişli değer bulunabilir.

Kantitatif modeller kullanılarak hesaplanan değer daha güvenilirdir. Buna mukabil değerlendirme sonucunun doğruluğunu daha çok sayısal olmasına bağlamak doğru olmayıp, değerlendirme kalitesini firma ile ilgili yeterli bilginin toplanmış olması ve bu bilgilerin doğru olarak yorumlanmasına bağlama uygun olacaktır.¹³⁴

Değer kavramının, objektif, subjektif tanımlarının, kullanma ve değiştirme değeri

¹³³ Ömer Faruk Batrel, **Teoride ve Türk Vergi Sisteminde Değerleme**, İstanbul: İstanbul Matbaası, 1974, s.6.

¹³⁴ Mehmet Baha Karan, **Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2001, s.332.

anlamlarının, envanterle ilgili değer tespiti sırasında ortaya çıktığı görülmektedir.

Değerlemede amaç, işletmenin belirli bir andaki ekonomik ve mali yönden gerçeğe en yakın durumunu ortaya koymaktır. Envanter işlemleri esmasında bir varlığa değer biçilirken, bilançoda varlıkların hangi değerle gösterileceği, o varlığın hangi değerinin ölçüm esası olarak alınacağı şüphelidir: Bu durumun üç sebebi vardır:

- İşletmenin daha önce edindiği varlıkların fiyatları (maliyet bedeli) tarihi olmuştur.
- Bilanço gününde satılmaları durumunda oluşacak değer ise tahmini olacaktır.
- Bilanço gününde aynı varlığın yerine konması durumunda ödenecek değer (geriye kazanılabilir değer, yerine koyma değeri) de tahmine dayalı olacaktır.¹³⁵

Kanunlarla belirlenen değerlendirme ölçüleri, daha çok objektifliği sağlamaya yönelik ölçülerdir. TTK, ortakları ve şirketle ilişkili üçüncü kişilerin haklarını koruma amacı güttüğünden değerlendirme üst sınırlar çizmiştir. Bu şekilde işletme varlıklarının dolayısıyla kârının olduğundan fazla gösterilerek ilgililerin yanıltılmasını önlemeye yönelmiştir.¹³⁶

VUK ise değerlendirme alt sınırları çizme yoluna gitmiş, böylece işletme varlıklarının dolayısıyla kârının olduğundan az gösterilmesini önlemeye yönelmiştir.¹³⁷

3.3.Yaratıcı Muhasebenin Sebep Olduğu Sonuçlar

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının sınırları zorlanarak muhasebe hilesine dönüştüğü durumlarda, bu durumun denetleyici ve düzenleyici kurumlar tarafından ortaya çıkarılması ile finansal tabloların düzeltilerek yeniden kamuya açıklanması zorunlu bir hal almaktadır. Bu ise firmalar açısından son derece önemli sonuçlar doğurmaktadır.

Diğer taraftan yaratıcı muhasebe uygulamaları, bu uygulamaları yürütenler tarafından, muhasebe denetçileri göz yumduğu ya da tespit edemediği, denetleyici ve düzenleyici

¹³⁵ Bayırlı, **a.g.e.**, s.101.

¹³⁶ Orhan Sevilengül, "Muhasebe Kuramı Açısından Türk Vergi Yasalarının İncelenmesi", (Ankara İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1982, s.159.

¹³⁷ **a.g.e.**, s. 160.

kuruluşlar tarafından ortaya çıkarılmadığı ya da iflas ile sonuçlanmadığı sürece son derece zararsız gibi görünmekte ve muhasebe usulsüzlüğü olarak nitelendirilmektedir.

3.3.1.Şirket ve Yatırımcılar Açısından

Etkin piyasalar teorisinin varsayımları altında, yarı etkin bir piyasada, yani fiyatların kamuya açıklanan bütün bilgileri yansıttığı varsayımı altında, finansal raporlama sürecinde meydana gelen suistimalin ortaya çıkarılarak kamuya açıklanması halinde, ilgili hisse senedi fiyatının bundan olumsuz etkilenmesi ve fiyatının düşmesi beklenir.

Dechow ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada (1996), muhasebe manipülasyonu yapıldığının kamuya duyurulduğu gün hisse senedi fiyatlarındaki ortalama yaklaşık %9'a varan düşüş yanında, alım-satım kotasyonları arasındaki farkın yükseldiği, hisselerin analistler tarafından takibinde bir azalma olduğu, şirkete ilgide kısa vadeli bir artış ve analistlerin şirketle ilgili tahminlerindeki dağılmada, farklı değerlendirme yapılması durumunda bir artış gerçekleştiği bulgularına ulaşılmış olup, bu durum, yatırımcıların şirketin gelecekteki performansı konusundaki düşüncelerini ve şirketin kamuyu aydınlatma konusundaki kredibilitelerini olumsuzla çevirdikleri, ayrıca şirkete atfettikleri değeri de düşürdükleri şeklinde yorumlanmaktadır.¹³⁸

Beneish (2001) tarafından yapılan araştırmada, kâr yönetimi uygulaması ortaya çıkarıldıktan sonra şirket hisse senetlerinin değerinin %20 oranında düştüğünü, kâr yönetimi olayında mahkemede hapis cezası almadan ödenmesi gereken para cezasının ise, kâr yönetimi ortaya çıkarılmadan önceki hisse değerinin % 9'una tekabül ettiğini tespit etmiştir.¹³⁹

Cox ve Weirich (2002) tarafından yapılan çalışma kapsamında 1992-1999 yılları arasında gerçekleşen olaylar çerçevesinde NYSE, NASDAQ ve OTC'de işlem gören şirketlerden 27'si incelenmiştir. İncelenen şirketlerde aldatıcı finansal raporlamanın açıklandığı gün, hisse senedi fiyatlarının ortalama %23.16 (en çok %81 düşüş, en az hatta ters yönde %1.1 artış) düştüğü gözlenmektedir. 1996 (Dechow), 2001 (Beneish) ve 2002 (Cox ve Eirich) yıllarında yapılan bu çalışmalarda manipülasyon yapılmış olduğu kamuya ilan edildiğinde hisse senedi fiyatlarındaki azalmanın artan bir seyir izlediği

---

¹³⁸ Küçüksözen, a.g.e., s.18.

¹³⁹ a.g.e., s.430.

görülmektedir. Geçen yıllar itibariyle yükselen bu oranlar yatırımcıların bu konuya olan duyarlılıklarının giderek arttığını göstermektedir.¹⁴⁰

Diğer taraftan, DeBondt ve Thaler (1985), bu konuda aşırı tepki hipotezini ortaya koymaktadır. Buna göre yatırımcılar en son açıklanan finansal bilgilerin daha önce gerçeğe aykırı olarak kamuya sunulduğu bilgisine daha fazla önem vererek ve daha önceki bilgilere daha az önem atfederek hisse senedi fiyatında aşırı bir düşüş meydana gelmesine neden olacak şekilde yeni bilgiye tepki göstermektedir. Daha sonra bu tepki ters yönlü olarak gelişerek, hisse fiyatları yükselmekte, ilk açıklamaya tepki ne kadar fazla olursa izleyen günlerdeki, ilk tepkiyi telafi edici fiyat hareketi de o kadar çok olmaktadır. Eğer hisse senedi fiyatı ilk tepkiyi çok gösteriyorsa bu durum o piyasanın zayıf formda etkin olduğu kabulünü ihlal etmektedir. Dolayısıyla piyasaların yarı güçlü formda etkin ya da güçlü formda etkin olduğunu göstermektedir.¹⁴¹

Bu konuda, yani olumsuz bilgiye aşırı tepki gösterilmesine Brown (1988) belirsiz bilgi hipotezi ile açıklama getirmektedir. Yatırımcılar herhangi bir menkul kıymetin fiyatını önemli ve ani bir bilginin etkileri piyasaya yansımadan belirlemektedirler. Şirket hakkındaki bilginin açıklanması öncesinde bir belirsizlik söz konusu olmakta ve bu süreçte yatırımcılar, bu belirsizlik bilginin açıklanması ile sona erene kadar fiyatı biraz düşük bir şekilde belirlemektedirler. Bu etki olumlu ya da olumsuz olabilmektedir. Haberin açıklanması ile birlikte şirketin risk durumu artmakta ve bilgi açıklanması ile beraber belirsizlik durumu ortadan kalktığı için risk durumu giderek azalmaktadır. Sonuç olarak finansal raporlama sürecinde oluşan suistimal, önce şirketin riskini, dolayısıyla hisselerdeki fiyat hareketini artırmakta, olayın açıklanması ile birlikte risk azalmaktadır.¹⁴²

Şirketlerin muhasebe manipülasyonu görünümünde yaratıcı muhasebe uygulaması yaptığının belirlenmesi ve kamuya açıklanması ile birlikte şirketlerin sermaye maliyeti önemli oranda yükselmektedir. Bu durum yaratıcı muhasebe uygulamalarının şirketlere düşük maliyetle kaynak sağlama imkanı verdiğini, ancak bu durumun ortaya çıkması ile birlikte şirketler açısından sermaye maliyetinin oldukça yükseldiğini ortaya

---

¹⁴⁰Küçüksözsen, a.g.e., s.431.

¹⁴¹a.g.e.,s.431.

¹⁴²a.g.e.,s.431.

koymaktadır. Yaratıcı muhasebe uygulaması yaptığı kamuya açıklanan şirketler için, sermaye maliyetinin yükselmesi aşağıdaki sebeplerden kaynaklanmaktadır:

- a- Şirketin muhasebe manipülasyonu yaptığına farkına varan kreditorlerin borç sözleşmesi koşullarını yeniden gözden geçirmeleri,
- b- Bu şirketler için kısa vadeli kredi faiz oranlarının yükselmesi,
- c- Potansiyel ortakların şirketin hisse senetlerini satın alma konusundaki isteksizlikleri.

Bu kapsamda, bundan önce literatürde pek dikkat çekici bulunmamış olsa da, daha düşük maliyetle kaynak sağlama motivasyonu, muhasebe manipülasyonunun ekonomik olarak en önemli nedenlerinden biridir. Daha önce yapılan çalışmalarda, şirketlerin hisse senedi fiyatlarının en yüksek olduğu zamanların sermaye artırdıkları dönemler olması ve sermaye artırımını izleyen 3 yılda hisse senedi performansının anormal şekilde düşük olması bulguları, sermaye artırımları sürecinde sistematik olarak kârın manipüle edildiğini ortaya koymaktadır.¹⁴³

Denetleyici ve düzenleyici kurumlar yatırımcıların yaratıcı muhasebe uygulamalarından zarar gördüğü kanaatine ulaşırlarsa firmaya müdahale ile ilgili olarak çeşitli tedbirlere başvurabilmektedirler.

3.3.2. Yöneticiler Açısından

Etik olmayan yaratıcı muhasebe uygulamalarını gerçekleştiren, göz yuman veya gözden kaçırarak yöneticileri bekleyen sonuç, işlerini ve itibarlarını kaybetme, para ve hapis cezası alma şeklinde gerçekleşmektedir.

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının aldatıcı finansal raporlama şeklinde sonuç doğurması ve sonrasında bu durumun kamuya ilan edilmesi ile yöneticiler hem işlerini hem de itibarlarını kaybetmek durumunda kalabilirler. Alt düzey muhasebe çalışanları kendilerine verilen emirlere göre muhasebe kayıtlarını yapmakta finansal tabloları düzenlemektedirler. Çoğu zaman yapılan işlemin manipülasyon niteliğinde olduğunu bilmezler. Bundan sorumlu olanlar üst düzey yöneticilerdir.

---

¹⁴³ Sevilengül, a.g.e., s.31.

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının, denetleyici ve düzenleyici kuruluşlar tarafından muhasebe manipülasyonu ile sonuçlandırıldığı kanaatine ulaşırsa; şirket yöneticileri bu kuruluşlar tarafından para ve hapis cezası ile cezalandırılabilirlerdir.

Beneish (1999) finansal bilgi manipülasyonu yaptığı ortaya çıkan şirketlerin yöneticilerinin ne tür cezalarla karşılaştıklarını araştırmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, eğer yöneticiler olayın ortaya çıkarılmasını engellemeye çalışmışlarsa; hem para cezası hem de itibar kaybı yanında o piyasada iş bulmak açısından ve ellerindeki şirket hisselerini satamamak (kârlı bir şekilde elden çıkarmalarının önlenmesi) bakımından çok önemli cezalara çarptırılmaktadırlar. Çalışmanın sonuçlarına göre, şirketin kârını yükselten ya da bu işleminden hiç haberi olmayan yöneticilerin her ikisi de olayın ortaya çıkmasından sonra işsiz kalmaktadır.¹⁴⁴

3.3.3. Bağımsız Dış Denetçiler Açısından

Bağımsız dış denetçiler açısından yaratıcı muhasebe uygulamalarını ortaya çıkarmama, göz yumma ve gözden kaçırma durumlarında listeden çıkarılma, para cezası, hapis cezası ve itibar kaybı şeklinde sonuçlar gerçekleşmektedir.

Muhasebe manipülasyonlarının ortaya çıkarılması ve kamuya açıklanması durumunda, bağımsız denetim kuruluşlarının bağımsız denetim işinden çekilmeleri veya bağımsız denetimle ilgili müşterilerini kaybetmeleri ve çok yüksek tutarlarda tazminata muhatap olmaları şeklinde sonuçları bulunmaktadır.

Denetim firmaları aleyhine açılan davaların bir çoğu, denetçinin davalı şirketle ilgili bir sahtekarlığı kasıtlı olarak ortaya çıkartmadıkları veya müşterilerinin problemleri ilişkilerini gizledikleri ileri sürülerek açılmaktadır.

Bağımsız dış denetçilerin 3568 sayılı yasa gereği SMMM veya YMM unvanlarından birine sahip olma zorunluluklarından dolayı, görevlerini gereği gibi yerine getirmeyen denetçiler, TÜRMOB' a bildirilmeleri durumunda, meslek örgütü tarafından da cezalandırılabilirler. Ancak, YMM'ler ve SMMM'ler için durum biraz daha farklıdır. Ancak YMM ve SMM'lerin finansal tabloların güvenilirliği hakkında güvence vermeleri esas olarak gerekmele birlikte uygulamada bu iki meslek elemanının daha çok vergi denetimine yoğunlaştıkları görülmektedir.

¹⁴⁴ Küçüksözen, a.g.e., s.194.

Sonuç olarak; 3568 sayılı kanundan kaynaklanan sorumluluk vergi ile sınırlı tutulmuş olup finansal tablolarındaki bilgileri kullanarak karar almak durumunda olan diğer tarafların uğrayacakları zararlarla ilgili bir sorumluluk tanımı bulunmamaktadır.

Mevcut kanuni çerçevede YMM'lerin müşterek ve müteselsil sorumluluklarının hukuki dayanağı Borçlar Kanunu'nda yer alan haksız fiil sorumluluğudur. Haksız fiil sorumluluğunda kusurun tespiti bilirkişi vasıtasıyla yapılmalıdır.¹⁴⁵

Bir bağımsız dış denetim şirketinin aldatıcı finansal raporlama ile sonuçlanan bir yaratıcı muhasebe uygulamasına karıştığı tespit edildiğinde çok ciddi bir itibar kaybı sözkonusu olmaktadır. Bu durum sadece yolsuzluğa adı karışan denetim firmasının değil genel anlamda denetim mesleğinin itibar kaybetmesine neden olmaktadır.

3.3.4.Çevre Sistemler Açısından

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının aldatıcı finansal raporlama ile sonuçlanması yöneticiler, yatırımcılar ve bağımsız dış denetçilerin dışında çok geniş bir şekilde muhasebe çevresini oluşturan diğer tüm kesimleri etkilemektedir.

Finansal raporlamada yöneticilerin sahip oldukları seçimlik hakları kullanarak yaratıcı muhasebe yapmalarının en önemli maliyeti, uygulamanın muhasebe hilesi ile sonuçlanması halinde kaynakların yanlış dağıtılmasına neden olunmasıdır.

Yaratıcı muhasebe uygulamalarından muhasebe usulsüzlüğü ile sonuçlananların faydası ise, yöneticilerin güvenilir bir haberleşme imkanı yaratarak bazı özel bilgilerin şirket dışındakilere ulaşmasını sağlayarak, muhasebe bilgisi kullanıcılarının daha sağlıklı karar vermelerine, dolayısıyla kaynak dağıtım kararlarında neden olduğu iyileşmedir.

3.4.Yaratıcı Muhasebe ve Hilenin Karşılaştırılması

Finansal bilginin doğru, güvenilir ve anlaşılabilir olmasının, tarafsızlıkla hazırlanmasının, küçük yatırımcıdan, piyasaya, tüm ekonomi birimleri üzerindeki etkisidaha önceki bölümlerde incelenmişti. Finansal bilginin bu nitelikleri taşıması, GKGMİ ya da daha geniş bir açıyla IFRS'na uygun olarak hazırlanmasıyla mümkündür. Manipülatif işlemler finansal tabloların güvenilir olma niteliğini zayıflatan ya da bütünüyle ortadan kaldıran sonuçlar doğurmaktadır.

¹⁴⁵ Nihal Saban,“Yeminli Mali Müşavirlerin Tasdikten Doğan Hukuki Sorumluluğu”, **Vergi Dünyası Dergisi**, (Temmuz, 1993), S.143, s.66.

Literatürde finansal tablo manipölasyonları çoğunlukla iki temel sınıfa ayrılmış ve bu ayırım yasalar, GKGMİ, IFRS, GAAP gibi düzenleyici unsurların (regulatory framework) içinde kalma veya bu çerçeveyi aşma noktasında gerçekleşmiştir. Manipölasyonlar ve yaratıcı muhasebe, finansal yapıyı düzenleyen hertürlü mekanizmanın belirlediği kuralların içinde kalan birinci grubu oluşturmaktadır. Bu yöntemler, sözkonusu ilke ve kurallar seti kendi içinde (örn; TTK-VUK ya da IFRS-GAAP) çakışsa dahi, finansal tablo hazırlayanların boşluk ve esnekliklerden faydalanmak suretiyle durumu yasal sınırlar içinde tutabilmesini sağlar.

Yaratıcı muhasebe; temelde standart, ilke ya da yasalarda yer verilmemiş bir durumda ‘‘yaratıcı’’ bir düşünceyle söz konusu boşluğu, göreceli olarak, mevcut düzenleyici unsurların sınırlarını koruyarak, doldurmak şeklinde ortaya çıkar.¹⁴⁶

Buna karşılık hile, güveni suistimal etmek ve sahtekârlık yapmak olarak nitelendirilebilecek hukuk dışı davranışlardır. Hile ve suiistimaller, çeşitli kişiler ya da kurumlar tarafından, yasal olmayan yoldan mal veya hizmet sağlamak, borç veya yükümlülükleri ödemekten kaçınmak, şahsi veya iş koluyla ilgili bir avantaj elde edebilmek düşüncesiyle gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda hile eyleminde ortaya çıkan temel unsurlar ise aşağıdaki gibidir:¹⁴⁷

- Gizli yapılan bir faaliyettir,
- Hile yapan kendisine bir yarar sağlar,
- Kesinlikle kasıt unsuru vardır,
- Her durumda işletme zarar görür.

Hile ile yaratıcı muhasebe uygulamaları arasındaki en önemli benzerlik, ikisinin de kasıt unsuru içermesidir. Her iki yöntemde de amaç, işletmenin durumunu olduğundan farklı göstererek çıkar elde etmektir.

Yaratıcı muhasebe uygulamalarını hileden ayıran en önemli özellik ise; yaratıcı muhasebe uygulamalarının yasal açıklıklardan elde edilmek suretiyle yasal çerçevenin

---

¹⁴⁶ Çıtak, a.g.e., s.23.

¹⁴⁷ Avşarlıgil, a.g.e., s.39.

içinde kalmasıdır. Hile ise illegal olarak doğar, hertürlü yasal unsurun ve kural koyucu mekanizmanın dışında gerçekleşir.

Eğer denetçiler hileli finansal tabloların farkına varmazlarsa bilgiler kullanıcıları da yanıltmış olur. Yayınlanan muhasebe bilgileri potansiyel yatırımcıların şirketin değeri hakkındaki fikirlerini etkilemektedir. Bu yüzden gelir artırıcı kâr yönetimi şirketin durumunu daha iyi göstermek için kullanılabilir. Böylelikle, yönetim ve hisse sahipleri kâr yönetimiyle daha yüksek hisse fiyatları elde edebileceklerdir. Özellikle, finansal durumu zayıf olan şirket yöneticileri, yönettikleri şirketi olduğundan iyi gösterebilmek için daha fazla çaba sarf etmektedirler. Yasal olmayan kâr yönetimiyle şirketler düşük maliyetle borçlanabilmektedirler.

4.YARATICI MUHASEBEUYGULAMA YÖNTEMLERİ

Yasalar, standartlar ve diğer düzenlemelerdeki esneklikler, boşluklar ya da yetersizlikler, seçimlik muhasebe politikalarını serbest kılan muhasebe düzenlemeleri, yaratıcı muhasebe için elverişli bir ortam yaratır. Muhasebe işlemleri için çoğunlukla tekbir yöntemin kullanılması uygun olmayışı, muhasebe politikalarının alternatifler barındırması,yaratıcı muhasebe için elverişli bir ortamın hazırlamasına da temel teşkil etmektedir.

Finansal düzenlemeler, işletmenin finansal bilgi sisteminin yasalara, genel kabul görmüş muhasebe ilke ve kurallarına, muhasebe standartlarına uygun işleyişini sağlar. Muhasebe politikalarına dair tüm konuların detaylı olarak düzenlenememesi ve yöneticilere seçme hakkı tanınması mevcut düzenlemelerin kötüye kullanılmasını ve yaratıcı muhasebe uygulamalarının ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Finansal tabloları hazırlayanların insiyatifine bırakılmış bu alanlardaki tahmin seçenekleri, işletmelerinin istedikleri amaca ulaşmalarında katkı sağlamaktadır. Örneğin; şüpheli alacaklar için karşılık ayrılıp ayrılmayacağı hususundaki tercihler, gibi.¹⁴⁸

İşletmelerin iç yapılanmalarını, iş akışlarını belirlemek amacıyla hazırlanan işletme içi düzenlemelerin yokluğunda da yaratıcı muhasebe için uygun ortam hazırlanmış olacaktır. Örneğin; hisse senetleri veya finansal araçlarla ilgili olarak eksik düzenlemeler, kıdem tazminatlarına ilişkin yükümlülüklerin tanınması ve ölçülmesiyle ilgili problemler gibi.

Sebeplerin varlığı ve şartların elverişli oluşu, yaratıcı muhasebe uygulamalarına sıkça başvurulmasını sağlayacaktır.

Yaratıcı muhasebe olarak aşağıda alt başlıklar halinde açıklayacağımız üç ana grupta toplayabiliriz.

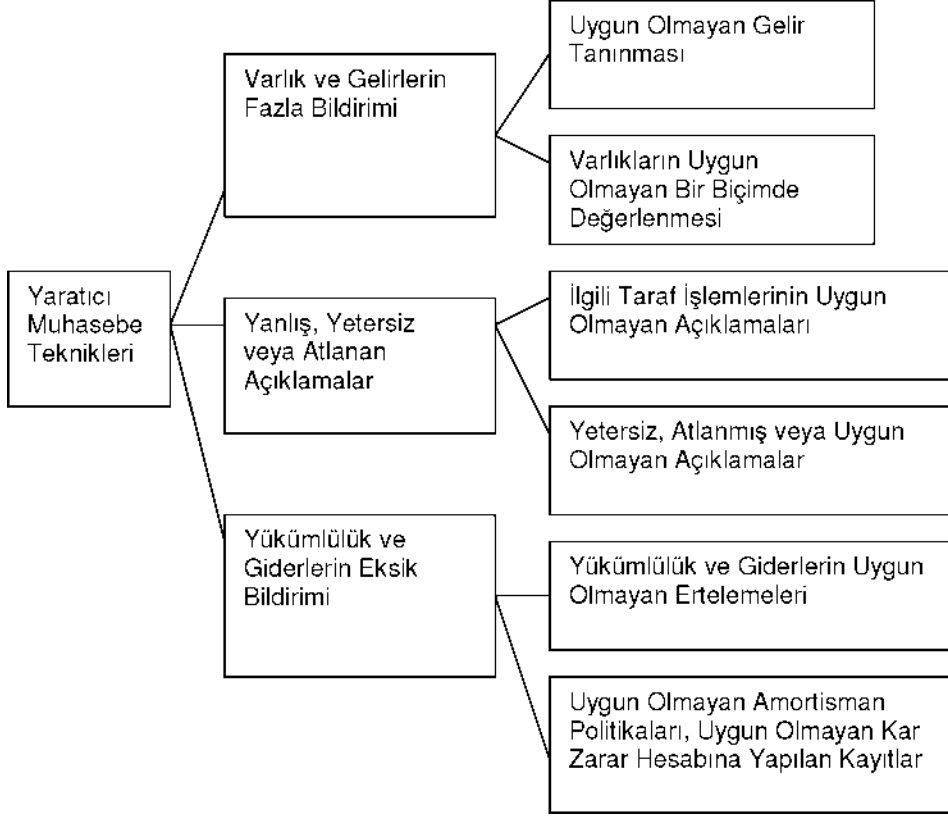
- Varlıkların ve gelirlerin fazla bildirimini,
- Yükümlülüklerin ve giderlerin eksik bildirimini,

---

¹⁴⁸ Çıtak, a.g.e., s.29.

- Yanlış, yetersiz veya atlanan açıklamalar.¹⁴⁹

Kendi içinde alt bölümlere ayrılan bu teknikler Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1.Yaratıcı Muhasebe Teknikleri

Kaynak: Zabihollah Rezaee, “Financial Statement Fraud Prevention and Detection”, **John Wiley&Sons Inc.**, 2002, s.89 Aktaran: Çıtak, a.g.m., s.90

Yukarıdaki gruplamalardan ayrı düşünülmesi gereken diğer bir yaratıcı muhasebe uygulaması da kâr yönetimi olup, bu konu ayrı bir alt başlıkta açıklanmıştır.

4.1.Varlık Ve Gelirlerin Fazla Bildirimi

Gelirlerin ve varlıkların fazla bildirimi işletmelerin sıkça uyguladıkları yaratıcı muhasebe yöntemleri arasında yer almaktadır. Varlıkların sahip olunmadan kaydedilmesi ya da gider olarak kayıt altına alınması gereken kalemlerin aktifleştirilmesi, değerlemenin piyasa değerinin üzerinde yapılması, değer

¹⁴⁹Çıtak, a.g.e., s.29.

düşüklüğünün hiç yapılmaması ya da işletmenin fayda sağlayacağı oranda yapılması şeklinde görülen yaratıcı muhasebe tekniklerini iki alt başlıkta inceleyebiliriz. Bunlar;¹⁵⁰

- Uygun olmayan gelir tanınması
- Varlıkların uygun olmayan biçimde tanımlanması

4.1.1.Uygun Olmayan Gelir Tanınması

Gelirin erken kaydedilmesi veya gerçek olmayan gelir işlemi yaratarak gelirin olduğundan fazla gösterilmesi şeklinde yapılan yaratıcı muhasebe uygulamaları olup, yapay satışlar, satışın tüm şartları taşımadan, tamamlanmadan kaydedilmesi, onaylanmamış yüklemeler, konsinye satışlar bu tip yaratıcı muhasebe uygulamalarının tipik örnekleridir.¹⁵¹

4.1.1.1.Gelirin Tanınma Zamanı ve Gerçek Olmayan Gelirin Tanınması

Şirketler gelir tahakkuk etmeden yani bir satış tamamlanmadan, teslimat gerçekleşmeden, ya da satış iptal edildiği halde, gelir yazmak suretiyle gelirlerini manipüle edebilmektedirler. Yaratıcı muhasebe teknikleri uygulanırken, bir mal ya da hizmet satış geliri dönemsellik ilkesine aykırı olarak, henüz tahakkuk etmeden cari dönemin geliri olarak muhasebeleştirilmektedir. Gelecek döneme ait olduğu açıkça belli olan mal sevkiyatlarının, cari dönem satış geliri olarak kaydedilmesi ya da henüz mal sevkiyatı yapılmadan satış geliri kaydedilmesi gibi işlemler söz konusu olmaktadır.¹⁵²

Bazı sektörlerde gelirin ne zaman gerçekleşmiş kabul edilip tahakkuk edileceğini tespit etmede problemler ortaya çıkabilmektedir. Bu duruma en iyi örnek olarak yazılım endüstrisi gösterilebilir. Yazılım sektöründe satış, ürünün satışından sonraki süreçte kapsayan bir çeşit abonelik sistemiyle devam eden bir hizmet türüne dönüşmüştür. Yazılım firmasının sunduğu hizmetler sadece kurulum ve eğitimi değil, satış sonrasında süregelen, telefon desteği ve belirlenmemiş güncellemeler ve geliştirmeleri de içermektedir. Elde edilen gelirin geniş bir zamana yayılan hizmetlerin tümüne ait olması gelirin yazılım endüstrisinde ne zaman tanınacağı noktasını yorma açık hale getirmiştir.

---

¹⁵⁰ Çıtak, a.g.e., s.30.

¹⁵¹ Rezaee, a.g.e., s.86.

¹⁵² Canbulut, a.g.e., s.52.

Bu nedenle şirketler oldukça çeşitlilik gösteren gelir tanıma uygulamaları geliştirmek zorunda kalmaktadırlar.¹⁵³

Gelir tanınmasının en sık karşılaşılan suistimalin, sahipliğin alıcıya geçmedensatışların kayda alınması; geri dönen işlemler; indirimlerin, iade veya garantileri ertelenerek muhasebeleştirilmesi olarak sıralanabilir.

Gelir kayıt altına alınırken iki temel unsura dayanılır. Bunlar nakit esas ve tahakkuk esaslarıdır. Bir gelir veya giderin hangi döneme ait olduğunu belirleyebilmek için, öncelikle gelir veya giderin ne zaman gerçekleşmiş olduğunun saptanması gerekmektedir. Gerçekleşme en dar anlamıyla bir şeyin paraya çevrilmesi olarak ifade edilebilir. Gerçekleşme, muhasebede bir satış veya hizmet sunulması karşılığında bunu nakit veya alacak olarak kayıt etme şeklinde ifade edilebilir. Gerçekleşme esasına göre bir satış yapılması veya bir hizmet sunulması sonucunda elde edilen şey hemen dönen varlığa dönüştürülebilir. Gerçekleşme esasını iki şekilde ifade edilebilir. Nakit esasına göre bir gelirin veya giderin tanınabilmesi için, gelirin nakit olarak tahsil edilmiş olması ve giderin ise nakit olarak ödenmiş olması gerekmektedir. Tahakkuk esasına göre ise, gelirin tanınabilmesi için gelirin kazanılmış olması ve giderin de katlanılmış (faydanın alınmış) olması yeterlidir.¹⁵⁴ Nakit esas ve tahakkuk esasına göre gerçekleşme kavramı aşağıda Tablo 6’da özetlenmiştir.

Tablo 6.Nakit ve Tahakkuk Esasına Göre Gerçekleşme

GERÇEKLEŞME	
Dar anlamda	Geniş anlamda
Sadece “nakit” karşılığı değişim olması gerekmektedir	Değişim sonucu herhangi bir dönen varlık kalemi (alacak) doğmuş olması yeterlidir.
NAKİT ESASI	TAHAKKUK ESASI

Kaynak: Nermin Çıtak, **Hileli Finansal Raporlamada Yaratıcı Muhasebe**,İstanbul:Türkmen Kitabevi, 2009, s.35.

Tahakkuk esas gerçekleşmenin geniş anlamda algılanmasıdır. Gelirin gerçekleşmesi için bir değişimin gerçekleşmiş olması yeterlidir. Varlığın el değiştirmiş olması tahakkuk esasına dayalı muhasebe sistemi için yeterlidir. Yani karşılığında nakit olup

¹⁵³ Muldorf ve Comiskey, **a.g.e.**, s.22.

¹⁵⁴ Necdet Şensoy, **Nakit Akış Tabloları**, İstanbul: Yayılım Yayıncılık, 2002, s.9-10.

olmaması önemli değildir. Gelirin gerçekleşmesinde kazanma esastır. Kazanma ise, teslim ve fatura ile kesinleşir. Tahakkuk esası genel kabul görmüş muhasebe ilkesidir.¹⁵⁵

Tahakkuk etmemiş yani henüz doğmamış gelirin muhasebeleştirilmesi, gerçek bir satışın genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin öngördüğü dönemden önceki bir dönemde muhasebeleştirilmesidir. Örneğin, siparişi alınmış ancak henüz yüklemesi yapılmamış bir ürünü müşteriye teslim edilmiş gibi kabul etmek, henüz doğmamış gelirin muhasebeleştirilmesi olarak değerlendirilebilir.¹⁵⁶

Dönem dışı satış işlemi tamamlanmadan gelir tanınması şeklinde gerçekleşir. Teslimat gerçekleşmemiş, işlem belgeleri tamamlanmamış, ürün kabul edilmemiş veya kazanç süreci gelir tanındığı zaman tam olarak gerçekleşmemiş olabilir. Muhasebe kayıtlarının bir sonraki dönemin satışlarını kaydedebilmek amacıyla açık tutulması da bu duruma örnek gösterilebilir. Bu durumlarda gelir zamanından önce tanınmış olmaktadır.

Diğer taraftan siparişi alınmış bir ürünün, dağıtımla ilgili yaşanan aksaklıklar nedeniyle, ya da müşterinin stoklarını tutabileceği bir yerinin olmaması gibi nedenlerle müşteri teslimatı alamıyor olabilir. Bu durumda, faturala ve tut işlemi oluşur, satışa konu olan mallar satıcı işletmenin stoklarından ayrı bir yere alınarak veya müşterinin talimatını beklemek üzere depolanır.¹⁵⁷

Faturala ve tut işlemi çoğunlukla üçer aylık dönemlerde kazanç tahminlerinde analistlerin beklentilerini karşılamak veya geçmek üzere kazançları fazla bildirmek için kullanılır. Gerçekleşmiş olma olasılığının mevcut olması ve bu durumun GKGMI'ni ihlal etmemesi sebebiyle, satıcı işletme bu işlemi gelir olarak kaydedebilmektedir. Bu nitelikteki işlemlerin suistimale açık olması işletmeleri kazancı hile yönetme noktasına getirebilmektedir. Bu noktada denetçiler bu tür işlemlerin yasal ve piyasa kurallarına göre makul olup olmadığını tespit etmelidirler.¹⁵⁸

---

¹⁵⁵ Necdet Şensoy, "Muhasebede Gerçekleşme Kavramı ve Yansımaları Kapsamlı Kar", **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, MÖDAV, C.4, S.2, (Haziran 2002), s.11.

¹⁵⁶ Yörük ve Doğan, **a.g.e.**, s.90.

¹⁵⁷ Çıtak, **a.g.e.**, s.33.

¹⁵⁸ **a.g.e.**, s.34.

Bu konuya önlem olarak SEC aşağıdaki kriterleri karşılayan işlemlerin gelir olarak tanınabileceğini bildirmiştir;¹⁵⁹

- Şirketin müşteriden satın alma için kesin taahhüdü, mümkünse yazılı olarak bulunmalıdır,
- Mülkiyet riski alıcıya geçmiş olmalıdır,
- Satıcı değil alıcı işlemi istemiş olmalı ve bunu istemek için yasal bir nedeni olmalıdır,
- Satıcının herhangi bir satış zorunluluğu olmamalıdır,
- Makul ve tutarlı bir teslimat tarihi olmalıdır,
- Mallar tam ve yüklemeye hazır olmalıdır.

Ancak, SEC müşterinin malları koymak için deposunda yer bulamaması nedeniyle malı o dönem içinde kendi şirketine koyduramamış olması gibi geçerli bir sebebi var ise, gelirin tanınmasının uygun olabileceğini öngörmektedir. Denetçiler bu tür gelirleri kabul edilebilir olarak görmeden önce çok şüpheli davranmalıdırlar. Elbette ki malların fiyatı ve miktarı doğrudan müşteriyle mutabık olmalıdır. Denetçi müşteriden ertelenen yüklemenin arkasındaki gerçek nedenleri açık bir biçimde görebilmelidir. Ayrıca, sipariş edilen mallar satıcının stoklarından farklı yere ve diğer siparişleri karşılamak için kullanılmayacak şekilde ayrılmış olmalıdır.¹⁶⁰

4.1.1.2.Siparişi Alınmış Ancak Sevk Edilmemiş Mallar

Siparişi alınmış ancak yüklenmemiş malların gelir olarak kayıt altına alınması, erken kaydedilmiş gelir olarak kabul edilmektedir. Bu yöntemde işletmeler siparişi almış, ancak malı henüz göndermemiştir. Ancak geliri yüksek göstermek amacıyla işletmeler henüz satışı gerçekleşmemiş olan malı gelir olarak yazmaktadırlar.¹⁶¹

Buna benzer bir uygulama da mal veya hizmetin tesliminin uzun bir süre gerektirdiği inşaat, karayolu, demiryolu, mühendislik hizmetleri gibi sektörlerde malın tamamlanmış olup olmadığı gözardı edilerek gelir kaydedilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.¹⁶² Bu kaonudaki en iyi örnek;Net Systems Şirketinin (ABD) yaptığı işlemlerdir. Şirket 1995

¹⁵⁹ Rezaee, a.g.e., s.93.

¹⁶⁰ Çıtak, a.g.e., s.34.

¹⁶¹ Nermin Çıtak, **Hileli Finansal Raporlamada Yaratıcı Muhasebe**, İstanbul:Türkmen Kitabevi, 2009, s.35.

¹⁶² Küçüksözen, a.g.e., s.115.

yılında müşterileri için geliştirdiği yazılımlarda, tamamlanma oranını yüksek gösterip gelire yansıtma suretiyle dönem karını artırmıştır.¹⁶³

Her iki durumda da muhasebe ilke ve standartlarının, söz konusu durumlara ilişkin kesin bir dayanak bulundurmaması, işletmelerin bu boşluğu kendi çıkarları doğrultusunda doldurmaları sonucu doğmaktadır.

Özellikle yazılım endüstrisinde işletmeler, kârlılığını artırmak amacıyla, sipariş alınır alınmaz, mal alıcıya ulaşmadan alınan siparişin iptal edilme riski göz ardı edilerek zamanından önce gelir kaydedebilmektedir.¹⁶⁴

Malın siparişinin alınmış olması gelir kaydetmek için yeterli değildir. İşletmeler bu tekniğin kullanırken alıcı ve satıcı arasında süregelen alışmalara dayarak sipariş üzerine gelir kaydı yapmayı tercih edebilmektedir. Ancak bu durumun finansal tabloların güvenilirliğini etkilememesi için aşağıdaki unsurları taşımaması beklenir.¹⁶⁵

Bir Anlaşmanın Varlığının İkna Edici Kanıtının Olmaması Durumunda; Herhangi bir yazılı ya da sözlü anlaşmanın var olmaması, var olan anlaşmanın anlaşılabilir nitelikte olmaması, siparişler yazılı olarak verilmiş olsadahi iade hakkı içermesi, satışın şarta bağlanmış olması.

Teslimat Gerçekleşmemiş veya Hizmet Verilmemiş Olması Durumunda; Malların yüklemesinin yapılmamış olması, yüklemenin alıcının kendisine değil acentesine ait bir yere teslim edilmesi, satışa konu mallar dışında hatalı yükleme yapılması, hizmetin sunulmamış olması.

Satıcının Alıcıya Verdiği Fiyatın Sabit veya Belirlenebilir Olmaması Durumunda; Fiyatın bazı beklentilere bağlanmış olması, satışı yapılan ürünün değişim seçeneğinin olması, ödemeler için belirlenen vadenin geniş bir zamana yayılması.¹⁶⁶

İşletmeler stoklarında yeterli ürün olmaması durumunda alınan siparişleri karşılayama ve ilgili dönem içinde teslim etmede sorun yaşayabilirler. Bu durumda işletmeler siparişi alınan ürünleri raporlama döneminden sonra sevk edecek olmasına rağmen,

---

¹⁶³ Canbulut, a.g.e., s.54.

¹⁶⁴ Çıtak, a.g.e., s.36.

¹⁶⁵ a.g.e., s.35-36.

¹⁶⁶ a.g.e., s.37.

dönemin satışlarına kaydedebilmekte, bunun sonucunda üretimi gerçekleşmemiş ürüne ilişkin işlemlerin kayıtları açık bırakılarak geriye dönük kayıt yapma imkanı sağlanmaktadır.¹⁶⁷

İşletmelerin, satış işlemlerinde siparişi alınmış olsa da sipariş tamamlanmadan, ürün müşteri işletmeye gönderilmeden gelir kaydı yapmaları işletmenin kısa vadede iyi bir görünüm sunmasını sağlarken uzun dönemde işlemeyi zora sokmaktadır.

4.1.1.3.Siparişi Alınmamış Ancak Sevk Edilmiş Mallar

İşletmeler bazen, sipariş almadan mal yükleme yapabilmektedir. Bu durum önceki bölümde açıklanan siparişi alınmış ancak yüklemesi yapılmamış malların gelir olarak kaydedilmesinden daha agresif bir tekniktir. Bu tarz bir gerçekte olmayan bir siparişe yönelik olduğundan gerçek olmayan gelir olarak kabul edilmektedir.¹⁶⁸

İşletmeler satışa sunduğu ürünlerin denenmesi amacıyla mal sevk edebilirler. Ancak bu tarz bir işlemde, sevk edilen mallar satış gelirleri arasına alınmamalıdır. Örneğin bir işletmenin müşterisine mal satışı dışında, mal alımı ile ilgili anlaşmasının da varlığı halinde, bu işlemleri gerçekçi gösterebilmek için işletme, müşteri hesabındaki tahsilat ve ödemeleri ayrı ayrı kayıt altına almalıdır. Bu nitelikteki işlemleri belirlemenin en etkili yolu alıcılar ve satıcılar hesaplarını karşılaştırmaktır. Eğer bir işletme her iki listede de yer alıyorsa ve işlem miktarları birbirine yakınsa denetçinin bu konuyu daha fazla araştırması gerekmektedir.¹⁶⁹

Gerçek olmayan gelirleri kaydetmenin sıklıkla görülen bir tekniği de yönetimin faaliyetlerini gizlemek amacıyla atmış olduğu adımlardır. Bu tarz gizleme faaliyetleri için faturalara eski tarih verilmesi, yükleme tarihlerinin değiştirilmesi veya kayıtların tamamen yanlış yapılması gibi işlemler yapılabilir.¹⁷⁰

4.1.1.4.İşletmelerin Gelir Tanıma Politikalarının Anlaşılması

Muhasebe terminolojisinin teknik ve sıkıcı olması, finansal tablo okuyucularının yıllık raporların dipnotlarını okumasını çoğunlukla engeller. Ancak dipnotlar şirket ve yaptığı

---

¹⁶⁷ Çıtak, **a.g.e.**, s.37.

¹⁶⁸ Muldorf ve Comiskey, **a.g.e.**,s.161.

¹⁶⁹ Martin, **a.g.e.**, s.38.

¹⁷⁰ Muldorf ve Comiskey, **a.g.e.** s.163.

işlemlerin ne şekilde muhasebeleştiği hususunda değerli bilgiler içerir. Özellikle işletmelerin muhasebe politikasıyla ilgili olan dipnotların okunması çok yararlıdır. Gelir tanımlama ile ilgili dipnotlar incelenirken, gelirin satış işleminin hangi aşamasında tanımlandığını anlamak önemlidir. Örneğin gelirin teslimattan ya da hizmet gerçekleştirildikten önce tanımlanıp tanımlanmadığını bilmek gerekir. Eğer gelir, teslimattan ya da hizmet gerçekleştirildikten önce tanımlandıysa gelirin gerçekten kazanılıp kazanılmadığını sorgulamak gerekir.¹⁷¹

Kurulum, eğitim, satış sonrası destek gibi konuların kesinleştirilmediği anlaşılmalarda gelirin bir kısmının ertelenmesi uygun olacaktır. İade hakkı veya fiyat korumasının olup olmadığı, şirketin olası iadeler için karşılık ayırıp ayırmadığı gibi konular araştırılmalıdır. Bu konuların bilinmesi işletmenin tanınması açısından son derece önemlidir.

Bir satış işlemi kaydedildiğinde aşağıda belirtilen hususların gözden kaçmaması gerekmektedir. Bunlar;¹⁷²

- Kaydedilen satışlar gerçek olmalıdır,
- Tüm satış işlemleri kaydedilmiş olmalıdır,
- Satış işlemleri tutar olarak doğru kaydedilmelidir,
- Satışlar dönem bakımından doğru kaydedilmelidir.

Erken veya gerçek olmayan gelir kaydı yapan yöneticiler, finansal tablo kullanıcılarını aldatma istekleriyle bağlantılı olarak, yaptıkları işlemleri gizlemeye çalışacaklardır. Bu tür kayıtlar yapan tepe yönetimi, gelir erken kaydedildiğinde veya gerçek olmayan şekilde finansal tablolara aktarıldığında bunun bilançodaki bir ya da birkaç hesapta da aynı şekilde artış meydana getirmesi gerektiğini bilmektedir. Tepe yönetimi eğer alacak hesapları kullanmıyorsa, o zaman bir başka hesap seçmektedir. Doğal olarak seçilen hesap kasa veya yatırımlar olmayacaktır, çünkü bu hesaplarda kesin kanıtlara aranması olasılığı daha yüksektir. Stoklar da bir başka olası aday hesaplardan değildir çünkü analistler, rapor eden şirketin satışlarıyla bağlantısının dışında miktarlarda büyüyen stok yatırımlarıyla ilgili problemleri hemen görürler. Tepe yönetiminin daha fazla kullanma olasılığı olan hesaplar, arazi için peşin ödenen kiradan

¹⁷¹ Çıtak, a.g.e., s.42.

¹⁷² Celal Kepekçi, **Bağımsız Denetim**, Siyasal Kitabevi, 4. Baskı, Şubat 2000, s.178.

satış için tutulan, arsa, makine tesis ve cihazlara benzer hesaplar ve diğer varlık hesaplarıdır. Çünkü bu hesaplar stoklar ve alacak hesapları kadar dikkatli şekilde incelememektedir.¹⁷³

Böylelikle erken veya gerçek olmayan gelir tespit edilirken herhangi bir bilanço hesabının- özellikle alacak hesapları ve belki arsa, arazi tesis, ekipman ve diğer aktifler- yanlış rapor edilmiş tutarların saklanmasına en uygun hesaplar olduğunun bilinmesi önem arz etmektedir. Bu hesaplar arasındaki bağlantılar hakkında değerlendirmeleri yaparken - özellikle gelire olan bağlantıları ve gelirdeki değişikliğin bu hesaplarda orantılı olup olmadığı hususuna- dikkatli ve özenli yaklaşılmalıdır.¹⁷⁴

Gelirin döneminden önce kayıt altına alınması ile gerçek olmayan gelir yaratma uygulamaları arasında en önemli farklılık, daha öncede belirtildiği gibi yaratıcı muhasebe ile hile arasındaki farklılıktır ki bu yasallıktır. Gelirin erken kaydedilmesi uygulamaları GKGMİ kapsamında yapılabilirken, gerçek olmayan gelir uygulamasında ise, varolmayan bir satıştan bir gelir yaratılmaktadır.

Yasal sınırların, GKGMİ ile IFRS'nin sınırları içinde kalsa dahi erken kaydedilmiş gelir de gerçek olayın gelir gibi, finansal tabloların dolayısıyla işletme performansının gerçek durumunu çarpıttığı için bu durumların her ikisinde de kötüye kullanma söz konusudur.

4.1.2. Bir Kerelik Kazançlarla Gelirin Yüksek Gösterilmesi

Bir kerelik kazançlarla geliri yüksek göstermek için işletmelerin uygulayabilecekleri çeşitli yöntemler vardır. Bunlar;

- Satışlardan kazanç elde edilmesini sağlamak amacıyla aktifleri az değerlemek,
- Yatırım gelirini giderlerden düşmek,

Şirket gelirini artırmanın tekniklerinden biri olan düşük değerlenmiş aktiflerin satılması sonucunda, bu aktiflerin satışlarından önemli gelir elde edilecektir. Buna yatırımcılar ve borç verenler çok dikkat etmelidirler.¹⁷⁵

¹⁷³ Muldorf ve Comiskey, **a.g.e.**, s.190.

¹⁷⁴ **a.g.e.**, s.190.

¹⁷⁵ Çıtak, **a.g.e.**, s.99.

Yaratıcı muhasebe uygulamaları açısından incelenmesi gereken önemli bir durum, işletme birleşmeleri sırasında kullanılan yaratıcı muhasebe teknikleridir. İşletme birleşmeleri, hem bir diğer işletmenin bünyesine dahil olan işletmenin hem de satın alan işletmenin ayrı ayrı kâr veya performansından daha fazla bir değer yaratacağı için önemli bulunmaktadır. İşletmeler, birleşme sırasında bazı muhasebe girişimlerinde bulunmaktadır. Bu girişimler şu şekilde sıralanabilir;¹⁷⁶

- Birleşme sırasında özel karşılıklar ayrılması,
- Birleşme sırasında özel harcamalar gösterilmesi,
- Bir şirketi satın almak için yeni bir şirketin kurulması, şirket alındıktan sonra yeni kurulan şirketin feshedilerek borcun şirkete yüklenmesi,
- Birleşme sırasında, edinilen işletmenin aktiflerinin piyasa değerinin altında olma durumu gözardı edilerek defter değeri ile değerlendirilmesi.

Birleşme işletmeler açısından yaratıcı muhasebe için bir fırsattır. Bir defalık işlemlerle sağlanan dönem kârını yüksek gösterme çabası dönem kârı üzerinde etkili olabilmektedir. Ancak gözden kaçırılmaması gereken önemli bir husus vardır ki; bu nitelikteki gelirler işletmenin ana faaliyetine bağlı olmadığından, faaliyet gelirlerinden ve dolayısıyla faaliyet kârından ayrı olarak gösterilmelidir. Bu duruma uygun başka bir örnek olarak yatırım gelirleri gösterilebilir. Bu türden gelirlerin de gelir tablosunda doğru sınıflandırmaya tabi tutulmaması yatırımcıyı yanıltmış olacaktır.

Yatırım gelirlerini normal faaliyet geliri içinde göstererek diğer bazı yaratıcı muhasebe teknikleriyle birlikte uygulayan çarpıcı bir örnek olması sebebiyle ABD’de Boston Chicken şirketinde uygulanan teknikler de konuyla ilgili olduğundan aşağıda örnek olarak açıklanmıştır.¹⁷⁷

Boston Chicken şirketi Boston market lokanta zincirinin franchise satıcısı olan bir firma olup 1993’de lider yatırım bankeri olan Merrill Lynch, ile izleyen birkaç yıl içinde hisse senedi ve hisse senedine çevrilebilir tahvilli borç anlaşması yaparak 1 milyon dolar kaynak sağlamıştır. Asıl faaliyetinden sürekli zarar eden firma 1995’de 149,1 milyon

¹⁷⁶ Bayırlı, a.g.e., s.187.

¹⁷⁷ Çıtak, a.g.e.,s.104.

dolar, 1996 yılında 156.5 milyon dolar zarar raporlamıştır. Firma tahvilli borçla elde ettiği kaynakları piyasadaki franchise firmalarına borç vermiştir. Borçlardan elde edilen faiz geliri, gelirin önemli bir kısmını oluşturmuş ve firma bunu asıl faaliyet gelirleri ile birlikte raporlamıştır.

Şirketin uyguladığı yaratıcı muhasebe teknikleri şunlardır:

- Yatırım gelirleri asıl faaliyet geliri gibi raporlamış,
- İlk maddenin bir sonucu olarak asıl faaliyetinde zarar ettiği halde finansal tablolarda kâr göstermiş,
- Şüpheli alacaklara karşılık ayırmamış,
- Bağlı şirketi BOST Einstein/Noah Bagel'e hisse satışı yaparak bir kerelik satış geliri elde etmiş.

4.1.3.Gelir Hilelerinin Yapılma Yöntemleri ve Gelir İlişkilerinde Oluşan Değişimler

Çalışmanın bundan önceki incelenen varlık ve gelir unsurları üzerinde uygulanan yaratıcı muhasebe teknikleri incelenmişti. Bu bölümde ise, yaratıcı muhasebe-hile sınırının netleştirilmesi amacıyla, söz konusu unsurları hile ile ilişkilendirilmesi üzerinde durulacaktır.

Bir işletmenin en önemli gelir kaynağı ana faaliyetini dayandırdığı mal ve hizmet satışlarından elde edilen gelirdir.Bu sınıfın dışındaki gelirler işletme için ikinci planda kabul edilir.Bu sebeple işletmelerin satış olarak kayda aldıkları işlemlerin, gerçekten doğruyu yansıtıp yansıtmadığı konusu önemlidir.

Finansal tablolardaki hilelerin ortaya çıkarılması için kullanılan en iyi yollardan biri gelir kalemlerine dair işlemlerin gözden geçirilmesidir. Aşağıdaki şekil, bir örgütle müşteriler arasında gerçekleştirilebilecek işlemleri ve bu örgütlere ait işlemlerini belirterek, her işlemde gerçekleşen hesapları ve yanlış raporlamanın nasıl oluştuğunu belirtmektedir.¹⁷⁸

---

¹⁷⁸ Çıtak, a.g.e.,s.49.

Tablo 7.İşletmelerin Yapmış Oldukları Gelir İşlemleri ve Olası Gelir Hileleri

İşlem	İlgili Hesaplar	Olası Gelir Hileleri
1.Müşterilere mal veya hizmet satımı	Alacak hesapları, gelirler (satış gelirleri gibi)	Hayali satış kaydı yapılması (ilişkili taraflar, gerçek olmayan satışlar, şartlı satışlar) Gelirleri çok erken tanımak (uygun olmayan fiyat indirimleri) Gerçek satışları abartmak (satış sözleşmelerini değiştirmek, satış fiyatlarını uygun olmayan bir biçimde yüksek göstermek)
2. Tahsil edilemeyen alacakların tahmini	Şüpheli alacak masrafları,şüpheli alacaklar karşılığı	4Şüpheli alacaklar karşılığının olduğundan az gösterilmesi, bu nedenle alacakların abartılması
3. Müşteriler tarafından iade malların kabulü	Mal iadeleri,alacak hesapları	Müşteriler tarafından iade edilen malların kayıt edilmemesi İade edilen malların dönem sonundan sonra kayıt edilmesi
4. Tahsil edilemeyen alacakların silinmesi	Şüpheli alacaklar karşılığı, alacak hesapları	Tahsil edilemeyen alacakların kaydedilmemesi İade edilen malların sonraki dönemde kaydedilmesi
5. İndirim dönemi sonrasında nakit toplanması	Kasa, alacak hesapları	Banka transferlerini müşterilerden yapılan nakit tahsilatı gibi göstermek İlişkili taraflardan alınan nakdin manipülasyonu
6. İndirim sırasında nakit toplanması	Kasa, satış iskontoları,alacak hesapları	1Müşteriye yapılan indirimın kaydedilmemesi

Kaynak: Steve W. Albrecht ve Chad O. Albrecht, **Fraud Examination**, Ohio: Thomson South-Western, 2003, s.362.

Gelir ile ilişkili hile belirtileri, çoğunlukla doğrudan fark edilmese de, işletme çalışanları, müşteriler ve denetçiler gibi finansal tablo kullanıcıları çoğunlukla kırmızı bayrakları gözlemleyebilmektedirler.

Bir denetçi, hile belirtilerini iki farklı yoldan belirleyebilir. Belirtiler kesinleşinceye kadar beklenebilir veya belirtiler üzerinde detaylı bir araştırma yapılabilir. Teknolojik gelişmeler birinci yolu kullanara hile denetimini ortadan kaldırmıştır. Hilenin ortaya çıkarılması tesadüfi beklentilere değil, nitelikli araştırmalara bağlıdır.¹⁷⁹

¹⁷⁹ Çıtak, a.g.e., s.51.

Bir işletmenin sipariş gerçekleşmeden veya iptal edilme riski olan siparişler netleşmeden gelir kaydetmesi, bu işletmenin gerçek finansal durumunun gösterilmemesine sebep olmaktadır. Bir işletmenin satış işlemleri aşağıdaki gibi fonksiyonlarına bölümlenebilir:¹⁸⁰

- Müşteriden sipariş alınması,
- Müşteriye kredi açılması,
- Alınan siparişlerin gönderilmesi,
- Satış faturası düzenlemesi,
- Satış işlemlerinin muhasebeleştirilmesi.

Müşterilerden alınan siparişler, yönetimin belirlemiş olduğu yetkilere uygun olarak kabul edilmelidir. Kredili satış yapılacak müşterilere, tanınan kredi limitleri ve vade unsurları, siparişin müşterilere sevk edilmesi gibi konular da şirket politikalarına uygun olarak gerçekleştirilmelidir. Bununla birlikte sevk noktası, işletmenin stok kontrolünün son bulunduğu yer olması sebebiyle önem arz etmektedir. Burada yapılacak yolsuzluklar, hayali ya da kredisi olmayan müşterilere malların sevk edilmesi şeklinde gerçekleşebilir. Bunun dışında satış faturası düzenleme de önemli bir konudur. Gönderilen tüm mallar için yetkiye göre belirlenen fiyatları ve vadeleri doğru olarak yansıtan fatura düzenlenmelidir. Sevk irsaliyeleri ve onaylı satış fişleri ile faturaların periyodik olarak karşılaştırılması gerekmektedir. Karşılaştırma işlemi, bu belgeleri düzenlemeyen kişiler tarafından yapılmalıdır. Karşılaştırmada, faturaların numara sırasına göre numaralanıp numaralanmadığı, tüm kaynak belgeler için fatura düzenlenip düzenlenmediği, faturalardaki birim fiyatların fiyat listesine uygunluğu gibi konulara dikkat edilmelidir.¹⁸¹

Özellikle gerçek olmayan satış işlemlerini bulmak için, denetçinin öncelikle satışlara ilişkin fatura ve sevk irsaliyelerini karşılaştırması sonrasında düzenlenen bu evrakların siparişlerle uygunluğunu tespit etmesi gerekir.

---

¹⁸⁰ Kepekçi, a.g.e., s.151.

¹⁸¹ Kepekçi, a.g.e s.153.

Gelir işlemleri ile ilgili kontrol yapılırken dikkat edilmesi gereken bir başka konu da gelir kalemiyle alacak kalemleri arasındaki ilişkidir. Gelir ve alacak hesaplarını kontrolünde aşağıdaki sorulara cevap aramak gerekir.¹⁸²

- Satış işlemleri nasıl başlamaktadır?
- Alacaklar, işletme sahip veya yöneticisi tarafından onaylanmış mıdır?
- Sevkiyata ilişkin evraklar, önceden numaralandırılarak ve tüm göndermeler için hazırlanıyor mu ve ilgili satış emrine uygun olarak, satış faturalarıyla birlikte gönderiliyor mu?
- Tüm satış faturaları, sevk evrakları ile karşılaştırılıyor mu?
- Ödeme dönemleri kontrol ediliyor mu?
- Satışlar aylık olarak gözden geçiriliyor mu?
- Alacak hesapları aylık olarak defter kayıtlarında kontrol ediliyor mu?
- İşletme sahibi veya kredi yöneticisi tarafından ödemesini geciktiren müşteri hesap listesi aylık olarak inceleniyor ve olağandışı olaylar araştırılıyor mu?

Tüm bu kontroller işletmenin gelir ve alacak kalemleriyle ilgili olan bağlantısını ortaya koyacak ve varsa olası yolsuzluklar daha rahat şekilde ortaya çıkartılabilecektir.¹⁸³

Gelir rakamlarının bir dönemden diğerine değişme göstermesi de yaratıcı muhasebe uygulamalarının kontrolünde olan bir araçtır.

Diğer yandan nakit girişleri ve çıkışları objektif konular oldukları için nakit akış tablosunda sunulan veriler ekonomik gerçeği temsil etmektedirler. Genellikle iyi yönetilen, sağlıklı bir finansal yapıya sahip olan bir işletmenin faaliyetleri sonucu yarattığı nakit, net gelirden daha fazladır; eğer değilse işletmenin borçlarını karşılayabileceğinden şüphe edilmelidir.

Eğer bir işletme olağandışı bir satış kullanarak gelir hilesi yapmayı amaçlıyorsa bu durum satış iskontolarında ve satış iadelerinden, hayali satışlar ile aşırı satışlar

---

¹⁸² Turan Öndeş, “KOBİ’lerde Verimliliği Artırmak İçin İç Kontrol Sisteminin Kullanılması ve Yürütülmesi İle İlgili Bazı İpucu Soruları”, **Muhasebe ve Dnetime Bakış**, Ekim 2000, Sayı 2, s.83.

¹⁸³ Çıtak, **a.g.e.**, s.53.

gerçekleşiyor ise veya gelecek dönemdeki satışlar cari dönemde kaydediliyor bu durum incelenmelidir.¹⁸⁴

Satış iade ve iskonto kalemlerindeki tutarların aşırılığı, iade ve iskonto döngüsü incelenmelidir. İade edilen mallar stoklanarak iade kaydı yapılmaksızın gelir kaleminin yüksek gösterilmesi sıkça karşılaşılan bir hiledir.

Müşterilerin iade hakları doğduğunda, satış gelirlerinin miktarı iade edilecek malların miktarı ile belirlenir. Bir işletmenin iadeleri tahmin etme kabiliyetini sınırlayan faktörler; iade süresinin uzunluğu, özellikle yeni geliştirilen ürünlerde iadelere ilişkin tecrübeye sahip olunmaması, ürünün modasının geçmiş olmasıdır. Bu hususta özellikle yazılım endüstrisindeki işletmeler, aşağıdaki durumlarla ilgili olarak, denetçilerin özel olarak dikkat etmesini gerektirmektedir;¹⁸⁵

- Stoklardaki önemli artışlar,
- Dağıtım aşamasındaki stokların ve son kullanıcılara satışların düzeylerini belirleyebilme kabiliyetinin olmaması,
- Tanıtımı yapılan yeni ürünlerin dağıtım kanallarındaki ürünlere, modası geçmiş niteliği kazandığı,
- Belli bir distribütörün satışlar üzerinde önemli etkiye sahip olması,
- Ürünün yeniliği,
- Rekabet ağındaki işletmelerin piyasada kabul göreceği, yeni teknoloji ürünler tanıtması.

Gelir kalemleri üzerinde hile yapmanın en kolay yollarından biri hayali alacaklar ve gerçek olmayan gelirlerin kaydedilmesi şeklinde ortaya çıkar.

Alacakların hayali olup olmadığı incelenirken, müşterilerin ödeme süreleri gözden geçirilmelidir. Vadenin uzun tutulması, gelirin doğruluğu hakkında sorunlar ortaya çıkarabilir. Müşterinin çeşitli gerekçelerle borcunu vadesinde ödememesi söz konusu ise satışın kayıt edildiği döneme ait olmadığı sonucuna varılabilir. Bu gibi durumlarda gelir

---

¹⁸⁴ Çıtak, a.g.e., s.54.

¹⁸⁵ Jimmy W. Martin, "Auditor Skepticism and Revenue Transactions". **The CPA Journal**, Vol.72 Iss.8, (August 2002), s.34.

işlemlerinin o dönemde gelir olarak kaydedilmesinin uygun olup olmadığının ciddiyetle araştırılması gerekmektedir.¹⁸⁶

Hayali alacakların tahsil imkanı olmadığından, hayali alacaklar arttıkça çoğunlukla alacakların tahsili için varsayılan vade süresi de artacaktır.

4.2.Yükümlülüklerin ve Giderlerin Eksik Bildirimi

İşletmeler, kârlarını yüksek göstermek amacıyla, gelir kalemleri ile oynadıkları gibi gider kalemleri ile de oynarlar. İşletmeler kârını olduğundan daha yüksek ya da düşük göstermek amacıyla kendisi için en uygun tekniği seçerek hareket etmektedir.

Gider, bir imkandan faydalanma sonucunda doğar. Giderler, varlıkların ekonomik faydası elde edildiği zaman gerçekleşmiş olur.¹⁸⁷

Giderler genellikle nakit, nakit benzerleri, stoklar, maddi duran varlıklar gibi varlıkların işletme dışına çıkışı veya işletmedeki varlıkların değerlerinde azalmalar olması sonucu oluşmaktadır. İşletmenin olağan faaliyetleri ile ilgili giderler, satışların maliyeti, ücretler ve amortismanlar gibi giderlerdir. Bir gelir tablosu kalemi olarak zararlar gider tanımına giren diğer kalemleri belirtir. Bunlar işletmenin hem olağan hem de olağandışı faaliyetlerinden dolayı gerçekleşebilir. Zararlar ekonomik yararlardaki azalma anlamına gelmektedir.¹⁸⁸

Dönem kârını yüksek gösterebilmek için işletmelerin gider kalemlerinde uygulanan beş temel teknik şunlardır;¹⁸⁹

- Giderlerin uygun olmayan şekillerde aktifleştirmesi,
- Muhasebe politikalarının değiştirilmesi ve cari giderlerin daha önceki dönemlere kaydırılması,
- Uzun dönemli amortisman ayrılması,
- Değersiz varlıkların zarar kaydedilmemesi,
- Varlıkların karşılıklarının azaltılması.

---

¹⁸⁶ Çıtak, **a.g.e.**, s.56.

¹⁸⁷ Şensoy, Muhasebede Gerçekleşme Kavramı ve Yansımaları Kapsamlı Kar, s.11.

¹⁸⁸ Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, s.30.

¹⁸⁹ Çıtak, **a.g.e.**, s.58.

4.2.1.Giderlerin Uygun Olmayan Şekillerde Aktifleştirilmesi

İşletmelerde farklı sahip oldukları çeşitli gider gurplarını seçtikleri muhasebe politikalarıyla dorudan gider yazabilmekte ya da aktifleştirme yoluna gidebilmektedirler.. Seçilen teknik, işletmenin kârını düşük ya da yüksek gösteme hedefine uygun olarak raporlara yansıtılmaktadır. Bu sebeple gider konusu çeşitli düzenlemelerle Vergi Usul Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu, Türkiye Muhasebe Standartları ve Uluslararası Muhasebe Standartlarında farklı kapsam ve boyutta düzenlenmiş olup farklı muhasebeleştirmelere yol açmaktadır.¹⁹⁰

Farklı düzenlemelerin yarattığı elverişli koşulların motive edici etkisiyle işletmeler, gelecekte yarar sağlayacak maliyetlerini aktifleştirerek kârlarını olduğundan yüksek gösterebilirler. Bu şekilde dönem giderleri sonraki döneme aktarılmış olacaktır.

İşletmelerin aktifleştirme imkanına sahip olduğu başlıca kalemler; kuruluş ve örgütlenme giderleri, finansman giderleri, araştırma geliştirme giderleri olarak ifade edilebilir.

4.2.1.1.Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri

Kuruluş ve örgütlenme giderleri; “Kurumun tesis olunması veya yeni şubenin açılması veyahut da işlerin devamlı bir surette genişletilmesi için yapılan ve karşılığında maddi bir kıymet iktisap olunmayan giderler” şeklinde tanımlanmıştır.¹⁹¹

İşletmeler, kuruluş ve örgütlenme giderlerini aktifleştirmek veya direkt gider olarak kaydetmek hususunda insiyatife sahiptirler. İşletmelerin bu seçeneklerden aktifleştirmeyi tercih etmelerinin nedenleri; yapılan gideri yıllar arasında dağıtmak, kuruluşun ilk yıllarında da vergi ödenmesi ve temettü dağıtılması konularında avantaj elde etmek, üçüncü kişilere karşı işletmenin performansını iyi göstermek şeklinde açıklanabilir. Ancak TMS 38 “Maddi Olmayan Duran Varlıklar” Standardı, kuruluş ve örgütlenme giderleri ile ilgili olarak bu giderlerin harcamanın gerçekleştiği dönemde gider yazılmasını emretmiştir.¹⁹²

Kuruluş ve örgütlenme giderleri bazı yönlerden yaratıcı muhasebe için uygun bir ortam hazırlanmasını sağlar. Şöyle ki;

¹⁹⁰ Çıtak, a.g.e., s.58.

¹⁹¹ VUK, mad:282.

¹⁹² Bayırlı, a.g.e., s.164

- Kuruluş ve örgütlenme giderlerinin aktifleştirilmesi sırasında bir kısmını aktifleştirip, kalan kısmı giderleştirmek. Ancak böyle bir uygulama giderin bütünlük arzemesi nedeniyle uygun olmayacaktır.
- İlk yıl aktifleştirilen kuruluş ve örgütlenme giderinin sonraki dönemlerde gerek görüldüğü takdirde tek bir seferde gider kaydedilmesi. Bu noktada aktifleştirilmiş olan kuruluş ve örgütlenme giderlerinin amortisman yoluyla giderleştirilmesi esas olduğundan, tek seferde giderleştirme uygun olmayacaktır.
- VUK’nda aktifleştirme kavramı tanımlanmış değildir. Muhasebe tekniği yönünden aktifleştirme, aktif bir unsurun veya bir harcamanın envantere eklenmesidir. Bu noktada tamamı gerçekleşip nihai tutarı belirlenmemiş olan kuruluş ve örgütlenme gideri aktive girmiş sayılamayacağından, bu kalemin amortismanına tabi tutulmasının kuruluşun tamamlandığı yıl başlanması gerekmektedir.¹⁹³

4.2.1.2.Finansman Giderleri

Finansman giderleri, yaratıcı muhasebe için uygun bir araç olarak kullanılmaktadır.¹⁹⁴ Yatırımları finanse etmek amacıyla kullanılan kredilere ait faizlerin, kuruluş dönemine ait olanlarının yatırıma konu olan duran varlıkla beraber amortisman yolu ile yatırım maliyetine eklenerek itfa edilmesi gerekirken, işletmenin cari dönemine dair kredilere ait faizleri ise ilgili buldukları yıllarda doğrudan gider yazılır.¹⁹⁵

Yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla iyi bir finansal görünüm elde edilirse, işletmelerin daha düşük teminat karşılığında, daha düşük faiz oranıyla ve daha yüksek miktarlarda borç edinebilmesi mümkün olacaktır.¹⁹⁶ Bu nokta faiz giderleri işletme için hem araç hem de amaç olma niteliği kazanmaktadır.

TMS’de “Borçlanma maliyetleri oluştukları dönemde gider olarak finansal tablolara yansıtılır” ve “Alternatif bir uygulama olarak da amaçlandığı şekilde kullanıma ya da satışa hazır duruma getirilebilmesi uzun süreyi gerektiren özellikli varlıkların satın alınması veya üretimi ile doğrudan ilgisi bulunan borçlanma maliyetlerinin aktifleştirilmesi esastır” hükümleri bulunmaktadır.

¹⁹³ Avşarlıgil, **a.g.e.**, s.52.

¹⁹⁴ Bayırlı, **a.g.e.**, s.170.

¹⁹⁵ Hasan Yalçın, **Ticari Kazanç ve Kurum Kazancının Tespitinde Giderler**, İstanbul:Uygulama Yayıncılık, 2010, s.390.

¹⁹⁶ Bayırlı, **a.g.e.**, s.171.

Finansman giderlerinin aktifleştirilmesi halinde, finansman gideri stok alımı ile ilgili ise stokların maliyetine yazılmakta ve stok satıldıkça gelir tablosuna satılan malların maliyeti içerisinde aktarılmaktadır. Eğer hammadde ile ilgili ise üretim maliyeti ile ilgili kalemlere dağıtılıp, üretimi tamamlanıp satılan, mamullerle orantılı olarak gelir tablosuna aktarılmaktadır. Eğer finansman giderleri maddi duran varlık alımı ile ilgili ise ilgili varlığın maliyetine yazılmakta ve amortisman yoluyla gidere dönüştürülmektedir.¹⁹⁷

Bu kapsamda, ilgili aktifin edinilmesi amacıyla kullanılan kredilerin kur farkı ve faiz giderleri gibi finansman maliyetleri de aktifleştirilir.

Türkiye’de bir şirketin halka açılmak üzere 1998 yılında SPK’ya yaptığı başvuru sırasında Kurula sunduğu;

- 31.12.1996 tarihli finansal tablolarda 152 milyar TL,
- 31.12.1997 tarihli finansal tablolarda 222 milyar TL,
- 31.03.1998 tarihli finansal tablolarında ise 180 milyar TL tutarında finansman giderini, SPK düzenlemelerine aykırı olarak stok maliyetine ilave etmek suretiyle, gerçekte zararda olması gereken söz konusu dönemleri sırasıyla 88, 103 ve 172 milyar TL kârlı olarak göstermiştir.¹⁹⁸

4.2.1.3.Araştırma ve Geliştirme Giderleri

Araştırma ve geliştirme giderleri yöneticilerin, hangi durumlarda bilançoda aktifleştirerek maddi olmayan duran varlık olarak, hangi durumlarda gelir tablosunda gider olarak kaydedecekleri hususunda kesin bir bilgi bulunmayan gider kalemlerinden biridir.

Araştırma ve Geliştirme giderleri açısından son yıllarda yaşanmış bir örnek Microsoft şirketine aittir. IFRS 38’e göre yazılım geliştirme maliyetlerinin, bir ürünün tasarlanması tamamlanıp üretime geçilinceye kadar, dönem gideri olarak kaydedilmesi yerine aktifleştirilmesi gerekmektedir. Bu standarda rağmen, Microsoft’un yazılım geliştirme maliyetlerini dönem gideri olarak kaydettiği, hiçbir tutarı aktifleştirmedeği

---

¹⁹⁷ Bayırlı, **a.g.e.**, s.172.

¹⁹⁸ Küçüksözen, **a.g.e.**, s.117.

ortaya çıkmıştır. Bu yapılan muhasebe işlemi, öncelikle yazılım geliştirme maliyetleri olmak üzere geliştirme giderlerinin 1997, 1998 ve 1999 yıllarında sırasıyla, 1,8 milyar dolar, 2,6 milyar dolar ve 3 milyardolar dönem gideri yazılmış ve böylece şirketin kârı azaltılarak düşük kârlı bir izlenim yaratılmıştır.¹⁹⁹

Konu başka bir açıdan ele alındığında; özellikle teknoloji şirketleri, ilaç, elektronik, bilişim ve yazılım firmalarının, birleşmelerinde veya devralınmalarında ortaya çıkan tamamlanma sürecindeki araştırma-geliştirme çalışmalarının başka bir şirket tarafından devralınması sırasında muhasebeleştirilmesi hususu değerlendirilmelidir.

Bir teknoloji şirketi ele geçirildiğinde, o şirketin henüz tamamlanmamış araştırma ve geliştirme projesi olacaktır. Şirketin ele geçirilmesi için ödenen paranın bir kısmı bu proje ile ilişkilendirilmelidir. Devralınan araştırma ve geliştirme projesinin bir kullanım alanı bulunmuyorsa muhasebe standartlarına göre yapılan harcama doğrudan giderleştirilecektir. Bu muhasebe kuralını manipülatif amaçlarla kullanmak isteyen şirketler, öncelikle ele geçirme bedelinin önemli bir bölümünü bu araştırma ve geliştirme projesi ile ilişkilendirerek, o dönemde yüksek tutarda bir dönem gideri yazma imkanına kavuşmaktadırlar. Bu muhasebeleştirme süreci ile ele geçirme bedelini ki, şerefiyenin hesabında dikkate alınacaktır, en aza indirmek mümkün olmaktadır. Böylece gelecek dönemlerde itfa edileceğinden aktifleştirilecek olan şerefiye tutarı düşük gösterilebilecek, dolayısıyla gelecek dönemlerde giderleştirilecek tutarlar azalacağından gelecek dönemlerde daha iyi bir kâr profili ortaya çıkabilecektir.²⁰⁰

4.2.2.Muhasebe Politikalarının Değiştirilmesi ve Cari Giderlerin Daha Önceki Dönemlere Kaydırılması

Şirketler bazı işletme maliyetlerini, giderlere dönem atlatmak suretiyle, aşırı giderlerin finansal tablolarda yol açtığı kötü izlenimleri gizleyebilirler. Aynı şekilde cari dönem giderlerini de önceki dönemlerde gerçekleşmiş gibi gösterilebilirler. Bu iki işlem arasında önemli bir farklılık vardır. Gideri ileriki dönemlere aktarmak yaşanan kötü

¹⁹⁹ Muldorf ve Comiskey, a.g.e., s.8.

²⁰⁰ a.g.e., s.34.

günleri ileriki tarihlere aktarmak anlamına gelirken, cari dönem giderlerinin önceki dönemlere aktarılması giderin etkisini tamamen ortadan kaldırmaktadır.²⁰¹

Bu duruma en uygun örnek Snapple (SNAP) şirketidir ki; şirket bazı gelecek dönem giderlerini daha önceki döneme kaydırarak pazarlama giderlerini ortadan kaldırmıştır. Bunu şu şekilde gerçekleştirmiştir:

1994 yılının Haziran ayında, birinci ara dönem bitmeden üç hafta önce SNAP, reklam giderleriyle ilgili bir muhasebe politikası değişikliği uygulamasına gittiğini açıklamış, bu değişiklikle cari ve gelecek dönem giderlerinin 1,6 milyon doları o sırada sona ermiş olan ilk ara döneme kaydırılmış, bunun sonucunda bu giderlerin gelir tablosunda görünmemesi yoluyla giderlerini olduğundan düşük göstermiştir. Esasen, Snapple'ın birinci ara dönemin bitiminden haftalar önce ilan ettiği muhasebe değişikliği yatırımcılara bir problemin olduğunu işaret etmiş, muhasebe değişikliğinden iki ay sonra şirket problemleri olduğunu ve hisse fiyatlarının yarıya (14 dolar) indiğini ilan etmiştir. İzleyen aylarda ise fiyat yine yarı yarıya, 7 dolara inmiştir. Bu şirketle ilgili kırmızı bayraklardan bir tanesi, birinci ara dönem bitmeden üç hafta önce muhasebe politikalarında değişiklik yapmış olmasıydı. Bir diğer kırmızı bayrak ise, alacaklarının satışlardan daha hızlı artması ve stok dönüşüm hızının da çok düşük olmasıydı.²⁰²

4.2.3.Uzun Dönemli Amortisman Ayrılması

Amortisman işlemi duran varlıkların yenilenmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen bir işlem olduğu için, duran varlığın hizmet ömrünün bilinmesi ve belirlenen hizmet ömrü sonunda toplanan fonla o duran varlığın yenilenme imkanının sağlanması beklenir. Duran varlıkların hizmet ömrü; ekonomik, teknolojik ve fiziki şartlara göre değişebilir.²⁰³ Ancak, işletmeler bazen duran varlığın faydalı ömrünü belirlerken bu şartları göz önüne almak yerine, ulaşmak istedikleri hedefleri yakalayabilmek için gerçek hizmet ömrünü amortismanına tabi tutmamaktadırlar. Örneğin, faydalı ömrü 5 yıl olan bir demirbaşın, aktif ömrünü uzatabilmek ve amortisman giderini minimize edebilmek için itfasını on yıl süreyle gerçekletirebilmektedirler.

---

²⁰¹ Avşarlıgil, a.g.e., s.54.

²⁰² Çıtak, a.g.e., s.61.

²⁰³ Ahmet Kızıl, **Genel Muhasebe ve Vergi Uygulamaları**, İstanbul: Der Yayınları, 2001, s.351.

Bu uygulama amortismanına tabi bütün sabit kıymetlerde olduğu gibi özel maliyet ve finansal kiralama işlemlerinde de yapılabilmektedir. Kira süreleri yöneticilerin isteklerini karşılayacak şekilde, gerçeğe aykırı şekilde tespit edilerek gelir ve gider kalemlerinde ayarlamalar yapılabilmektedir.

Sabit kıymetlerini çok uzun süreler boyunca amortismanına tutan şirketler agresif muhasebe uygulamaları ile finansal tablo kullanıcılarını yanıltmaktadırlar. Örneğin; General Motors, başkangıçta alınışından itibaren yirmi yılda amortize ettiği şerefiyeyi, bir değişikliğe giderek otuzbeş yıla kadar uzatarak giderleri sonraki dönemlere yaymış oldu.²⁰⁴

Bu noktada yatırımcılar, özellikle teknolojik gelişmelerin yoğun olarak gerçekleştiği sektörlerdeki firmaları değerlendirirken, uzun dönemlere dağıtılmış olan amortisman giderlerini dikkatli okumalıdır. Bu durum işletmenin teknolojinin gerisinde kaldığının ve stoklarının modasının geçtiğinin habercisi olabilir.²⁰⁵

İşletmeler amortismanla ilgili olarak gerçekleştirdikleri yaratıcı muhasebe uygulamalarında faydalı ömrü uzun dönemlere yaymanın dışında, hedeflenen kâr rakamını yakalamak amacıyla amortisman yönteminde değişikliğe gitme yolunu da tercih edebilmektedirler. Cari dönem kârını yüksek göstermek isteyen işletmeler amortisman yöntemini azalan bakiyeler yönteminden normal amortisman yöntemine dönüştürürken, cari dönem kârını düşük göstermek isteyen işletmeler ise normal yöntemden azalan bakiyeler yöntemine geçmeyi tercih etmektedir.²⁰⁶

4.2.4.Değersiz Varlıkların Zarar Kaydedilmemesi

Bir varlık kaleminin değerinde beklenmeyen veya önemli bir değer azalışı meydana geldiği takdirde sözkonusu varlık hemen ilgili hesaptan alınarak gider hesaplarına aktarılmalıdır. Bu aktarma işlemi dönem dönem ayrılmaksızın bir seferde yapılmalıdır.

Bir varlığın değersiz olarak nitelendirilebilmesi işletme yönetiminin takdirindedir. Yönetim değeri düşen varlığın işletme için gelecekte yarar sağlamayacağını belirlediğinde varlık unsuru kalem ilgili gider hesabına aktarılacaktır. Bu nitelikteki

---

²⁰⁴ Çıtak, a.g.e., s.62..

²⁰⁵ a.g.e., s.62.

²⁰⁶ Küçüksozen, a.g.e., s.117.

giderleştirme işlemleri birden fazla döneme etki ettiğinden, finansal tabloların güvenilir olarak hazırlanabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Eğer işletmeler alacaklarını tahsil edemiyorsa bunun için de karşılık ayırmalıdır. Kârını yüksek göstermek isteyen işletme tahsil edemediği alacakları için karşılık ayırmamayı tercih eder ya da düşük karşılık ayırır. Örneğin finansal sorunları olan bir müşteriden olan alacağının tahsil edilememesi durumunda dahi karşılık ayrılması, GKGMİ'nin yerine getirilmediğini gösterir. Bu duruma daha çok bankacılık ve sigorta şirketleri örnek olarak gösterilebilir. Bankalar verdikleri kredilerin tamamını tahsil edememektedirler. Bu gibi durumlarda tahsil edemedikleri krediler için karşılık ayırmalıdır. Benzer şekilde sigorta şirketleri poliçelerine ödeyecekleri miktarı tahmin etmelidir. Bu miktarlar ödendiğinde değil, bu tutar tahmin edildikleri yıl kârdan düşülmelidir. İdeal olan finansal tabloların hazırlandığı tarihte karşılık hesabında tutulan miktar, kayıtlarda bankanın ödenmeyeceğini düşündüğü bütün kredileri kapsamalıdır. Aksi takdirde yönetim zararlar için yeterli miktarda karşılık ayırmayınca net gelir ve alacaklar önemli miktarda fazla bildirilmiş olacaktır. Birçok büyük banka kredi karşılıklarını ve ilgili provizyonları az bildirmektedirler. Oysa müşterilerinin finansal tabloları kötüleştiğinde bankalar ayıracakları karşılık miktarını artırmalıdır.²⁰⁷

Değersiz varlıkların gider olarak kaydedilmemesi önemli bir yaratıcı muhasebe uygulaması olarak, kârı artırıcı bir araca dönüşmektedir.

4.2.5.Varlıkların Karşılıklarının Azaltılması

Muhasebenin doğasında bulunan ihtiyatlılık kavramı gereği, çeşitli varlıklar ve borçlar için aslında gerçekleşmemiş olmakla birlikte, olması muhtemel değer azalışları ve kayıpların doğurabileceği olumsuz etkiyi azaltmak amacıyla karşılık ayırma işlemi yapılmaktadır.

İşletmeler modası geçerek değeri azalan stoklar, tahsili şüpheli hale gelmiş alacaklar, borcunu ödemeyen müşteriler ve varlıklarının değerlerindeki diğer çeşitli azalışları finansal tablolarında doğru ve açıklayıcı bir şekilde raporlamak amacıyla karşılık

---

²⁰⁷ Avşarlıgil, a.g.e., s.70.

ayrılmalıdırlar. Karşılık tutarını uygun biçimde belirlememek yapay kâr rakamlarının oluşmasını sağması açısından önem arz etmektedir.²⁰⁸

Karşılık ayırma işleminde değer azalışlarının takdirinin işletme yönetiminde olması bu durumun yaratıcı muhasebe açısından sıkça kullanılmasını sağlamaktadır.

Şüpheli ticareti alacaklar aşağıdaki şekillerde yaratıcı muhasebe için araç olarak kullanılabilir:

- Alacak şüpheli olma şartlarını sağladığı halde karşılık ayrılmaması,
- Gereğinden fazla ya da az karşılık ayrılması,
- Hatır senetlerine karşılık ayrılması.

Borç ve giderlerin artma olasılığı da karşılık ayrılmasını gerektirir. Bu kalemlerin şarta bağlı yükümlülükleri içermesi yaratıcı muhasebe için elverişli olmaları sonucunu doğurmaktadır. Bunlar;

- Şarta bağlı yükümlülük içermeleri durumunda, ilgili şartlar sağlandığı halde karşılık ayrılmıyorsa,
- Borç ve gider karşılığı gereğinden fazla ya da az ayrılıyorsa,

yaratıcı muhasebe aracı olarak kullanılırlar.²⁰⁹

---

²⁰⁸ Avşarlıgil, **a.g.e.**, s.63.

²⁰⁹ Bayırlı, **a.g.e.**, s.176.

4.3.Değerleme İşlemlerinde Yaratıcı Muhasebe

Çalışmanın önceki bölümlerinde bahsedildiği gibi değerlendirme subjektif, göreceli bir kavramdır. Bu sebepten yaratıcı muhasebe uygulamaları için kullanılmaktadır. Değerleme dönem içerisinde farklı hesap gruplarına uygulanır. Bunlar; stoklar, duran varlıklar, menkul kıymetler, alacaklar, borçlar ve özellikle de karşılıklardır.²¹⁰

4.3.1.Stok Değerleme

Stoklar, yaratıcı muhasebeye iki şekilde konu edilebilmektedir. Bunlardan birincisi stokların elde edilmesi sırasında kullanılan değerlendirme ölçüsüne bağlı olarak ortaya çıkan yaratıcı muhasebe uygulamalarıdır. Türkiye muhasebe standartlarına göre; Stoklar, maliyet ve net gerçekleştirilebilir değerin düşük olanı ile değerlendirilir.²¹¹

İkincisi ise; stokların elde edildikten sonra kullanılan stok değerlendirme yöntemlerinden seçimle yapılabilen yaratıcı muhasebe uygulamalarıdır.²¹² TMS 2 “Stoklar” standardında bu iki değerlendirme ölçüsü hakkında şu tanım yapılmıştır; “Stoklar; maliyet değeri veya net gerçekleştirilebilir değerden düşük olanı ile değerlendirilir. Standartta, stok maliyetlerini hesaplama yöntemleri de belirlenmiştir. İşletmelerde elden çıkarılacak stoklar ile dönem sonu stoklarının değerlendirilmesinde gerçek parti maliyetlerinin belirlenmesinin mümkün veya uygun olmadığı durumlarda, bu stoklara ilişkin maliyetler “ortalama maliyet yöntemi” ve FIFO yöntemlerinden birine göre belirlenecektir”.²¹³

Standartların çizdiği sınır açık olup, stokların maliyet değeri veya net gerçekleştirilebilir değerden düşük olanla değerlendirilmesi yönündedir. Bununla birlikte değerlendirme yöntemlerinin çeşitliliği yaratıcı muhasebe için uygun ortam yarattığından daha çok tercih edilmektedir.

Stokların değerlemesinde yaratıcı muhasebe uygulamaları aşağıdaki şekillerde yapılır;²¹⁴

- FIFO ve ağırlıklı ortalama yöntemlerinden amaca uygun seçim yapılması,

---

²¹⁰ Bayırlı, **a.g.e.**, s.172.

²¹¹ TMS.2, Madde.9.

²¹² Avşarlıgil, **a.g.e.**, s.62.

²¹³ TMS.2, Madde.25.

²¹⁴ Bayırlı, **a.g.e.**, s.177.

- Kullanılan stok değerleme yönteminin amaca uygun olarak değiştirilmesi,
- Benzer özelliklere ve benzer kullanıma sahip stoklara farklı değerleme yöntemlerinin kullanılması,
- Bölümlere göre raporlama yapan bir şirkette aynı stok için farklı değerleme yöntemleri ile değerleme yapılması,
- Ağırlıklı ortalama veya hareketli ortalama maliyet yöntemleri arasından amaca göre seçim yapılması, dönemler itibariyle değiştirilmesi,
- Net gerçekleşebilir değere ilişkin tahminin gerçeğe uygun olmayan bir biçimde yapılması,
- Stok elde etme sırasında ortaya çıkan borçlanma maliyetlerinin muhasebeleştirilmesi ile ilgili politikalardan amaca uygun seçim yapılarak kaydedilmesi.

4.3.2.Menkul Kıymetlerde Değerleme

Menkul kıymetlerin değerlemesi ile ilgili hükümler TMS 39'da düzenlenmiştir. Buna göre; Finansal bir varlık veya borç ilk kez muhasebeleştirilirken, gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülmelidir. Eğer ilgili varlık veya borç, alım satım amaçlı olarak takip edilmeyecekse gerçeğe uygun değerine, varlığın alınması veya borç ilişkisinin doğması ile ilişkilendirilebilecek tüm masraflar da ilave edilmedir.

Menkul kıymetlerin değerlemesinde yaratıcı muhasebe uygulamaları açısından uygun olabilecek üç durumdan söz edilebilir;²¹⁵

Elde etme amacının kasıtlı olarak yanlış ifade edilmesi,

Değer düşüklüğü henüz gerçekleşmeden değer düşüklüğü karşılığı ayrılması,

Değerleme yapılırken, tek tek veya topluca değerleme alternatiflerinden amaca uygun olanın seçilmesi.

4.3.3.Duran Varlıklarda Değerleme

Duran varlıklar üç noktada yaratıcı muhasebe için uygun bir araç haline gelmektedir.²¹⁶

---

²¹⁵Bayırlı, a.g.e., s.174.

²¹⁶Bayırlı, a.g.e., s.179

*Birincisi;*Duran varlığın elde edilmesi sırasında değerlemedir ki; TMS 16'da bir maddi duran varlığın finansal tablolara yansıtılabilmesi için aşağıdaki koşulları taşıması gerektiği belirtilmektedir;

- a) Elde edilen duran varlık kalemlerinin gelecekteki ekonomik yararlarının işletmeye aktarılmasının muhtemel bulunması,
- b) İlgili kalemin maliyetinin güvenilir bir biçimde ölçülmesi.

Bu koşulları sağlayan bir duran varlık maliyet bedeli ile ölçülür. Elde edildiği dönemde duran varlık için yapılan kapasite artırıcı nitelikteki giderler aktifleştirilir. Bu niteliği taşımayan giderler ise ilgili dönemde gider kaydedilir.²¹⁷

*İkincisi;*Elde edildikten sonraki aşamalarda yapılan değerlendirme ki, TMS 16'da "Bir işletme muhasebe politikası olarak "maliyet modelini" ya da "yeniden değerlendirme modelini" seçer ve bu politikayı ilgili maddi duran varlık sınıfına uygular" şeklinde açıklanmıştır.

*Üçüncüsü;*Amortisman ayırma uygulamaları olup, çalışmanın önceki bölümlerinde dönemler itibarıyla amortisman kalemlerinde yapılan uygulamalar şeklinde ele alınmıştır. Daha geniş bir açıdan değerlendirildiğinde ise amortismenter aşağıdaki şekillerde gerçekleşmektedir;

- Varlığın yararlı ömrünün uygun tahmin edilmemesi,
- Kalıntı değerinin uygun tahmin edilmemesi,
- Amortisman ayrılmaması ya da ayrılmasının kasıtlı olarak unutulması,
- İlerleyen yıllarda yararlı ömür tahmininin gerçek bir sebebe dayanmadan değiştirilmesi,
- İlerleyen yıllarda kalıntı değer tahmininin gerçek bir sebebe dayanmaksızın değiştirilmesi,
- Kullanılan amortisman hesaplama yönteminin ara dönemde değiştirilmesi.²¹⁸

4.3.4.Alacak ve Borçlarda Değerleme

İşletmede alacak ve borçlar iki açıdan yaratıcı muhasebe için uygun ortam hazırlamaktadır. Bunlar; reeskont ve karşılık ayırmadır.

a)Reeskont Ayırma İşlemi

²¹⁷ Bayırlı, a.g.e., s.179.

²¹⁸ a.g.e., s.182.

Reeskont, muhasebe ilkeleri açısından yapılması zorunlu bir uygulama iken, VUK'nda isteğe bağlı bırakılmıştır.

TMS'na göre, vadeli alacakların iskonto edilmiş değeri yani gerçeğe uygun değeri ile bilançoda yer alması gerekmektedir. Alacakların etkin faiz oranı yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti ile değerlendirileceği belirtilmektedir. Ancak, standartta vadesi kısa, iskonto oranı önemsiz derecede düşük olan alacaklara itfa edilmiş maliyetle değerlendirilmeyeceği de açıklanmaktadır.²¹⁹

Reeskont ayırma işlemi aşağıdaki yöntemlerle yaratıcı muhasebeye konu olabilmektedir;

- Alacak senetlerine reeskont ayrılıp, borç senetlerine ayrılmaması,
- Borç senetlerine reeskont ayrılıp, alacak senetlerine ayrılmaması,
- Reeskont işleminin gerek görüldükçe yapılması,
- Hatır senetlerinin reeskonta tabi tutulması,
- Şüpheli ticari alacakların reeskonta tabi tutulması.²²⁰

VUK'nda yapılabilecek yaratıcı muhasebe uygulamalarını sınırlandırmak üzere, alacak senetlerine reeskont ayrıldığı takdirde borç senetlerine de reeskont ayrılması zorunluluğu bulunmaktadır. Bununla birlikte hatır senetleri ile şüpheli ticari alacaklara reeskont ayrılması VUK'na aykırıdır.

b) Karşılık Ayırma İşlemi

İşletmeler kârın yüksek olduğu yıllarda, kârı gelecek dönemlere aktarmak için yüksek oranda şüpheli alacak karşılığı ayırabilir, kefaletlerden doğabilecek yükümlülükler için daha olması gerekenden yüksek karşılık ayırabilir, maddi duran varlık ve sabit kıymet kalemleri için de daha kısa faydalı ömür tahmininde bulunabilir ya da sabit kıymetlerin hurda değerini daha düşük tahmin edebilirler.²²¹

²¹⁹ Nalan Akdoğan ve Orhan Sevilengül, **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS / IAS) ile Uyumlu TMS Türkiye Muhasebe Standartları**, Ankara: TMSK yayınları, 2007, s.121.

²²⁰ Bayırlı, **a.g.e.**, s.175.

²²¹ Canbulut, **a.g.e.**, s.58.

Örnek olarak, Sun Trust Bank (ABD) verdiği krediler için oldukça yüksek düzeyde karşılık ayırmaktadır. SEC yaptığı inceleme sonucunda bankanın kredi profilini dikkate alarak, karşılık ayırma politikasını gereğinden fazla muhafazakâr bulmuş ve bankanın 1994-1996 yılları finansal tablolarını düzeltmesini istemiştir. Bu kapsamda toplam 100 milyon dolar tutarında karşılıklar azaltılarak, dönem kârları sırasıyla, 40, 35 ve 25 milyon dolar artırılmıştır. Aynı şekilde bankanın 1997 yılına ilişkin kredi karşılıkları 100 milyon dolar azaltılmış, bunun sonucunda bankanın öz sermayesi 61,1 milyon dolar yükselmiş ve hisse senedinin fiyatı artmıştır.²²²

4.4.Yanlı, Yetersiz veya Atlanılan Bildirimler, Açıklamalar

İşletmeler gelir ve varlıkları yüksek, giderleri de düşük bildirerek işletmenin durumunu olduğundan daha iyi gösterebilmektedirler. Diğer taraftan işletmehakkındaki, bazı önemli olayların finansal tablo kullanıcılarına açıklanması gereken bildirilmemesi, hatta özellikle gizlenmesi de yaratıcı muhasebe uygulamaları arasında yer almaktadır. Bazı yükümlülükler raporlanan kazançta hiçbir etkisi olmamasına rağmen dipnotlarda açıklanması çok önemli olabilmektedir.²²³

İşletmelerin yükümlülükleri ile ilgili önemli bir konu da şarta bağlı olaylardır. İşletmeyi ilgilendiren önemli davalar, bu davalar sonucunda gerçekleşebilecek ödemelere ilişkin bilgiler işletme tarafından, bilançonun dipnotlarında açık olarak ifade edilmelidir. Bu durum bilanço ilkelerinde, “tutarları kesinlikle saptanamayanları veya durumları tartışmalı olanları da içermek üzere, işletmenin bilinen ve tutarları uygun olarak tahmin edilebilen bütün yabancı kaynakları kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda gösterilmelidir. İşletmenin bilinen ancak tutarları uygun olarak tahmin edilemeyen durumları da bilançonun dipnotlarında açık olarak belirtilmelidir” şeklinde açıklanmıştır.²²⁴

Şirketlerin geleceğe ilişkin taahhütleri ve şarta bağlı olaylarının finansal tablolarını inceleyenler tarafından bilinmesi gerekir. Bu yükümlülükler işletmenin böyle anlaşmalardaki kötü şartlardan olumsuz etkilenmesini sağlayacak ölçüde büyük ve önemliyse, bu durumun dipnotlarında açıklaması şarttır. Tepe yönetiminin şirket

²²² Muldorf ve Comiskey, **a.g.e.**, s.

²²³ Çıtak, **a.g.e.**, s.78

²²⁴ Nalan Akdoğan ve Orhan Sevilengül, **Türkiye Muhasebe Standartları İle Uyumlu Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, Onbirinci Baskı, Ankara: Gazi kitabevi, 2003, s.13.

hakkındaki tüm detayları vermediği durumlarda yatırımcılar ve finansal analistler işletme hakkında tam bilgiyi alabilmek için özellikle satır aralarını okumalıdır.²²⁵

Columbia Gas vakası bu konu için uygun bir örnek olarak verilebilir. Columbia 1991 'in ilk ara dönemi için finansal tablolarını ilan ettiğinde yakıt sorunu olduğu hakkında herhangi bir bilgi vermemiş ve bunun farkında olmayan analistler müşterilere şirketin hisse senetlerini almalarını önermeye devam etmişlerdir. Birkaç hafta sonra Columbia 1 milyar dolarlık yakıt sorunu olduğunu açıklamış ve iflas edebileceğini duyurmuştur. Piyasa bu haberlere çabuk tepki vermiş ve şirketin hisse fiyatı yaklaşık %40 oranında düşmüştür.

Kaydedilmemiş hisse opsiyonu yükümlülüklerinin bilançolarda eksik bildiri ya da hiç bildirim yapılmaması da eksik, yetersiz bildirim şeklindeki yaratıcı muhasebe tekniklerinden biridir. Çalışanlara verilen hisse opsiyonları işletmelerin bilançolarında yer vermedikleri yükümlülüklerden en önemli ve maliyetli olanlarıdır. Hisse opsiyonlarının kâr ve nakit akışındaki büyük etkisi yatırımcılardan gizlenir. Ancak bu bilginin çoğu dipnotlarda bulunur.²²⁶

Bu nitelikteki yöntemlerle giderlerin gizlenmesi ve kârların şişirilmesi daha çok teknoloji şirketlerinde karşılaşılan bir durumdur. Örneğin, tüm bilgileri açıkça belirtilmiş olsaydı ABD'deki firmalardan biri olan Cisco'da hisse opsiyonlarının giderleştirilmesi 2001'de rapor edilen gelirleri 1,1 milyar dolar veya %42 daha az olur ve Cisco'nun 3 yıl toplam kazanç büyüme oranı %41 'den %33'e düşerdi.²²⁷

İlişkili taraf işlemleri de, yanlış, yetersiz veya atlanılan bildirimler arasında yer alan bir diğer önemli konudur. Bu tür uygulamalar önemli tutardaki ilişkili şirket işlemlerini, olağandışı görünen işlemleri veya amacı belli olmayan işlemleri içermektedir.²²⁸

İlişkili taraf işlemlerinin, işletmenin finansal tablolarında gerekli açıklamaları içermesini sağlamak amacıyla, Türkiye Muhasebe Standardı TMS 24'de İlişkili Taraf

---

²²⁵ Schilit, Financial Shenanigans, 2.Edition, s.41.

²²⁶ a.g.e., s.42.

²²⁷ Çıtak, a.g.e., s.79.

²²⁸ Rezaee, a.g.e., s.87.

Açıklamaları adı altında ele alınmıştır. Standarda göre bir tarafın bir işletme ile ilişkili sayılması için;²²⁹

Söz konusu tarafın, doğrudan ya da dolaylı olarak bir veya birden fazla aracılığıyla:

- İşletmeyi kontrol etmesi, işletme tarafından kontrol edilmesi ya da işletme ile ortak kontrol altında bulunması (ana ortaklıklar, bağlı ortaklıklar ve aynı iş dalındaki bağlı ortaklıklar dahil olmak üzere),
- İşletme üzerinde önemli etkisinin olmasını sağlayacak payının olması,
- İşletme üzerinde ortak kontrole sahip olması.
- Tarafın, işletmenin bir iştiraki olması,
- Tarafın, işletmenin ortak girişimci olduğu bir iş ortaklığı olması,
- Tarafın, işletmenin veya ana ortaklığının tepe yönetiminden biri olması,
- Tarafın, (a) ya da (d) de bahsedilen her hangi bir bireyin yakın bir aile üyesi olması,
- Tarafın; kontrol edilen, ortak kontrol edilen ya da önemli etki altında veya (d) ya da (e)' de bahsedilen her hangi bir bireyin doğrudan ya da dolaylı olarak önemli oy hakkına sahip olduğu bir işletme olması,
- Tarafın, işletmenin ya da işletme ile ilişkili taraf olan bir işletmenin çalışanlarına işten ayrılma sonrasında sağlanan fayda planları olması gerektiği ifade edilmiştir.²³⁰

4.5. Özellikli İşlemlerin Muhasebeleştirilmesinde Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları

Yaratıcı muhasebenin uygulama alanı bulduğu elverişli ortamlarından biride özellikli bazı işlemlerin planlanma aşamasında, işletmenin menfaatlerine uygun olarak, söz konusu özellikli işlemi kullanmak ya da gerçek olmayan bir durum yaratmak şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Özellik arz eden işlemler çok sayıda olmakla birlikte, bu kısımda işletme birleşmeleri ve özel amaçlı girişimler ve bu işlemler sırasında uygulanan yaratıcı muhasebe yöntemleri incelenmiştir.

²²⁹ Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, s.636-637.

²³⁰ Bayırlı, **a.g.e.**, s.185.

4.5.1.İşletme Birleşmeleri Sırasında Uygulanan Yaratıcı Muhasebe Yöntemleri

İşletme birleşmeleri sırasında uygulanan yaratıcı muhasebe uygulamaları, yaratıcı muhasebe yöntemleri açısından incelenmesi gereken önemli bir durumdur.

Birleşme işlemi yatırımcılar açısından çoğunlukla olumlu karşılanmaktadır. Yatırımcılar birleşme sonrasında ortaya çıkan yeni şirket için, büyüme, piyasada güçlü hale gelme, zenginleşme beklentisi taşırlar.²³¹

İşletme birleşmelerinin yarattığı sinerji ile hem işletmenin bünyesine dahil olan işletmenin, hem de satın alan işletmenin ayrı ayrı kârında ve doğal olarak performansında daha fazla değer yaratacağı düşüncesi hakim olmaktadır. İşletmeler bu beklentileri kaşılma ve kendileri için avantaja çevirme noktasında, yaratıcı muhasebeye başvurmaktadır. İşletmelerin birleşme sırasında uyguladıkları başlıca yaratıcı muhasebe yöntemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;²³²

- Birleşme sırasında özel karşılıklar ayrılması,
- Birleşme sırasında özel harcamalar gösterilmesi,
- Bir şirketi satın almak için yeni bir şirketin kurulması, şirket alındıktan sonra yeni kurulan şirketin feshedilerek borcun şirkete yüklenmesi,
- Birleşme sırasında, işletmenin bilanço tarihi farklı olan bir işletmeyi satın alması durumunda bilanço tarihinin değiştirilmesi,
- Birleşmeleri sırasında edinen işletmenin önyargılı tespit edilmesi,
- Birleşme sırasında birleşme maliyetinin önyargılı belirlenmesi,

Birleşme durumunda gösterilebilecek özel harcamalar; kıdem tazminatı, işten çıkarma tazminatı, kiralama işlemlerinin sona erdirilmesinden kaynaklanan giderler ve varlıkların sökülüp monte edilmesinden kaynaklanan zararlar olarak finansal tablolara aktarılmakta, böylece sözü geçen sinerjinin ortaya çıkarılması görünürde mümkün kılınmaktadır. Birleşme ve ele geçirme işlemleri sırasında ortaya çıkan gerçek giderler kadar, yukarıda sayılan niteliklere sahip ancak tahmini olan giderler ile karşılık ve yükümlülüklerde muhasebeleştirilmektedir.²³³

²³¹ Avşarlıgil, **a.g.e.**, s.64.

²³² Bayırlı, **a.g.e.**,s.186.

²³³ Muldorf ve Comiskey, **a.g.e.**, s.34.

Genel olarak kullanılan muhasebe yöntemleri sadece yaratıcı muhasebe uygulamaları açısından değil birleşmelerin şekillerine göre de değişkenlik gösterebilmektedir. İşletme birleşmelerini muhasebeleştirmede 2002 yılında UMS revizyona uğramadan önce kullanılan yöntemler, satın alma yöntemi ve hakların birleştirilmesi yöntemi idi. Ülkemizde TMSK tarafından uyumlaştırma çerçevesinde UFRS 3 birebir çevrilerek TFRS 3 olarak yayınlanmıştır.²³⁴

TFRS 3'e göre de bütün işletme birleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde "Satın Alma Yöntemi" uygulanır. Satın alma yönteminde bir taraf karşı tarafın elde edilen tüm varlıklarını, üstlenilen yükümlülüklerini ve koşula bağlı yükümlülüklerini muhasebeleştirmektedir. Tüm edinilenlerin değerlendirilmesi esası birleşme işleminden etkilenmemektedir. Edinen işletme bu birleşme işleminden doğan ek varlıklar ve yükümlülükleri de muhasebeleştirmez. Çünkü bunlar işletme birleşmesine konu değildir.²³⁵

Satın alma yöntemi uygulaması aşağıdaki aşamalarda gerçekleşmektedir;²³⁶

- Bir edinen işletmenin belirlenmesi,
- İşletme birleşmesi maliyetinin belirlenmesi,
- Birleşme tarihinde işletme birleşmesi maliyetinin, edinilen varlıklar ve üstlenilen yükümlülükler ile koşullu yükümlülükler dağıtılması.

4.5.2. Özel Amaçlı Girişimlerde Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları

İngiliz literatüründe genellikle "Special Purpose Entities" şeklinde ifade edilmekle birlikte "Special Purpose Vehicles", "Off-Balance Sheet Vehicles" ve "Bankruptcy-Remote Entities", gibi adlarla da anılan Özel Amaçlı Girişimler (ÖAG) doğrudan, belirli bir amacı gerçekleştirmek için oluşturulan varlıklardır. ÖAG'in faaliyet alanı kuruluş sözleşmesinde belirlenen faaliyetlerle sınırlıdır. Özel Amaçlı (Special Purpose) ifadesi, ÖAG'in kuruluş sözleşmesinde sınırlandırılan hareket alanından kaynaklanmakta olup bu sebepten ÖAG'in yönetimi, karar verme niteliği olmadığı varsayımıyla (brain-dead) yada "otomatik pilotta (on auto pilot)" olarak ifade

²³⁴ TFRS 3, Madde 14.

²³⁵ TFRS 3, Madde 15.

²³⁶ Bayırlı, a.g.e., s.188.

edilmektedir. Girişim ifadesi ise varlıkları elde tutmak ve faaliyetleri sürdürmek için kullanılan, anonim ortaklık, limited ortaklık, kollektif ortaklık, trust vb hukuki yapıyı ifade etmektedir.²³⁷

Faaliyet alanı oldukça geniş olan ÖAG'in günümüzde sıkça karşılaşılan ve basite indirgenmiş işleyiş biçimleri, sponsor olarak nitelendirilen ana ortaklığın varlıklarının bir kısmını ÖAG'e nakit veya bir başka varlığı devretmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.²³⁸ ÖAG'in kurucudan sözü edilen varlıkları devralabilmesi için gerekli olan finansman, ÖAG'in üçüncü kişilerden borç alması ya da üçüncü kişileri girişimin sermayesine ortak olması yoluyla sağlanmaktadır. Kurucunun, ÖAG'in sermayesindeki payının düşük olması ya da hiç payının olmaması, kurucu tarafından ÖAG'in yükümlülüklerine çeşitli şekillerde garantörlük verilmesi de bu işletmelerin önemli özellikleri arasında sayılmaktadır.²³⁹

ÖAG oluşturulurken ve ekonomik faaliyetler yürütülürken, kamuyu aydınlatma ilkesinin gerektiği gibi yerine getirilmemesi, sözü edilen ekonomik işlemlerin durumu ört bas etmek için kullanılması muhasebe açısından birçok sorun ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunlar;

- Konsolidasyona dahil edilmemeleri,
- Denetim sırasında denetlenen firma tarafından ilgili taraf olarak görülmemesi ve bunlarla ilgili bilgi verilmemesi,
- Karşılıklı ekonomik işlemlerin benzerlerine göre çok düşük veya çok yüksek tutarlarla gerçekleştirilmesi,

Şeklinde ifade edilebilir.

ÖAG kullanılarak uygulanan yaratıcı muhasebe yöntemleri, girişim kurumsal bir planlama yapısına ve stratejik ortaklıklara dayandığından, denetçilerin finansal tabloları inceleyip rutin aralıklarla denetim tekniklerini uygulamaları ile mümkün olabilmektedir.

Özel Amaçlı Girişimler'in yaratıcı muhasebe uygulamalarına konu olmasının önemi 2001 yılında Enron'un başını çektiği finansal skandallarla daha iyi anlaşılmıştır.

---

²³⁷ Raif Parlakkaya, **Özel amaçlı Girişimler İlişkin Muhasebe Sorunları**, Ankara: Nobel Yayınevi, 2004, s.39.

²³⁸ Bayırlı, **a.g.e.**, s.209.

²³⁹ Burak Artunç, **Özel amaçlı Varlıklar (Special Purpose Entities) ve Bilanço Dışı Muhasebeleştirme Yöntemi Olarak Kullanılmaları**, Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlik Etüdü, Ekim,2002. s.14.

Enron yüzlerce ÖAG'i finansal tablolarda yarattığı manipülatif işlemleri gizlemek amacıyla kullanmıştır. Bunların çoğunluğu uzun vadeli sabit sözleşmelerle doğal gaz üreticilerinden sağlanan doğal gazın dağıtım firmalarına sevk edilmesi için düzenlenmiş vadeli işlem sözleşmelerini finanse etmek üzere kullanılmıştır. Enron bu çerçevede;²⁴⁰

- Konsolide finansal tablolarına dahil etmesi gereken Özel Amaçlı Girişimler'i konsolide etmeyerek, çok yüksek boyuttaki borç ve zararı finansal tablolarına yansıtmamış,
- Özel Amaçlı Girişimle'le yaptığı satım opsiyonu gibi finansal işlemlerle kendi hisse senetlerinde ya da portföyündeki diğer hisse senetlerinde meydana gelen değer artışlarını kâr olarak finansal tablolarına yansıtırken, değer azalışları hakkında herhangi bir işlem yapmamış, böylece dönem kârlarını yüksek göstermiş ya da zararını gizlemiş,
- Özel Amaçlı Girişimler'le karını yüksek göstermek amacıyla varlık alım-satım işlemleri gerçekleştirmiş,
- Özel Amaçlı Girişimler'le yaptığı finansal işlemlerle, özellikle zararlı yatırımlarından kaynaklanacak risklere karşı korunduğu izlenimini yaratmıştır.

Böylelikle kârını % 23 daha yüksek göstermiş, yükümlülüklerini toplamda %11,5 daha düşük ve özsermayesini % 10 oranında yüksek göstermiştir.²⁴¹

Yukarıda belirtilen muhasebe ihlallerinin yanı sıra Enron özel amaçlı girişimlerle olan ilişkisi hakkında da kamuoyuna verdiği bilgiyi minimize etmiştir. Enron kamuoyuna sahip olduğu likit olmayan varlıkları (uzun vadeli sözleşmeler) ile ilgili risklerden, ÖAG'ler ile yaptığı finansal işlemler yoluyla korunduğunu (hedged) kamuya açıklamıştır. Oysa bu ÖAG'ler Enronun sermayesi ve garantisi ile finanse edilmektedir, dolayısıyla aslında Enron risklere karşı korunmamış, aksine büyük risklerle karşı karşıya kalmıştır. Enron, bu şekilde, diğer bir ifade ile bilançosunda taşıdığı likit olmayan varlıklarla ilgili riskler nedeniyle gerekli karşılıkları ayırmayarak 01.10.2000-30.09.2001 tarihleri arasında dönem kârını yaklaşık 1 milyar dolar daha yüksek göstermiştir.

---

²⁴⁰ Küçüksözen, a.g.e., 343.

²⁴¹ a.g.e., s.345.

SONUÇ

Yaratıcı muhasebe, literatürde bazı yazarlar tarafından kâr yönetimi, kârın istikrarlı hale getirilmesi, agresif muhasebe uygulamaları gibi manipülasyon yöntemlerinin tamamını kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Başka bir ifade ile yaratıcı muhasebe, finansal bilgi manipülasyon yöntemlerinin bir karışımıdır.

İşletmelerle ilgili tüm sosyal paydaşları derinden etkileyen uluslararası finansal krizler ve şirket skandallarının arkasında yatan nedenlerin başında yaratıcı muhasebe uygulamaları gelmekte, yaratıcı muhasebeye yol açan en önemli etken olarak da işletmelerdeki yetersiz kurumsal yönetim politikaları gösterilmektedir. İşletme yöneticileri bazen doğrudan doğruya, bazen de işletmeyi olduğundan daha başarılı göstererek dolaylı olarak çıkar sağlamak için finansal bilgiyi gerçeğe aykırı biçimde sunmaktadırlar. Bunun için Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri, Uluslararası Muhasebe Standartların, yasaların, kapsamlı bir ifade ile düzenleyici yapının belirlediği kurullardaki boşuklardan, eksikliklerden ya da muhasebenin doğası gereği insiyatife bıraktığı alanlardan faydalanmak suretiyle yaratıcı muhasebe yöntemlerini uygulamaktadırlar.

İşletmelerde etkili iç kontrol sisteminin olmaması yaratıcı muhasebe uygulamalarının kolay bir şekilde uygulanmasını sağlayacak bir faaliyet ortamı yaratmaktadır. Bu sebeple, etkili bir iç kontrol ortamı yaratmak için, çalışan amaç ve hedeflerini şirket amaç ve hedeflerine bağlamak ve iç kontrol sisteminin düzgün şekilde uygulandığından ve kontrol edildiğinden emin olmak gerekir. Hiç şüphesiz bu konudaki temel sorumluluk işletme yönetimine aittir. Yönetimin işletmede risk temelli bir iç kontrol modeli oluşturması, bunu risk yönetimini, iç denetim komitesi gibi örgütsel birimlerle desteklemesi sürekli geri beslemeyle sisteme işlerlik kazandırması çok önemlidir.

Türkiye’de halka açık şirketler açısından finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları Kamu Gözetim Kurumu tarafından yapılan denetimler sonucunda ortaya çıkarılmaktadır. Türkiye ekonomisi bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Küreselleşmenin tetiklediği bu dönüşüm süreci, Avrupa Birliği ile uyum sürecinde ortaya çıkacak rekabet ortamına da hazır olmayı, dolayısıyla ekonominin tüm unsurlarının bu entegrasyona dahil olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu noktada

ekonominin büyümesi, sermaye piyasalarının bu büyümeyi finanse edebilme yeterliliğinde olmasına bağlıdır.²⁴²

Bu çerçevede yatırımcıların piyasalara olan güveninin sürdürülebilir kılınması, sermaye piyasalarının ekonomik büyümeyi finanse etme fonksiyonun güçlenerek devam ettirilebilmesi finansal bilginin ilke ve standartlara uygun olarak hazırlanmasına ve her türlü manipülatif etkiden arındırılmasına bağlıdır.

Yaratıcı muhasebenin finansal bilgiyi gerçek ve güvenilir sunmasını engelleyen hileye yatkın yapısı, yaratıcı muhasebenin bütünüyle olumsuz değerlendirilmesini sağlamamalıdır. Örneğin; güçlü bir finansal yapıya sahip bir işletmede, kârın istikrarlı bir görünüm sunması için yaratıcı muhasebe uygulanırken, işletmenin düzenli ve yükselen bir ivme ile kâr sağladığı izlenimi yaratılır. Yatırımcıların istikrar ve buna bağlı olarak oluşan güven ihtiyaçları sunulan bu görünüm ile giderilmiş olur.

Yaratıcı muhasebenin olmaması optimâl bir çözüm değildir. Yaratıcı muhasebenin hiç olmaması muhasebe özgürlüğünün tamamen kısıtlanması demektir ki; bu mümkün değildir. Bu sebeple bazı yaratıcı muhasebe uygulamaları doğal olarak vardır ve olmalıdır. Çünkü yaratıcı muhasebe uygulamalarının büyük bir kısmı tahakkuk muhasebesinin doğal sonucudur.

Düzenleyici kurumlar dünyadaki gelişmeleri esas alarak bir dizi düzenlemeler yapmakla birlikte, makro ve mikro ekonomik düzeyde kurumsal, bireysel ve toplumsal bilincin gelişmesine, katkıda bulunacak, araştırma ve öz eleştiri yapmaya imkân sağlayacak bir veri tabanına dahi sahip değillerdir. SPK'nın veya BDDK'nın Bağımsız Denetim Derneği'nin, BİST'in, TURMOB'un web sitelerinde haklarında şartlı veya olumsuz rapor verilmiş veya uyarı almış şirketlerle ilgili dolaylı da olsa araştırma yapmaya imkân verecek hiçbir veri tabanı bulunmamaktadır. Aksine bu bilgiler devlet sırrı gibi saklanmaktadır. Dava dosyalarından bu tür bilgilere ulaşmak da mümkün değildir. O nedenle sınırlı sayıdaki akademik çalışmalar, özellikle ABD'deki hileli uygulamaları örnek göstermekte, Türkiye uygulamaları varsayımlara dayalı tespitlerden öteye gidememektedir.

---

²⁴² Küçüksözen, a.g.e., s.490.

Hilelerin ve yaratıcı muhasebe uygulamalarının ortaya çıkması için modern uygulamada regülâtörlerle birlikte denetim de önem kazanmıştır. Denetimin, öncelikle yönetimden bağımsız kişilerden oluşacak ve mesaisinin tamamını bu tür olayları ortaya çıkarmaya adanmış bir denetim komitesi tarafından yapılmalıdır. Yaşanan birçok skandalda denetim komitesinin olmayışı, tecrübesiz olması veya gerekli zamanı harcamamasının bu tür hilelerin ortaya çıkarılmamasında baş etkenlerden olduğu görülmektedir. Şirketler tecrübeli kişilerden oluşan bağımsız bir denetim komitesi ile risklerin ortaya çıkmasında büyük bir başarı sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- ACAR, Durmuş. ve Hüseyin DALĞAR, Entelektüel Sermayenin Ölçülmesinde Muhasebe Bilgi Siteminin Katkısı.2005.
- AKAYTAY, Ali. “Bağımsız Denetimin Etkinliğini Arttırma Aracı Olarak Yapay Sinir Ağları: Analitik Bir İnceleme”. (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), 2010.
- AKDOĞAN,Nalân, ve Orhan SEVİLENGÜL, **Türkiye Muhasebe Standartları İle Uyumlu Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, Onbirinci Baskı, Gazi Kitabevi,Ankara 2003,
- AKDOĞAN, Nalân ve H. AYDIN, “Muhasebe Teorileri”, **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Yayın No:44, Ankara, 1987.
- AKTAŞ, R., M. M. DOĞANAY, Ö. Hulisi, “Detecting stock-price manipulation in an emerging market: The case of Turkey”. **Expert Systems with Applications**, 2009.
- ARIKAN, Havva H.“Hisse Senedi Satın Almada Finansal Bilgi Sisteminin Etkisinin Analizi”, (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ocak, 2007.
- ARSLAN, Erdoğan. “İlkelerine Kavuşan Muhasebe Uygulamalarına Doğru” Türkiye XIII. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu “Küreselleşme ve Muhasebe Eğitimi, (Editör: Prof. Dr. Oya Yıldırım, Dr. Ayşen Dalgıç) İzmir, 1993.
- ATAMAN, Ümit, Rüstem HACİRÜSTEMOĞLU, **Muhasebe ve Finans Bilgileri**, Türkmen İstanbul:Kitabevi, 1999.
- AVŞARLIGİL, Nuri,“Finansal Tabloların Manipülasyonunda Yaratıcı Muhasebe Uygulama Teknikleri ve Beneish Modeli ile Bir Uygulama”. (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: 2010.

AYDIN, Nurhan, **Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar**, T.C. Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayını, No: 962, Eskişehir.2008.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulundan, Muhasebe Uygulama Yönetmeliği, Haziran, 2002

BATIREL, Ömer Faruk. **Teoride ve Türk Vergi Sisteminde Değerleme**, İstanbul,1974.

BAYIRLI, Rıdvan. “Yaratıcı Muhasebe, Etik, Firma Değeri Ve Örnek Bir Uygulama”. (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler EnstitüsüYayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara,2006.

BOLAK, Mehmet, **Finans Mühendisliği: Kavramlar ve Araçlar**, İstanbul:Beta Yayınevi,1. Baskı, Yayın No: 824, 1998.

BOZKURT, Nejat. **Muhasebe Denetimi**, 3. Baskı, İstanbul:Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., 200.

SINGLETON, Brian, Green “Enron:Dolandırıcılık Sistemi Nasıl Çalıştı?, Çev:Cengiz Toraman, Muhasebe ve Finansman Öğretim Üyeleri Bilim ve Araştırma Derneği (MUFAD)”,*Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı:16, Ekim 2002.

BÜYÜKBALKAN, Uğur. “Türk Vergi Sisteminde Muhasebe Uygulamaları” *Türkiye XIII. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Küreselleşme ve Muhasebe Eğitimi*, (Editör: Prof. Dr. Oya Yıldırım, Dr. Ayşen Dalgıç) İzmir, 1993.

CAN, Ahmet V. “Muhasebe Ekonomik Terörün Bir Aracı Olabilir Mi?”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı 19, 2010.

CANBULUT, Gonca. “Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Örnek Bir Uygulama”, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İşletme Anabilim Dalı, Finansman Programı), İzmir.2008.

ÇATIKKAŞ, Özgür,“Bankalarda İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim Fonksiyonunun Etkililiği”, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü), 2005,

- ÇITAK, Nermin. “Yaratıcı Muhasebe Hileli Finansal Raporla Mı?”, **Mali Çözüm**, Sayı:9.2009.
- DECHOW, P., R. SLOAN and A. SWEENEY“Causes and Consequences of Earnings Manipulation: An Analysis of Firms Subject to Enforcement Actions by the SEC”, **Contemporary Accounting Research**, Vol: 13, No:1.1996.
- DECHOW, Patricia M., J. Skinner DOUGLAS, “Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics”, **Practitioners and Regulators**, Vol.14, No.2, June 2000.
- DEMİR, Şeref. A Tax Review of Financial Statement Items and Correlating Field Study To Determine Common Tax Evasion Issues”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2007.
- DEMİR, Volkan, Oğuzhan BAHADIR, “Muhasebe Manipülasyonu - Yöntemler ve Teknikler”, **Mali Çözüm Dergisi**, İSMMMO Yayınları, Yıl: 17, Sayı:84. 2007.
- DİNÇER, Sevgi, “Sermaye Piyasası Kurulunun Kuruluşundan Bu Yana Finansal Tablo Dipnotlarına İlişkin Yaptığı Düzenlemeler (1983-2008)”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt. 10, Sayı.3. 2008.
- DUMAN, Haluk, Rabia ÖZPEYNİRCİ ve Muhammet BEZİRCİ,“Bilgi Çağının Değiştirdiği 21. Yüzyılın Rekabet Anlayışına Bağlı Olarak Geleneksel Muhasebeden Stratejik Muhasebeye”, **Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, Aralık 2005.
- ERCAN, Metin K. ve Ünsal Ban, **Finansal Yönetim**, Gazi Kitabevi, Ağustos, 2005.
- ERSOY, Ayten.“Bilgisayarların Muhasebe Uygulamasında Kullanılmasına İlişkin Bir Anket Araştırması ve Değerlendirilmesi”, Ankara, 1990.
- GOLDSTEİN, Italy. Ve Aleksander Guembel, Manipulation and the Allocational Role of Prices. Review of Economic Studies. 75.2008.
- GÜVEMLİ, Oktay.**Sanayi İşletmelerinde İşletme Sermayesi Ve Analizi**, 1. Basım, İstanbul: Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği, 1993.

- HANSON, Robin. RyanOPREA, A Manipulator Can Aid Prediction Market Accuracy
Economica. 76.2009.
- HOLMES, B.“Uygulamada Denetim Teknolojisi, Mehmet Özbirecikli (Çeviren),
Muhasebe ve Finansman Öğretim Üyeleri Bilim ve Araştırma Derneği
(MUFAD)”**Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 16, Ekim 2002.
- JONES, Jennifer Jones. “Earnings Management During İmport Relief
Investigations”,**Journal of Accounting Research**, Vol: 29, No:2, Autumn
1991.
- KARAN, Mehmet B.**Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi**, Ankara:Gazi Kitabevi, 1.
Baskı, 2001.
- KEPEKÇİ, Celal.**Bağımsız Denetim, Siyasal Kitabevi**, 4. Baskı, Şubat 2000.
- KIZIL, Ahmet, **Genel Muhasebe ve Vergi Uygulamaları**, İstanbul: Der Yayınları,
2001.
- KÜÇÜK, Muzaffer.**Değerleme ve Dönem Sonu İşlemleri**, Ankara: Yaklaşım
Yayınları, 2004.
- KÜÇÜKSÖZEN, Cemal. “Finansal Bilgi Manipülasyonu: nedenleri, Yöntemleri,
Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir
Çalışma”. : (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.Yayımlanmış
Yüksek Lisans Tezi). Ankara. 2004.
- KÜÇÜKSÖZEN, Cemal. “Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri,
Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir
Çalışma”. (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.Yayımlanmamış
Doktora Tezi). Ankara: 2004.
- KÜÇÜKSÖZEN, Cemal. ve K. KÜÇÜKKOCAOĞLU. “Finansal Bilgi Manipülasyonu:
İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, 1st International Accounting
Conference On The Way To Convergence" Kasım 2004, İstanbul, Muhasebe
Bilim Dünyası (Möдав) Bildiri Kitabı.2005.

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) (Sıra No: 1), 26.12.1992, 21447 Sayılı Resmi Gazete.

MULFORD, C. W. ve E.E. COMİSKEY, **The Financial Numbers Game, Detecting Creative Accounting Practices**. John Wiley & Sons,Inc.2012.

ÖZER, Mustafa.**Finansal Krizler, Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar**, T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1999.

ÖZGENER, Şevki. Büyüme Sürecindeki KOBİ'lerin Yönetim ve Organizasyon Sorunları: Nevşehir Un Sanayi Örneği, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:20, Ocak- Haziran, 2003.

POWELL, L., C. Jubb, Lange P. and Langfield- S. K. (2005). The Distinction between Agressive Accounting and Financial Reporting Fraud: Perceptions of Auditors, AFAANZConference, <http://researchbank.swinburne.edu.au/vital/access/manager/Repository/swin:36618>, 24.11.2015

REZAEI, Zabihollah. "Financial Statement Fraud - Prevention and Detection", New York: **John Wiley & Sons**, Inc.2002.

ROSENFELD, P. (2000), What Drives Earnings Management, <http://www.journalofaccountancy.com/issues/2000/oct/whatdrivesearningsmanagement.html>, 24.11.2015

SABAN, Nihat. "Yeminli Mali Müşavirlerin Tasdikten Doğan Hukuki Sorumluluğu", **Vergi Dünyası Dergisi**.1993.

SAYARI, Mehmet.**Enflasyonda Gerçek Satış Karının Saptanması**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Yayın No: 146, Ankara, 1981.

SEVİLENGÜL, Orhan. "Muhasebe Kuramı Açısından Türk Vergi Yasalarının İncelenmesi", (Ankara İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi.Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara,1982.

- STİGLİTZ, Joseph E. **90'larm Yükselişi**, CSA Global Yayın Ajansı, 2003.
- STOLOWY, Hervé, GaétanBRETON. "Accounts Manipulation: A Literature Review and Proposed Conceptual Framework", **Review of Accounting & Finance**, Volume:3, Issue:1.2004.
- SÜRMEİLİ, Fevzi, Melih ERDOĞAN, Nurten ERDOĞAN, Kerim BANAR, Ergün KAYA, Adnan SEVİM, *Muhasebe Bilgi Sistemi*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2007.
- ŞENSOY, Necdet."Muhasebede Gerçekleşme Kavramı ve Yansımaları Kapsamlı Kar", **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, MÖDAV, Cilt:4, Sayı:2, Haziran 2002.
- ŞENSOY, Necdet.**Nakit Akış Tabloları**, İstanbul:Yaylın Yayıncılık, 2002.
- TORAMAN, Cengiz,"Enron Olayı ve Bu Olaydan Çıkarılması Gereken Dersler, Muhasebe ve Finansman Öğretim Üyeleri Bilim ve Araştırma Derneği (MUFAD)",**Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 15, Temmuz 2002.
- UYAR, Süleyman, Muhsin ÇELİK, Finansal Raporlama Sürecinde Genişleyebilir İşletme Raporlama Dilinin (XBRL) Kullanılması. 2005.
- YOUNG, Michael,**Accounting Irregularities and Financial Fraud**, A Corporate Governance Guide, Aspen Law & Business, 2002. s.310
- YÖRÜK, Nevin, Ebubekir DOĞAN. **Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Finansal Bilgi Manipülasyonun Belirlenmesine Yönelik İ.M.K.B'da Bir Uygulama**. (1. Basım). Ankara: Detay Yayıncılık,2009.
- YÜCE, Aydın Alber. "Sermaye Piyasasında Manipülasyon", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 24(98), 2012.